

MONIKULTTUURINEN HUOLTORIITA OIKEUDELLISENA ONGELMANA

Suomalaisten äitien ja ulkomaalaistaustaisten isien näkökulma internetkeskusteluissa

Ida Jarnila
Sosiologian pro gradu –tutkielma
Valtiotieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Lokakuu 2010

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiologian laitos	
Tekijä – Författare – Author Ida Jarnila			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Monikulttuurinen huoltoriita oikeudellisena ongelmana. Suomalaisien äitien ja ulkomaalais- taustaisten isien näkökulma internetkeskusteluissa.			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Lokakuu 2010	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 89	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkin pro gradu –työssäni monikulttuurista huoltoriitaa oikeudellisen ongelman näkökulmasta. Huoltoriidoilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa myös sellaisia lapsen huoltoa koskevia kiistoja ja erimielisyyksiä, jotka eivät välttämättä etene tuomioistuimeen asti tai jotka jatkuvat oikeuden antaman virallisen päätöksen jälkeen, koska keskeistä on vanhempien oma käsitys huoltoriita-ongelman olemassaolosta. Tavoitteena on selvittää, minkälaisia oikeudellisia ongelmia huoltoriitoihin liittyy, ja miten vanhemmat hahmottavat oman asemansa huoltoriidassa suhteessa lapsen toiseen vanhempaan ja toisaalta myös suhteessa oikeusjärjestelmään.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu monikulttuurisesta parisuhteesta eronneiden tai eroamassa olevien suomalaisäitien ja ulkomaalaistaustaisten isien internetkeskusteluista vuosilta 2006-2010. Aineistoa on analysoitu kvalitatiivisesti diskurssianalyttisellä tutkimusotteella. Lisäksi tutkimuksessa on hyödynnetty grounded theorya aineiston kategorisoinnissa. Tutkimuksen keskeisenä teoreettisena viitekehystenä on Patricia Ewickin ja Susan S. Silbeyn kirjoitukset oikeudellisesta ongelmasta ja oikeustajusta sekä Pierre Bourdieun teoria taloudellisesta, kulttuurisesta ja sosiaalisesta pääomasta.</p> <p>Vanhemmat välittävät puheensa välityksellä käsityksiään oikeustajusta eli siitä, onko heitä kohdeltu huoltoriidassa oikeudenmukaisesti. Oikeustajulla tarkoitetaan kuitenkin myös yleisiä suhtautumistapoja lakia ja oikeusjärjestelmää kohtaan. Oikeustajun omakohtainen ja yleinen ulottuvuus tulevat tässä tutkimuksessa näkyväksi oikeudellisen ongelman kautta. Sekä suomalaisten naisten että ulkomaalaistaustaisten miesten aloittamissa internetkeskusteluissa on havaittavissa useita eri oikeustajun muotoja. Naiset ilmaisevat puheensa välityksellä pääosin luottamusta suomalaisia oikeuskäytäntöjä ja viranomaisia kohtaan. Miehet sen sijaan näkevät oikeudelliset menettelyt usein epäoikeudenmukaisina.</p> <p>Tämän tutkimuksen tulosten perusteella keskeinen ero miesten ja naisten välillä on, että aineiston suomalaisnaiset käyttävät useimmiten lakia välineenä, kun taas ulkomaalaistaustaiset miehet esitetään pääsääntöisesti lain ohitse asettuvina. Miesten lain ohitse asettuminen näkyy huoltoriidassa sekä lain välttämisenä että sääntöjen ja lakien rikkomisena. Naisilla taas näyttää olevan usein miehiä enemmän taloudellista ja kulttuurista pääomaa, mikä mahdollistaa lain käyttämisen välineenä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords monikulttuurisuus, lapsen huolto, vanhemmuus, oikeustaju			

ESIPUHE

Aluksi haluan kiittää yleisen sosiologian tutkielmaseminaarin ohjaajaa dosentti Pekka Kososta sekä kaikkia seminaarin jäseniä Sonjaa, Katria, Henna, Jeminaa, Terhiä, Annaa, Linneaa ja Johannaa avartavista keskusteluista ja oivaltavista kommentteista. Lisäksi kiitän Kososen tutkimusvapaan aikana seminaarin ohjaajana toiminutta tutkija Anna-Maija Castrénia rakentavasta palautteesta ja tutkimussuunnitelman tekemiseen saamastani avusta.

Tämä pro gradu –tutkielma on tehty yhteistyössä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kanssa osana oikeudelliset ongelmat -hanketta. Kiitän koko tutkimuslaitoksen henkilökuntaa ja johtoa työn tekemisen mahdollistamisesta. Asiantuntevista neuvoista kiitän erityisesti yleisen yksikön tutkimusjohtaja Jyrki Talaa, erikoistutkija Marjukka Lasolaa ja tutkija Elisa Valkamaa. Lopuksi haluan esittää suuret kiitokset ohjaajalleni erikoistutkija, dosentti Kati Rantalalle, joka on omien kiireidensä ohella auttanut ja tukenut minua korvaamattoman paljon koko tämän prosessin ajan, aina graduvirikeluennoilta tutkielman viimeistelyvaiheeseen asti.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. PERHEESTÄ EROON	4
2.1. Monikulttuurinen parisuhde	4
2.2. Avioperhe ja avoperhe	5
2.3. Eroperhe	7
2.4. Perhelainsäädäntö ja yhteishuollon ihanne	9
3. TEOREETTINEN VIIITEKEHYS	12
3.1. Oikeudelliset ongelmat	12
3.2. Laki ja oikeudelliset menettelytavat sosiologian tutkimuskohteena	14
3.3. Oikeustaju	16
3.4. Pääomat oikeuden kentällä	18
4. TUTKIMUSASETELMA	20
4.1. Tutkimustehtävät	20
4.2. Aineisto	21
4.3. Diskurssianalyysi	25
4.4. NVivo ja Grounded theory	28
5. ANALYYSIN LÄHTÖKOHDAT	31
5.1. Kamppailua lapsen edun ja vanhempien oikeuksien määrittelystä	31
5.2. Tukea ja käytännön neuvoja	35
5.3. Lain ja oikeuden useat lähteet	37
5.4. Yhteenveto	39
6. LAKI AUKTORITEETTINA	40
6.1. Yleisiä havaintoja	40
6.2. Suomalainen järjestelmä	42
6.3. Alistuminen lain edessä	45
6.4. Yhteenveto	46
7. LAKI VÄLINEENÄ	47
7.1. Pelin asetelma	47
7.2. Tavoitteita, positioita ja keinoja	49
7.3. Taloudellinen pääoma	53
7.4. Suomen kieli ja äitiys kulttuurisena pääomana	57
7.5. Vahva suku sosiaalisena pääomana	61
7.6. Yhteenveto	63
8. LAIN OHITSE	64
8.1. Lain välttäminen	64
8.1.1. Uhrin positio	65
8.1.2. Syrjintä	66
8.2. Sääntöjen rikkominen	69

8.2.1. Väki­valta	71
8.2.2. Lapsikaappausuhka	73
8.3. Yhteenveto	76
9. JOHTOPÄÄTÖKSET	76
9.1. Havain­toja tutki­musprosessista	77
9.2. Keskeiset tulokset ja niiden pohdintaa	78
LÄHTEET	82

1. JOHDANTO

” Monikulttuuriset huoltajusriidat ovat yleistyneet kansainvälisten avio-
liittojen myötä. Huoltajusriitojen käsittelyä vaikeuttavat eri maiden poik-
keavat käytännöt ja lait. Äärimmillään huoltajuskiistat kärjistyvät lapsi-
kaappauksiksi.” (YLE Uutiset, 15.7.2010 Monikulttuuriset huoltajusrii-
dat ovat yleistyneet)

” Suomesta vietiin viime vuonna 32 lasta ilman huoltajan suostumusta,
mikä on yhtä paljon kuin vuotta aiemmin. Lapsia päätyi muun muassa Su-
daniin, Thaimaahan, Venäjälle ja Norjaan.” (Ilta-Sanomat, 24.5.2010
Suomesta kaapattiin 32 lasta ulkomaille)

”Helsingin poliisi on selvittänyt kesän kuluessa kolmea lapsikaappausta-
pausta. Kaappauksen kohteiksi on joutunut seitsemän lasta, joista neljä on
löydetty. Tapauksissa on kyse monikulttuurisista avo- tai avioliitoista,
joissa toinen osapuoli on suomalainen. Noin kolmekymppisten liitot ovat
äskettäin päättyneet tai olleet kariutumassa.” (Ilta-Sanomat, 22.7.2010
Useita lapsia kaapattu Suomesta ulkomaille)

Monikulttuuriset huoltoriidat tulevat julkisuudessa esiin lähinnä riitojen kärjistyttyä
lapsikaappaukseksi. Käräjäoikeuksista 2005-2006 kootun tutkimusaineiston perusteella
Suomessa käsitellään vuosittain noin 250 huoltoriitaa, joissa lapsen vanhemmista toinen
tai molemmat ovat ulkomaalaisia. Monikulttuuristen huoltoriitojen osuus on näin ollen
yli kymmenesosa kaikista huoltoriidoista. Oikeusjärjestelmä ja sosiaalitoimi puuttuvat
monikulttuuristen perheiden huoltoriitoihin useammin kuin huoltoriitoihin yleensä
muun muassa olosuhdeselvitysten¹, työnjakomääräysten², lastensuojelun ja valvottujen
tapaamisten muodossa. Lastensuojelun toimet ovat monikulttuurisissa huoltoriidoissa
yleisiä mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä perheväkivallan vuoksi. Lapsen ja van-
hemman väliset tapaamiset taas voidaan määrätä valvotuiksi esimerkiksi kaappausuhan
perusteella. Valvotut tapaamiset määrätään useimmiten silloin, kun lapsen äiti on suo-
malainen ja isä ulkomaalaistaustainen. (Valkama & Lasola 2008, 31-38.)

¹ Olosuhdeselvitys on tuomioistuimen sosiaalitoimelta pyytämä selvitys perheen tilanteesta (Valkama & Lasola 2008, 31-38).

² Työnjakomääräyksillä tarkennetaan yhteishuoltopäätöstä huoltajan tehtävien ja päätäntävällän osalta (Valkama & Lasola 2008, 31-38).

Monikulttuurisuus on tullut Suomessa ajankohtaiseksi maahanmuuton lisääntyessä viime vuosikymmeninä, mutta kyseessä ei ole uusi ilmiö, sillä kaikki kulttuurit ovat syntyneet vuorovaikutuksessa ja vuorovaikutuksesta muiden kulttuurien kanssa. Kahtiajako meihin ja muukalaisiin häivyttää ryhmien sisäiset erot ja moninaisuuden. (Lehtonen & Löytty 2003, 7-8.) Hallin mukaan monikulttuurisuuden käsitettä on kritisoitu muun muassa kulttuurin ja identiteetin ylikorostamisesta sekä todellisten erojen häivyttämisestä. Monikulttuurisuuden käsitettä ei ole kuitenkaan pystytty korvaamaan uusilla, selkeämmillä käsitteillä, joten sitä voidaan pitää edelleen käyttökelpoisena. (Hall 2003, 233-236.)

Monikulttuurinen liitto voidaan määritellä monella tapaa. Kaikki liitot ovat jollakin tavalla kahden kulttuurin liittoja, koska myös saman yhteiskunnan sisällä on esimerkiksi alueellisia eroja ja luokkaeroja (Breger & Hill 1998a, 7). Monikulttuurisia liittoja on kuitenkin vaikea tutkia edellä esitetyssä laajassa merkityksessä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti suomalaisten naisten ja ulkomaalaistaustaisten miesten parisuhdetta ja sen päättymistä. Ulkomaalaisuuden määritelmä on yksiselitteinen, sillä ulkomaalaiseksi määritellään henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen (Kansalaisuuslaki 2003). Ulkomaalaiset henkilöt sisältyvät luonnollisesti myös edellä mainittuun ulkomaalaistaustaisuuden määritelmään, joka ulottuu kuitenkin koskemaan laajempaa joukkoa kuin pelkästään kansalaisuuden perusteella ulkomaalaisia. Suomessa ei ole tarkkaa, yhteisesti jaettua määritelmää ulkomaalaistaustaisuudesta, mutta tässä tutkimuksessa ulkomaalaistaustaisuudella tarkoitetaan Niemisen (2004) tapaan sitä, että henkilö on peräisin ulkomailta kansalaisuuden, syntymämaan tai kielen perusteella.

Tilastokeskuksen (2010) mukaan suomalaisten naisten ja ulkomailla syntyneiden miesten kesken solmituissa avioliitoissa eronneisuusluku³ oli 2009 noin 3,9 prosenttia. Tämä eronneisuusluku on Suomessa syntyneiden puolisoien avioeroihin verrattuna noin kolminkertainen ja 0,7 prosenttiyksikköä suurempi verrattuna suomalaisen miehen ja ulkomailla syntyneen naisen avioliittojen eronneisuuteen (mt). Bregerin ja Hillin mu-

---

³ Eronneisuusluku on laskettu siten, että eronneiden määrä on suhteutettu edellisen vuoden lopulla olevien monikulttuuristen avioliittojen määrään, jolloin on saatu eronneiden prosentuaalinen osuus kussakin syntymämaaryhmässä. Syntyperäisten suomalaisten eronneisuusluku oli 2009 1,3 prosenttia. (Tilastokeskus 2010.)

kaan monikulttuuristen liittojen väitetään tilastojen valossa päättyvän useammin eroon kuin samaan etniseen ryhmään kuuluvien puolisoitten liittojen, mutta tilastot saattavat olla harhaanjohtavia, koska tilastollinen perusjoukko, johon eronneisuutta verrataan voi olla vaikea määrittää. Monikulttuurisia avioeroja käsittelevää tutkimusta onkin kritisoitu kulttuurisiin eroihin keskittymisestä ja laajemman poliittisen tai taloudellisen kontekstin sivuuttamisesta. Monikulttuurisen suhteen päättymisen taustalla on usein kulttuurierojen sijaan muita ongelmia. (Breger & Hill 1998a, 26-27.)

Huoltoriidoilla tarkoitetaan lapsen huoltomuotoa eli yhteis- ja yksinhuoltajuutta, asumista ja tapaamisoikeutta koskevia riitoja (Auvinen 2002, 113). Monikulttuuriset huoltoriidat ovat useimmiten pitkäkestoisia, ja vanhemmat saattavat hakea ratkaisua riitaan useita kertoja sosiaalitoimen ja eri oikeusasteiden välityksellä (Valkama & Lasola 2008, 34). Huoltoriidoiksi katsotaan tässä tutkimuksessa myös sellaiset vanhempien väliset kiistat ja erimielisyydet, jotka eivät välttämättä etene tuomioistuimeen asti tai jotka jatkuvat oikeuden antaman virallisen päätöksen jälkeen, koska keskeistä on vanhempien oma käsitys huoltoriitaongelman olemassaolosta. Tällöin voidaan tarkastella myös epävirallisia neuvotteluprosesseja, jotka jäävät usein oikeuden päätösten varjoon (Ewick & Silbey 1998, 149).

Monikulttuurisia huoltoriitoja ei ole aiemmin kovin paljon tutkittu sosiologisesti varsinkin Suomessa, vaikka kahden kulttuurin välisiä parisuhteita ja parisuhteen purkautumista käsittelevää sosiologista tutkimusta on tehty. Huoltoriitoja on tutkittu aiemmin pääasiassa perheoikeuden ja sosiaalityön näkökulmasta (Valkama & Lasola 2006, 2). Länsimaiset yhteiskunnat ovat muuttumassa entistä monikulttuurisemmiksi, joten tarve monikulttuurisia liittoja käsittelevälle tutkimukselle on ajankohtainen ja todellinen (Breger & Hill 1998b). Tämä tutkimus paikantuu oikeussosiologian ja perhesosiologian välimaastoon.

Seuraavaksi esittelen aiempaa tutkimusta ja monikulttuurisen perheen elinkaarta parisuhteesta perheeseen ja perheestä eroon. Sitten etenen kohti oikeudellista näkökulmaa, ja kerron tutkielmani teoreettisesta viitekehyksestä, joka pohjautuu pääasiassa Ewickin ja Silbeyn kirjoituksiin oikeustajusta sekä Bourdieun teoriaan taloudellisesta, kulttuuri-

sesta ja sosiaalisesta pääomasta. Tämän jälkeen kerron tutkimusasetelmasta, menetelmällisistä valinnoista ja aineistosta, joka koostuu suomalaisäitien ja ulkomaalaistaustaisten isien internetkeskusteluista. Analyysiluvuissa sovellan teoreettisia näkökulmia empiiriseen aineistoon. Lopuksi esittelen tutkimuksen johtopäätökset.

2. PERHEESTÄ EROON

2.1. Monikulttuurinen parisuhde

Breger ja Hill (1998a, 7) määrittelevät monikulttuurisen liiton siten, että parisuhteen osapuolet kuuluvat eri etniseen, kielelliseen tai uskonnolliseen ryhmään. Päivi Oksi-Walterin mukaan monikulttuurisen parisuhteen vuorovaikutuksessa syntyy yhteinen kolmas kulttuuri, koska kumpikin osapuoli joutuu ottamaan etäisyyttä omiin perittyihin käyttäytymismalleihin ja omaksumaan uusia vaihtoehtoisia toimintatapoja. Oksi-Walter esittää, että monikulttuurisissa parisuhteissa alkuhuuma eli ihastumisen ja yhteensulautumisen kausi kestää yleensä tavanomaista pidempään erilaisuuden viehättyksen vuoksi. Yhteensulautumisen jälkeen tulee aktiivisen sopeutumisen vaihe, jossa yritetään tasapainoilla kahden kulttuurin välillä. Lapsen syntymän kautta sukupuoliroolit, odotukset ja valtasuhteet tulevat entistä merkityksellisemmiksi, jos kumpikin puoliso yrittää soveltaa lapsuuden perheestä opittuja käytäntöjä uuteen perheeseen. (Oksi-Walter 2004, 24-26.)

Monissa parisuhteissa tulee jossain vaiheessa kriisi, jossa omaa elämää ja suhteen tulevaisuutta arvioidaan uudelleen. Silloin, jos toinen puolisoista on liian sidoksissa omaan taustaansa, erilaiset käyttäytymismallit voivat muodostua ylivoimaisiksi esteiksi parisuhteen jatkolle. (Oksi-Walter 2004, 24-26.) Monikulttuurisissa perheissä toinen puoliso voi joutua luopumaan omasta tukiverkostostaan ja tekemään kompromisseja työmahdollisuuksien, tulojen tai lasten koulunkäynnin suhteen (Salmenkangas 2008, 43). Kompromisseja joudutaan toki tekemään kaikissa parisuhteissa, mutta monikulttuurisissa liitoissa ulkomaalaistaustainen puoliso saattaa olla poikkeuksellisen riippuvainen toisen puolison tuloista ja liiton kautta muodostuvista sosiaalisista verkostoista, mikä

saattaa muodostua ongelmaksi eron yhteydessä. Toisaalta varsinkin sellaisilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä, jotka ovat asuneet uudessa maassa jo ennen liittoa, on mahdollisesti ehtinyt muodostua kohtuullisen tiivis sosiaalinen verkosto.

Breger (1998) on tutkinut lain vaikutuksia monikulttuurisiin liittoihin Saksassa, jossa ulkomaalaistaustaisen osapuolen pitää ohittaa monia esteitä, jotta voi avioitua ja työskennellä Saksassa. Valtion ja viranomaisten kontrolli on sitä tiukempi, mitä erilaisempaan, vieraampaan ja alkukantaisempaan maahan pyrkivän henkilön kansallisuus ja kulttuuri nähdään verrattuna Saksaan. Euroopan unionin ulkopuolelta tulevilta tarvitaan mm. avioitumislupa, työlupa ja oleskelulupa, joka myönnetään yleensä vain määräajaksi. Lupaprosessit kestävät pitkään ja viranomaiset suhtautuvat monikulttuurisiin liittoihin usein epäileväisesti erityisesti silloin, kun saksalainen nainen on aikeissa naida ulkomaalaisen miehen. (Mt., 137-141.)

Ulkomaalaistaustainen osapuoli kohtaa samanlaisia oikeudellisia rajoituksia myös Suomessa, jos hän haluaa avioitua suomalaisen kanssa. Avioitumisluvan korvaa kaikilta Suomessa avioon aikovilta vaadittava avioliiton esteettömyyden tutkinta, joka tosin saattaa kestää monikulttuurisissa liitoissa tavallista pidempään, koska esteiden tutkinta edellyttäneen viranomaisyhteistyötä yli maiden rajojen. Oleskelulupa vaaditaan ulkomaalaisilta yli kolmen kuukauden maassa oleskelun jälkeen. Oleskeluluvan saamisen edellytyksenä on yleensä työskentely, opiskelu tai perheside Suomeen. Ensimmäinen oleskelulupa myönnetään aina määräajaksi, ja pysyvää lupaa voi hakea vasta neljän vuoden Suomessa asumisen jälkeen.

2.2. Avioperhe ja avoperhe

Perheen traditionaalisessa määritelmässä perheen muodostavat aviopari ja heidän biologiset lapsensa. Käsitys perheistä on kuitenkin vähitellen muuttunut, ja 1980-luvulla alettiin puhua kotitalouksista perheiden sijaan, jotta voitiin huomioida myös muut yhdessä asumisen muodot, kuten avoliittoperheet. Perhettä ei voida kuitenkaan korvata kotitalous-termillä. Kotitalouden muodostavat yhdessä asuvat ihmiset. Perhe ei rakennu pelkäs-

tään yhteisestä kodista, vaan perheen edellytyksenä nähdään emotionaaliseen sitoumukseen ja välittämiseen perustuvat käytänteet. (Smart & Neale 1999, 20-21.)

Avoliitto on länsimaissa kehittynyt ja kehittymässä vaiheittain avioliiton kaltaiseksi parisuhteen muodoksi. Alun perin avoliiton solmiminen oli pienen ryhmän poikkeavaa käyttäytymistä, ja avioitumista pidettiin normina. Toisessa kehitysvaiheessa avoliittoa alettiin pitää avioliiton koeaikana, lapsettomana kautena. Kolmannessa vaiheessa avoliitosta tuli sosiaalisesti hyväksytty avioliiton vaihtoehto, ja lasten hankkiminen ei ollut enää sidottu pelkästään avioitumiseen. Avoliiton kehityksen viimeisessä vaiheessa avoliittoa ja avioliittoa pidetään yhtä arvokkaina vaihtoehtoina lasten hankkimisen kannalta. Avoliiton kehitysvaiheet vaihtelevat kestoltaan eri maissa ja voivat olla osittain rinnakkaisia. (Kiernan 2002, 5.)

Suurin osa suomalaisista lapsista syntyy avioliittoon. Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osuus on kuitenkin lähes 40 prosenttia, ja heistä suurin osa syntyy avoliitossa eläville vanhemmille. Avioliittoon syntyneiden lasten kohdalla sovelletaan isyyslain perusteella isyysolettamaa eli aviomiehestä tulee lapsen isä automaattisesti. Avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen sukulaissuhde isään on aina erikseen vahvistettava joko tunnustamismenettelyllä⁴ tai oikeudenkäyntiteitse. Tunnustamismenettely on yleisin tapa vahvistaa isyys, mutta isyys voidaan riita-tilanteessa vahvistaa myös tuomioistuimessa. (Lasola, 2009b, 223-224.)

Avoliittoperheessä elävän lapsen riski kokea vanhempiansa ero on huomattavasti suurempi kuin avioparin lapsella. Silloin kun perheeseen kuuluu vain avoparin yhteisiä lapsia, eron riski on yli kaksinkertainen avioliiton varaan rakentuviin lapsiperheisiin verrattuna. Eron todennäköisyys kasvaa entisestään avoparien muodostamisessa uusperheissä. (Litmala 2002, 16-17.) Kurki-Suonion mukaan avioero on kuitenkin lähentynyt avoliiton epämuodollista purkamista 1988 avioliittolain uudistuksen myötä. Lakiuudistuksen jälkeen avioeroa on ollut mahdollista hakea yksipuolisesti eikä avioeropäätöstä ole tarvinnut erikseen perustella. Avioliiton arvostuksesta ja avioerojen ei-toivottavuudesta

---

⁴ Tunnustamismenettelyssä lastenvalvoja ottaa vastaan isyyden tunnustuksen, jonka maistraatti vahvistaa (Lasola 2009b, 223-224).

muistuttavat kuitenkin pakollinen harkinta-aika ja vapaaehtoinen sovittelumenettely. (Kurki-Suonio 1999, 445, 448-449.)

2.3. Eroperhe

Nykyisin parisuhteen ajatellaan perustuvan ennen kaikkea romanttiselle rakkaudelle. Kun rakastumisen alkuhuuma ja kumppanin erilaisuuden viehäytys haihtuvat, tilalle tulee rakkauden arkipäiväistyminen, joka voi johtaa pettymykseen ja lopulta eroon. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 87-89.) Ero on kriisitilanne kaikissa perheissä, mutta ihmiset suhtautuvat eroon eri tavalla. Joillekin ero voi olla helpotus ja toisille taas suuri pettymys tai merkki epäonnistumisesta.

Beckin ja Beck-Gernsheimin mukaan miehellä ja naisella on usein erilaiset odotukset parisuhteesta ja yhteiselämästä. Miesten näkökulmasta keskeistä on usein käytännön arjen pyörittäminen ja naisille on tärkeää emotionaalinen yhteys kumppaniin. Aikaisemmin naisten odotettiin automaattisesti asettuvan rakastavan puolison ja hoivaavan äidin rooliin, kunnes miehen roolia perheen elättäjänä ja päätöksentekijänä on alettu kyseenalaistaa. Traditionaaliset sukupuoliroolit ovat murroksessa, joten perheen sisäinen työnjako ja yhteiset päätökset perustuvat jatkuvaan neuvotteluun. Kumppanien erivät näkemykset ja tarpeet voivat aiheuttaa turhautumista ja ylitsepääsemättömiä ristiriitoja, jotka johtavat lopulta eroon. Nykyisin edes avioliitto ei sido ihmisiä yhteen, koska ero nähdään parempana ratkaisuna kuin huonossa parisuhteessa sinnittely. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 87-89, 94.)

Bregerin ja Hillin mukaan monikulttuurisissa liitoissa on usein parisuhdetta rikastavia ja toisaalta myös suhdetta kuormittavia tekijöitä enemmän kuin esimerkiksi syntyperäisten suomalaisten kesken solmituissa liitoissa. Suomalaisella naisella ja ulkomaalaistaustaisella miehellä voi olla erilaiset odotukset muun muassa kumppaniin sitoutumisesta, sukupuolirooleista ja velvollisuuksista sukua kohtaan. Monissa kulttuureissa avioliitto merkitsee liittoa kahden perheen välillä. (Breger & Hill 1998a, 6, 20.) Tällöin myös parisuhteen purkautumisesta saattaa tulla perheiden ja sukujen välinen asia.

Ydinperheyksikön hajoaminen vaikuttaa merkittävästi eroperheen sosiaalisiin suhteisiin. Ero aiheuttaa hämmennystä eronneiden sosiaalisissa verkostoissa, joka muodostuu arjessa läsnä olevista ihmisistä, kuten perheenjäsenistä, sukulaisista, ystävistä, tuttavista, naapureista ja työtovereista. Erityisesti sukulaiset joutuvat pohtimaan sitä, kenen puolelle pitäisi asettua ja missä muodossa yhteydenpitoa sukulaisen entiseen puolisoon voidaan jatkaa. (Castrén 2009, 25, 72-73, 106.) Lapset määrittävät erosukulaisuutta, koska he voivat synnyttää uudenlaisia suhtautumistapoja sukulaisiin, ja lapset voivat mahdollistaa sukulaissuhteiden ylläpitämisen tulehtuneissakin tilanteissa. Lapsen kautta muodostuu sukulaisuuden kaksoissidos. Toisin sanoen biologinen yhteys entisen puolison sukulaisiin saattaa joutua kilpailemaan mahdollisen uuden puolison kautta tulleiden sukulaisuussuhteiden kanssa. (Mt., 117, 156.)

Giddens (2006, 242) kuvaa parisuhdetta puhtaana suhteena, joka syntyy kahden ihmisen vapaasta tahdosta ja jatkuu ainoastaan niin kauan kuin parisuhteen osapuolet haluavat olla yhdessä. Vaikka parisuhde päättyisi eroon, vanhemmuuden sidos eli isyys, äitiys ja lapsena oleminen jatkuu eron jälkeen (Silva & Smart 1999, 105). Ero kuitenkin muuttaa vanhemmuutta siten, että vanhempien tulee määritellä ja neuvotella uudelleen suhde toisiinsa sekä suhde yhteiseen lapseen tai lapsiinsa. Muutoksen ja uudelleenmäärittelyn edessä on monia mahdollisia esteitä, jotka voivat olla rakenteellisia, emotionaalisia tai kognitiivisia. (Mt., 105-106.) Erovanhemmuutta voidaan kuvata vaihtelevina käytäntöinä pysyvyyttä edustavan sopimuksen sijaan, koska vanhemmuuden olosuhteet muuttuvat ja uusia haasteita tulee lisää koko ajan (Smart & Neale 1999, 197).

Castrén on tutkinut eronneita suomalaisvanhempia. Hän on päätenyt aineistonsa perusteella siihen tulokseen, että miehillä on usein naisia enemmän valinnanvaraa eron jälkeisen vanhemmuuden määrittelyssä. Naiset joutuvat yleensä tasapainoilemaan vanhemmuuden sidokselle rakentuvan entisen perheen ja uuden puolison kanssa muodostamansa perheen välillä. Miehille on usein sosiaalisesti hyväksyttyä myös joustava eron jälkeinen vanhemmuus, jossa uusi puoliso asetetaan etusijalle suhteessa entiseen perheeseen ja isän rooliin. (Castrén 2009, 156.) Joskus miehet kuitenkin löytävät vanhemmuutensa vasta eron yhteydessä ja ottavat aiempaa enemmän vastuuta lapsesta (Smart & Neale 1999, 54 - 55).

2.4. Perhelainsäädäntö ja yhteishuollon ihanne

Länsimainen avoliittotrendi aiheutti tarpeen perheoikeudellisille uudistuksille 1980-luvulla. Englannissa 1989 säädettyä Children Act –lakia pidetään historiallisena käännekohtana sikäläiselle perhelainsäädännölle, koska avoliitossa syntyneiden lasten oikeudellista asemaa parannettiin aviolaisten kanssa yhdenvertaiseksi. (Kurki-Suonio 1999, 159-160.) Children Actin tarkoituksena oli myös kannustaa vanhempia sopimaan yhteishuollosta (Smart & Neale 1999, 37). Uuden lainsäädännön myötä lapsen etu muodostui keskeiseksi periaatteeksi. Suomessa lapsen etua on pidetty huollon määräämiseen pääasiallisena kriteerinä kuitenkin jo poikkeuksellisen varhain eli vuoden 1929 avioliittolain säätämisestä lähtien. Lapsen edulla on tarkoitettu kuitenkin pääasiassa äidin hoivaa. Yhteishuollon ihanteen oikeudellisen perustan ovat muodostaneet 1980-luvulla säädetty avioliittolain uudistus ja lapsenhuoltolaki. (Kurki-Suonio 1999, 368, 445.)

Tässä tutkimuksessa perhettä ja parisuhteen päättymistä käsitellään perinteisessä ydinperheen merkityksessä, joka muodostuu naisen ja miehen heteroseksuaalisen parisuhteen ja lapsen ympärille. Tutkimusasetelma on heteronormatiivinen, koska se asettaa heteroseksuaalisuuden normatiiviseen asemaan ja muut vaihtoehtoiset seksuaalisuudet marginaaliin (Jackson 1999, 163). Tämä johtuu aineiston luonteesta ja siitä, että samaa sukupuolta olevien sosiaalisten vanhempien oikeudellinen asema on määritelty eri tavoin kuin lapsen biologisten vanhempien.

Lapsen huoltoa koskevat riidat ovat lapsenhuoltolain myötä muuttuneet monipuolisemmiksi. Aiemmin riideltiin lähinnä siitä, kumpi vanhemmista saa huoltajan statuksen ja lapset luokseen. Uuden lain myötä huoltomuoto ja lapsen asuminen on erotettu toisistaan, ja on muodostunut uudenlaisia riidanaiheita. (Kurki-Suonio 1999, 500-501.)

Huoltoratkaisut eivät ole myöskään välttämättä lopullisia, sillä huoltosopimusta tai tuomioistuimen päätöstä voidaan muuttaa (Lasola 2009b, 225). Näin riidat voivat tosiasiassa pitkittyä, ja vuosia kestävät riitakierteet ovat mahdollisia. Muutosmahdollisuus voidaan kuitenkin nähdä myös positiivisena asiana elämäntilanteiden muuttuessa.

Suomessa tuomioistuimen lisäksi sosiaaliviranomaisilla on merkittävä rooli lapsen huollon ja tapaamisoikeutta koskevien sopimusten neuvottelijoina. Lasten huolto voidaan ratkaista käräjäoikeuden sijaan sosiaalilautakunnan vahvistamalla vapaaehtoisella huoltosopimuksella, jonka vanhemmat neuvottelevat sosiaalityöntekijöiden avustuksella. Huoltosopimuksen yhteydessä on mahdollista antaa myös isyydentunnustuslausuma ja laatia elatussopimus. Huoltosopimus on ollut suosittu menettely erityisesti avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten huoltojärjestelyjen vahvistamisessa. (Kurki-Suonio 1999, 468-469.) Noin 90 prosenttia huoltosopimuksista on yhteishuoltosopimuksia (Lasola 2009b, 227). Rantalan ja Sulkusen mukaan sopimuksilla tuotetaan uudenlaista toimijuutta, jossa kansalaisilla on vastuullinen rooli asiakkaina. Sopimusten avulla kansalaisten velvollisuuksia ja oikeuksia määritellään uudelleen ja pyritään varautumaan sosiaalisiin, kasvatuksellisiin sekä juridisiin ongelmiin. (Rantala & Sulkunen 2006, 180, 190-191.)

Oikeudellisten menettelytapojen kehitys koskien lasten huoltajuutta eron jälkeen on perustunut ennen kaikkea näkökulmaan lapsen edusta. Huoltajuus on myönnetty useimmiten äidille sillä perusteella, että äiti on jo liiton aikana ollut päävastuussa lapsesta, joten on pidetty luonnollisena, että äiti jatkaa lapsesta huolehtimista myös eron jälkeen. Jos lapsen vanhemmat eivät ole olleet naimisissa, huoltajuuden on ajateltu kuuluvan automaattisesti äidille. Liiton ulkopuolella syntyneiden lasten isät ovatkin kokeneet oikeudellisen asemansa ongelmalliseksi. Modernin isyyden myötä miehet ovat kuitenkin ottaneet enemmän vastuuta lapsista, joten äitien suosiminen huoltomuodosta päätettäessä on kyseenalaistettu. (Smart 1989, 154 - 156.) Perhesuhteiden jatkuvuutta korostetaan eron jälkeen siten, että yhteishuoltajuutta pidetään sääntönä ja yksinhuoltajuutta poikkeuksena (Castrén 2009, 157).

Monikulttuurisia liittoja Saksassa tutkineen Bregerin mukaan yhteistä lasta ei nähdä välttämättä riittävänä perusteena oleskeluluvan uusimiselle, joten ulkomaalaistaustainen osapuoli saattaa joutua poistumaan maasta eron yhteydessä. Tällöin huoltajuus myönnetään pääsääntöisesti vanhemmalle, joka voi jäädä asumaan lapsen kotimaahan, jotta vanhempien erosta olisi mahdollisimman vähän haittaa lapselle. (Breger 1998, 143.) Suomessa monikulttuuriset huoltoriidat päättyvät kuitenkin Valkaman ja Lasolan (2008,

37) mukaan usein äidin yksinhuoltoon ja lähivanhemmuuteen⁵, kansalaisuudesta riippumatta.

Yhteishuoltajuus on pääsääntöisesti lapsen edun mukainen vaihtoehto, koska sen avulla ylläpidetään erityisesti lapsen ja isän suhdetta, joka helpommin katkeaa eron yhteydessä kuin lapsen ja äidin suhde. Jaetun huoltajuuden ihannetta ja isien aktiivista roolia voidaan pitää kuitenkin myös ongelmallisena, jos lapsen huoltajuudesta tulee vanhempien välinen kilpailu, jossa lapsi on kiistan välikappaleena. Oikeusjärjestelmän näkökulmasta vanhemmilla ei koeta olevan oikeuksia lapseen, vaan kyse on nimenomaan lapsen oikeuksista. (Smart 1989, 154-156.)

Lasten oikeudesta tulla kuulluksi heitä koskevissa asioissa on kiistelty paljon. Vaikka usein ajatellaan, että lapset tekevät parisuhteesta perheen, julkisessa ja tieteellisessäkin keskustelussa perhe samastetaan usein vanhempiin. Avioero nähdään aikuisten päätöksenä erota parisuhteesta, vaikka ero vaikuttaa konkreettisesti myös perheen lapsiin esimerkiksi uusien asuinjärjestelyjen muodossa. Lapset eivät ole yksi homogeeninen ryhmä, vaan lapsilta löytyy monenlaisia mielipiteitä. Aikuiset voivat vallitsevan sosiaalisen ryhmän asemassa hiljentää alisteisessa asemassa olevien lasten yhteiskunnallisen äänen, jos lasten ja aikuisten mielipiteet eivät kohta. (James & Prout 1997, 85-102.)

Lasten näkökulmasta yhteishuoltajuus tai yksinhuoltajuus voivat olla yhtä hyviä ratkaisuja, sillä lapset pitävät yleensä tärkeimpänä ihmissuhteiden laatua eikä sitä, kuinka usein esimerkiksi muualla asuvaa vanhempaa tavataan. Yhteishuoltajuus voi olla lasten näkökulmasta jaetun vanhemmuuden jatkumo, jos lapset saavat kokea kuuluvansa kahden perheeseen eron jälkeen. Kaksi perhettä ja kaksi kotia voi muodostua myös ongelmaksi, jos lapsi kokee jäävänsä ulkopuoliseksi kummastakin perheestä. (Smart ym. 2001, 127, 131-132.)

---

⁵ Lähivanhemmalla tarkoitetaan vanhempaa, jonka luona lapsi asuu vakituisesti

3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1. Oikeudelliset ongelmat

Parisuhteen päätyminen aiheuttaa usein oikeudellisia ongelmia silloin, kun perheeseen kuuluu lapsia. Oikeudellisilla ongelmilla ei tarkoiteta pelkästään tuomioistuimessa ja lakimiesten välityksellä käsiteltäviä ongelmia, vaan ihmisten jokapäiväisessä arkielämässään kohtaamia ongelmia, joissa on oikeudellisia ulottuvuuksia. Oikeudelliset ongelmat koskevat usein kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia. Ongelmat voivat liittyä esimerkiksi työttömyyteen, velkaan, asunnottomuuteen tai perheen hajoamiseen. Oikeudellinen prosessi ei ole ainoa eikä välttämättä paras tapa selvittää oikeudellisia ongelmia, koska edes oikeuden päätös ei takaa lopullista ratkaisua ongelmaan. (Plesence ym. 2004, 1.) Toisaalta ongelman selvittäminen oikeusteitse voi olla joskus tarpeen tai jopa väistämätöntä.

Litmalan (2000, 3) mukaan oikeusongelman käsitteelle ei ole olemassa yhtä yleispätevää määritelmää. Oikeusongelmilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi kahden yksilön välisiä kiistoja ja ristiriitoja, sääntöjen rikkomista, kansalaisen tyytymättömyyttä viranomaistoimintaan tai oikeuksiin liittyvää epätietoisuutta. Oikeusongelmat voidaan jaotella varsinaisiin ongelmiin ja niiden esiasteisiin. Oikeusongelman esiasteella tarkoitetaan oikeudellista epävarmuutta aiheuttavia tilanteita, kuten avioehdon tai testamentin laatimista, jotka edellyttävät usein lakimiesapua. Tällainen jaottelu ongelmiin ja niiden esiasteisiin on kuitenkin ongelmallista, koska oikeusongelmat eivät esiinny ihmisten arjessa mitattavina yksikköinä ja käsitys oikeudellisesta ongelmasta on subjektiivinen. (Mt., 3-6.)

Kokemus oikeusongelmasta vaihtelee eri väestöryhmien välillä. Monet tekijät, kuten ikä, koulutus, sukupuoli, taloudellinen tilanne ja elinympäristö vaikuttavat siihen, miten ongelmia koetaan ja käsitellään. Naiset näkevät esimerkiksi väkivallan yleensä ongelmallisemmaksi kuin miehet. (Plesence ym. 2004, 49-50.) Oikeudelliset ongelmat kasaantuvat usein siten, että sama ihminen altistuu toistuvasti sekä samalle ongelmalle että muille oikeudellisille ongelmille (Genn 1999, 30-31). Avioero ja työttömyys lisäävät

alttiutta kokea ongelmia. Hyvin toimeentulevat ja korkeasti koulutetut ihmiset ottavat usein aktiivisen roolin ongelmien selvittämisessä, koska heillä on yleensä hyvät neuvottelutaidot ja kyky arvioida ratkaisumallien toimivuutta. Hyvä taloudellinen tilanne ja korkea koulutus lisäävät myös luottamusta ja arvostusta laillisiin menettelytapoihin sekä lakia edustaviin viranomaisiin. (Van Velthoeven & Ter Voert 2004, 5-7, 16, 20.)

Oikeudellisen ongelman kohdatessaan ihminen yrittää hahmottaa mahdollisia selviytymisstrategioita. Aluksi selvitetään yleensä tarjolla olevat vaihtoehdot sekä vertaillaan rationaalisesti niiden kustannuksia ja hyötyjä. Vertailun perusteella valitaanärkevimmäksi katsottu toimintamalli. Olosuhteet voivat kuitenkin muuttua, jolloin ongelmaa ja ratkaisumalleja joudutaan analysoimaan uudelleen. (Van Velthoeven & Ter Voert 2004, 3-4.) Oikeudellisen ongelman havaitseminen ei välttämättä tarkoita kuitenkaan sitä, että ongelmaa yritettäisiin ratkaista. Pleasencen mukaan ongelman kohdannut ihminen voi tuntea itsensä voimattomaksi ja ajatella, että mitään ei ole tehtävissä ongelman selvittämiseksi. Toisaalta ongelman ratkaisemista voidaan välttää myös epäonnistumisen ja negatiivisten seurausten pelossa, joita esimerkiksi oikeusjutun häviäminen voi aiheuttaa. Ongelmien ratkaisuhaluukkuuteen vaikuttaa myös läheisten tuki ja ongelmien luonne. Esimerkiksi syrjintää kokeneet ihmiset eivät yleensä yritä itse aktiivisesti puuttua ongelmiinsa voimattomuuden tunteen takia. Miehet ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt hakevat harvemmin ratkaisua ongelmiinsa kuin naiset ja valtaväestöön kuuluvat. (Pleasence ym. 2004, 49-55.)

Oikeudellisia ongelmia voidaan yrittää ratkaista omatoimisesti esimerkiksi neuvottelemalla vastakkaisen osapuolen kanssa. Toinen vaihtoehto on ulkopuolisen avun käyttäminen ongelman ratkaisuun. Usein ongelmaa yritetään ensin ratkaista itse, ja vasta sen jälkeen turvaututaan ulkopuoliseen apuun. Ulkopuolisen avun hankkimista voi estää se, että siitä ei koeta olevan hyötyä, avun hankkiminen edellyttää liian paljon vaivannäköä tai kustannukset koetaan liian suuriksi. Lailliseen apuun turvautumista voi estää myös aiemmat huonot kokemukset laillisista prosesseista tai se, että oikeussysteemi tuntuu vieraalta ja etäiseltä. (Genn 1999, 67-76.) Lapsen huoltajuudesta voidaan esimerkiksi yrittää aluksi sopia vanhempien kesken, mutta keskinäisten neuvottelujen johtaessa umpikujaan vanhemmat joutuvat miettimään muita tapoja yhteisen ongelman ratkaisemi-

seksi. Van Velthoevenin ja Ter Voertin (2004, 9) mukaan perheitä ja lapsia koskeviin ongelmiin haetaan usein ulkopuolista apua.

3.2. Laki ja oikeudelliset menettelytavat sosiologian tutkimuskohteena

Yhteiskuntatieteellisessä lakia ja oikeutta koskevassa tutkimuksessa laki, oikeudenmukaisuus ja valta nähdään toisiinsa kietoutuneina. Lain oikeudenmukaisuutta voidaan lähestyä esimerkiksi tutkimalla oikeudenmukaisuuden eri muotoja vallitsevan oikeuskäsitteilyn valossa tai tarkastelemalla lakia kriittisestä näkökulmasta oikeudenmukaisuuden epärealistisena ihanteena. Empiirisen tutkimuksen avulla voidaan tehdä yhteiskunnan epäoikeudenmukaisia käytäntöjä näkyväksi ja siten edistää muutosta kohti sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Oikeudenmukaisuus voi olla myös pelkkä taustalla vaikuttava mainitsematon tekijä yhteiskunnallista lakia ja oikeutta käsittelevässä tutkimuksessa. (Garth & Sarat 1998, 1-2.)

Tutkijat saattavat välttää oikeudenmukaisuuden suoranaista tutkimista, koska tutkimuksen kohdistaminen oikeudenmukaisuuteen antaa tutkimukselle herkästi joko normatiivisuuden tai poliittisuuden leiman. Lain ja vallan yhteyden tutkiminen on sen sijaan yleisesti hyväksytty tapa tehdä yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Valta voidaan nähdä esimerkiksi kykynä hyödyntää lain työkaluja tavoitteiden saavuttamiseksi. Laki taas kuvaa sekä sääntöjen muodostelmaa että instituutioita ja oikeudellisia prosesseja. Valtanäkökulmasta katsottuna laki muotoilee ihmisten arkea, mutta toisaalta sosiaaliset käytännöt saatetaan nähdä ulkopuolisina suhteessa laillisiin normeihin. Lakia kohdellaan usein ulkopuolisena auktoriteettina, koska sen yhteyttä arkielämään ei ole täysin tiedostettu. (Garth & Sarat 1998, 2-3.) Cotterellin mielestä laki on käsitteenä ongelmallinen, koska laki viittaa usein käsitykseen siitä, että on olemassa laillinen ja lain ulkopuolinen ulottuvuus. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa lakia ei kuitenkaan pyritä erottamaan muusta sosiaalisesta elämästä, vaan se nähdään ennemminkin sosiaalisena konstruktiona. Laki käsitteenä vaihtelee tutkimuskohteen ja ajan hengen mukaan. (Cotterrell 1984, 40-41.)

Laki voidaan jakaa sosiologisena tutkimuskohteena kolmeen kategoriaan: juridiseen monismiin, pluralismiin ja näiden kahden yhdistelmään (Cotterell 1995, 28-32). Lain yhteiskuntatieteellinen tutkimus on kehittynyt vähitellen. Tutkimuksen varhaisessa vaiheessa, 1950- ja 1960 -luvulla, pyrittiin edistämään oikeudenmukaisuuden ihannetta lakien avulla. Oikeudenmukaisuutta pidettiin itsestäänselvyytenä, ja yhteiskunnan epäkohtien ajateltiin ratkeavan oikeudenmukaisten lakien avulla. Lain välineellistä valtaa eli kapasiteettia puuttua sosiaaliseen elämään pidettiin pääosin positiivisena ilmiönä. (Garth & Sarat 1998, 4-6.) Edellä mainittua tutkimussuuntausta voidaan kutsua juridiseksi monismiksi, jossa oikeus samastetaan lakimiesten ja tuomareiden toteuttamaan institutionalisoituneeseen valtion oikeuteen (Cotterell 1995, 28-29).

Poliittinen ja kriittinen laillisuuden tutkimus oli suosittua 1970-luvun lopulla. Aiempaa oikeudenmukaisuutta ihannoivaa tutkimusperinnettä yritettiin korvata pluralismiksi kutsutulla tutkimussuuntauksella. Oikeudellisessa pluralismissa keskitytään lain kautta muodostuviin sosiaalisiin suhteisiin ja lain merkitykseen sosiaalisen järjestyksen ylläpitämisessä. (Garth & Sarat 1998, 6-7.) Pluralistisessa lähestymistavassa laki nähdään monikerroksisena. Laki voi olla esimerkiksi kansainvälistä, paikallista, uskonnollista tai kaupallista. Ongelmana pluralistisessa lähestymistavassa on virallisen ja epävirallisen lain välisen suhteen epäselvyys. (Cotterell 1995, 30.) Pluralistista tutkimusotetta on kritisoitu muun muassa siitä, että se on sidoksissa valtion lakiin, vaikka se samalla korostaa myös valtion ulkopuolella tapahtuvaa sääntelyä (Garth & Sarat 1998, 6-7).

Cotterell (1995, 31) esittää, että kolmas tapa tutkia lakia on juridisen monismin ja pluralismin välimuoto, jossa valtion laki nähdään hallitsevana lain muotona, mutta laki ulottuu silti sosiologisena käsitteenä ”juristin lakia” syvemmälle. Sittemmin tutkimuksen painopiste on Garthin ja Saratin (1998, 8) mukaan ollut lain vallassa ja valtasuhteissa, joita voidaan tutkia esimerkiksi oikeustajun ja sosiaalisen kontrollin näkökulmasta. Perheisiin kohdistuva sosiaalinen kontrolli ilmenee Jamrozikin ja Nocellan (1998, 153-154) mukaan siten, että perheen odotetaan täyttävän tiettyjä rooleja ja suorittavan toimintoja yhteiskunnan puolesta. Kun perheen ei enää uskota kykenevän huolehtimaan jostakin yhteiskunnan siltä edellyttämästä asiasta, perheen sisäises-

tä asiasta tulee sosiaalinen ongelma, ja yhteiskunta lisää sosiaalista kontrollia ongelmien ehkäisemiseksi ja kitkemiseksi (mt., 153-154).

Lain oikeudenmukaisuutta on alettu tutkia myös lain menettelyjen näkökulmasta proseduaalisen oikeuden tutkimussuuntauksessa. Proseduaalisella oikeudella tarkoitetaan sitä, että yksilö ei usein välitä niinkään oikeudellisen prosessin lopputuloksesta, vaan keskeistä on mahdollisuus saada oma äänensä kuuluviin (Garth & Sarat 1998, 8-11.) Tyler (1988, 130-131) esittää, että tiedon ja kokemusten puute viranomaismenettelyistä ja oikeudenkäynneistä vaikuttaa siihen, että päätösten johdonmukaisuutta ei pystytä kokonaisvaltaisesti arvioimaan. Näin ollen keskitytään pääsääntöisesti menettelytapojen reiluuden arvioimiseen. Kokemukset lakia edustavista viranomaisista vaikuttavat käsitykseen proseduaalisesta oikeudesta. Ei ole olemassa yhtä, universaalia mallia oikeudenmukaisesta menettelystä, jota voidaan soveltaa kaikkiin tilanteisiin, vaan oikeustaju vaihtelee tilanteen mukaan. (Mt., 130-131.)

3.3. Oikeustaju

Oikeustajulla (legal consciousness) tarkoitetaan sekä lakiin liittyviä puhetapoja että konkreettista toimintaa. Oikeustaju muodostuu siis lakia koskevista käsityksistä ja erilaisista tavoista käyttää tai hyödyntää lakia. Oikeustajuun vaikuttavat sekä yksilölliset kokemukset että tieto laeista ja oikeudellisista menettelyistä. Laki voidaan nähdä ideologiana, jonka merkityksistä käydään taistelua. Oikeustaju onkin tapa kuvata yksilön ja oikeusjärjestelmän välistä suhdetta, mutta se ei ole pysyvä identiteetti tai elämäntapa, vaan sama ihminen voi puheensa ja tekojensa välityksellä tuottaa useita eri käsityksiä ja suhtautumistapoja lakiin tai oikeuteen. Oikeustajun muodot ovat diskursiivisia käytäntöjä, jotka vaihtelevat tilanteen mukaan. Ihmiset tuottavat ja uusintavat oikeustajua ajatustensa, sanojensa ja tekojensa välityksellä. Oikeustajua ja laille annettuja merkityksiä voidaan tutkia esimerkiksi oikeudellisen ongelman tai riitaprosessin yhteydessä. (Merry 1990, 5-7; Ewick & Silbey 1998, 46-51, 224-225.)

Yksilön oikeustaju saattaa muuttua avio- tai avoeroprosessin ja huoltoriidan aikana. Vanhemmat tuottavat omien kokemustensa kautta tiedostamattomia ja tiedostettuja käsityksiä siitä, onko heidän henkilökohtaista ongelmaansa lapsen huollosta käsitelty oikeudenmukaisesti. Oikeustajulla tarkoitetaan siis ihmisten käsityksiä siitä, mikä on oikein tai väärin yksittäisessä tilanteessa, mutta myös yleisiä suhtautumistapoja lakia ja oikeusjärjestelmää kohtaan. Oikeustajun omakohtainen ja yleinen ulottuvuus tulevat tässä tutkimuksessa näkyväksi edellä käsitellyn oikeudellisen ongelman tarkastelun kautta.

Ewick ja Silbey (1998) ovat haastatelleet 430 ihmistä arkipäivän oikeudellisista ongelmista. He havaitsivat ihmisten kertomuksissa kolme eri oikeustajun muotoa: lain edessä, lain kanssa ja lakia vastaan⁶. Ensimmäisessä suhtautumistavassa laki koetaan usein oikeudenmukaisena ja puolueettomana. Lain edessä olevat ihmiset voivat myös pyrkiä välttämään lakia. ”Lain kanssa” ilmenee lain taitavana hyödyntämisenä; lailla voidaan esimerkiksi keinotella tai kikkailla oman aseman parantamiseksi. Kolmas tapa on lain kokeminen omavaltaisena auktoriteettina, jota voidaan vastustaa ottamalla laki omiin käsiin. (Mt.)

Silbeyn (2005, 349) mukaan lain edessä, lain kanssa ja lain jälkeen ovat kuitenkin abstrakteja työkaluja, jotka ovat vaikeasti muunnettavissa empiirisen aineiston jäsentelyyn sopiviksi kategorioiksi. Lisäksi Ewickin ja Silbeyn teoria perustuu anglo-amerikkalaiseen common law –oikeusjärjestelmään, joka painottaa ennakkotapausten merkitystä ja tuomarin laajaa harkintavaltaa. Suomalainen oikeusjärjestelmä taas rakentuu siviilioikeuden periaatteelle, jossa kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet määritellään kattavilla laeilla ja säännöksillä. (Kleijkamp 1999, 294-297.) Suomalaiseen oikeusjärjestelmään vaikuttaa myös universaalin hyvinvointiyhteiskunnan periaate, joka eroaa amerikkalaisesta markkinavetoisesta ja yksilön vastuuta korostavasta yhteiskuntamallista.

---

⁶ Tässä käytetään sanaa laki yksinkertaisuuden vuoksi, mutta Ewickin ja Silbeyn (1998) alkuperäinen termi law voidaan suomentaa myös esim. oikeudeksi tai oikeusjärjestelmäksi.

Tässä tutkimuksessa on tehty Ewickin ja Silbeyn jäsennyksistä uusi aineistolähtöinen ryhmittely: laki auktoriteettina, laki välineenä ja lain ohitse. Laki auktoriteettina kuvaa vanhempien tapaa nähdä laki ja viranomaiset auktoriteetteina, joihin luotetaan tai joiden edessä alistutaan. Laki välineenä diskurssi ilmenee muun muassa vanhempien tapana nähdä laki pelinä. Pelissä pärjää vanhemmista se, jolla on tarpeeksi resursseja lain hyödyntämiseen. Kolmas kategoria eli lain ohitse ilmenee sekä lain välttämisenä että lain rikkomisena. Lain välttäminen saattaa estää yhteydenoton viranomaisiin. Lain rikkomisen voi näkyä huoltoriitojen tapauksessa esimerkiksi tapaamisoikeuden rikkomisena, elatusmaksujen laiminlyöntinä, väkivaltana tai lapsikaappauksena.

3.4. Pääomat oikeuden kentällä

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu edellä kuvatun oikeustajun ohella Bourdieun teoriaan kentästä. Kentällä pelaamiseen tarvitaan erilaisia pääomia. Bourdieun sosiaalista peliä koskevassa teoriassa onkin havaittavissa paljon yhteistä Ewickin ja Silbeyn (1998) oikeustajun kategorioiden kanssa. Tähän tutkimukseen sovellettuna vanhempien pääomat eli ominaisuudet, tiedot ja taidot vaikuttavat siihen, miten he suhtautuvat lakiin ja mitkä ovat heidän mahdollisuutensa käyttää lakia hyödyksi.

Kenttä on metafora sosiaalisesta pelitilasta, jossa taistelun kohteena ovat taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma. Taloudellinen pääoma koostuu toimijoiden aineellisista resursseista. Kulttuurinen pääoma näkyy kolmella tavalla. Se voi olla ruumiillistunut taitojen ja valmiuksien muotoon, objektivoitunut esineiksi tai institutionalisoitunut tutkinnoiksi. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan suhdeverkostoja, jotka voivat olla muodollisia tai epävirallisia. Lisäksi on olemassa neljäs pääoman muoto, symbolinen pääoma, joksi mikä tahansa edellä mainituista pääomalajeista voi muuttua. Pääoman esiintyminen symbolisena edellyttää, että valta-asemassa olevat sosiaaliset toimijat havaitsevat ja tunnustavat pääoman arvon. Koska eri kentillä vallitsevat erilaiset hierarkiat ja arvostuksen kohteet, symbolisen pääoman muodot vaihtelevat. (Bourdieu 1991, 238-239; Bourdieu & Wacquant 1992, 119; Bourdieu sit. Saaristo & Jokinen 2004, 175 - 177.)

Jokaisella ”pelaajalla” on sosiaalisella kentällä tietty positio ja pelistrategia, joka vaikuttaa pelin kulkuun. Pelaajat voivat kamppailla hankkiakseen lisää pääomaa tai pyrkiäkseen säilyttämään nykyisen pääomavarantonsa. Kentän sääntöjä ja pääomien vaihtoarvoa voidaan myös pyrkiä muuttamaan pelin aikana. (Bourdieu & Wacquant 1992, 98-99.) Oikeuden kenttää määrittävät valtasuhteet ja oikeudellisen toiminnan sisäinen logiikka. Oikeudellisen toiminnan sisäisellä logiikalla tarkoitetaan rajoituksia, joita oikeudellinen viitekehys asettaa sekä yksilöiden toiminnalle että oikeuden mahdollisille ratkaisuille. (Bourdieu 1987, 816.) Tieto lainsäädännöstä ja oikeudellisista käytännöistä on tarpeellinen, jotta voi pärjätä lain kentällä käytävässä kilpailussa.

Oikeuden kentällä vain osa toimijoista pääsee osallistumaan peliin ja osa suljetaan ulkopuolelle tai pelaamisen kohteeksi. Bourdieun mukaan kahtiajakoa maallikoihin ja oikeuden asiantuntijoihin edistetään rationalisaatioprosessin avulla. Oikeuden rationalisaatioprosessi etäännyttää lakiin perustuvat päätökset yhä kauemmaksi naiivista reilouden ihanteesta. Näin ollen oikeudellisten normien systeemi vaikuttaa olevan valtasuhteiden ulottumattomissa, vaikka todellisuudessa oikeussysteemi ylläpitää ja legitimoii valtasuhteita. Rationalisaatioprosessiin liittyy juridinen kielenkäyttö, jolle on tyypillistä muun muassa passiivimuotojen ja epämääräisten ilmausten käyttö, tosiasioihin vetoaminen sekä viittaukset normeihin ja arvoihin, joiden oletetaan olevan yhteisesti jaettuja. (Bourdieu 1987, 817, 820, 828.)

Tuorin mukaan Bourdieun analyysi oikeudellisesta kentästä on oikeudellisiin käytäntöihin kohdistuvaa paljastavaa kritiikkiä. Paljastava kritiikki on kritiikin muoto, jossa on keskeistä huomion kiinnittäminen asian nykytilaan tai sen historialliseen taustaan. Bourdieun paljastava kritiikki pyrkii osoittamaan niitä tapoja, joilla yhteiskunnalliset valtasuhteet otetaan annettuina ja itsestään selvinä totuuksina. Paljastava kriitikko eroaa normatiivisesta kriitikosta siinä, että hän pyrkii jättämään normatiiviset valinnat sosiaalisille toimijoille. (Tuori 2000, 325-326, 331.)

Bourdieu (1987) näkemys oikeudellisesta kentästä ja sen valtasuhteista perustuu pääosin asiantuntijoiden, kuten lakimiesten ja tuomareiden, sekä maallikoiden välisten suhteiden tarkasteluun. Oikeudellisella kentällä voidaan havaita valtasuhteita kuitenkin

myös maallikoiden välillä. Tosin asetelmaan vaikuttaa tässäkin tapauksessa kentän toimijoiden erilaiset mahdollisuudet turvautua asiantuntija-apuun. Omassa tutkimuksessani vanhempien erilaiset resurssit ja pääomat voivat asettaa heidät eriarvoiseen asemaan sekä suhteessa oikeuteen että toisiinsa. Tässä tutkimuksessa symbolisella kentällä taistelu kohdistuu lapsen huoltoon. Vanhemmilla on erilaisia pääomia, jotka vaikuttavat siihen, minkälaisia resursseja heillä on pärjätä lain kentällä ja miten he toimivat oikeudellisen ongelman kohdatessaan.

Jos kaikki kentän toimijat hallitsevat saman ominaisuuden ja asetelma on tasa-arvoinen, kyseinen ominaisuus ei voi tällöin toimia pääomana. Pääomiin liittyy näin ollen edellytys valtasuhteesta, jossa joku on alisteisessa asemassa ja joku hallitsevassa valta-asemassa. Kilpailuun tai peliin osallistuminen edellyttää kuitenkin yhteisten tavoitteiden hyväksymistä ja samalla heikommalle osapuolelle oman altavastajan asemansa tunnistamista. Valta-suhde määrittää myös tarjolla olevat pelistrategiat. (Bourdieu 1984, 315-317.)

4. TUTKIMUSASETELMA

4.1. Tutkimustehtävät

Monikulttuurisissa huoltoriidoissa vanhempien erilaisilla kulttuurisilla taustoilla pyritään usein selittämään huoltoriidan syitä, mutta tarkoituksena on tässä tutkimuksessa päästä kulttuurieroja syvemmälle. Tavoitteena on selvittää, 1) minkälaisia oikeudellisia ongelmia huoltoriitoihin liittyy, ja 2) miten vanhemmat hahmottavat oman asemansa suhteessa oikeusjärjestelmään. Toisaalta mielenkiinto kohdistuu myös siihen, 3) miten vanhemmat positioivat itsensä suhteessa lapsen toiseen vanhempaan oikeudellisen ongelman kontekstissa.

Tarkoituksena on tutkia, millaisia mielikuvia ja kokemuksia suomalaisilla äideillä ja ulkomaalaistaustaisilla isillä on laista, oikeudellisista menettelyistä ja huoltoriitoihin puuttuvista viranomaisista. Toisaalta tutkimuksen kohteena on myös se, miten van-

hemmat hyödyntävät lakia huoltoriidan ratkaisemisessa. Millä tavoin vanhemmat asemoivat itsensä suhteessa lakiin? Onko suomalaisen äidin ja ulkomaalaistaustaisen isän puhetavoissa havaittavissa eroja?

Mielenkiintoni kohdistuu myös siihen, minkälaisia resursseja tai voimavaroja suomalaiset äidit ja ulkomaalaistaustaiset isät näkevät omaavansa, kun parisuhteen päättymisen ja perheen hajoaminen on kärjistynyt tai kärjistymässä huoltoriidaksi. Koetaanko taloudellisilla resursseilla, koulutuksella tai kielitaidolla olevan merkitystä huoltoriitapelissä pärjäämisessä? Voisiko sosiaalisella verkostolla, perheellä, ystävillä ja sukulaisilla, tai niiden puuttumisella, olla vaikutusta huoltoriitatilanteissa?

4.2. Aineisto

Olen lukenut suomi24-, eroperhe- ja Finland Forum -sivustojen monikulttuurisia suhteita, eroa ja huoltajuutta käsittelevät keskustelut viiden vuoden ajalta, ja poiminut niistä aineistoon suomalaisen äidin ja ulkomaalaistaustaisen isän huoltoriitoja käsittelevät keskusteluketjut. Lisäksi olen vertailun vuoksi tutustunut suomalaisten eronneiden vanhempien huoltoriitakeskusteluihin, jotta osaisin hahmottaa monikulttuuristen huoltoriitojen erityispiirteitä. Tutkielmani varsinainen aineisto koostuu siis kolmen keskustelupalstan avoimista internetkeskusteluista. Aineisto on luonnollisesti tuotettu, eli en ole itse aloittanut keskusteluja tai osallistunut niihin, vaan olen poiminut aineistoni jo olemassa olevista keskusteluista. En ole myöskään muokannut keskustelijoiden kirjoituksia, joten analyysin tukena käyttämäni aineistokatkelmat ovat alkuperäisessä muodossaan kirjoitusvirheineen.

Monikulttuurisia huoltoriitoja käsitteleviä internetkeskusteluja oli vaikea löytää, ja melko varhaisessa vaiheessa kävi ilmi, että useimmissa keskusteluissa lapsen suomalaisestaustaisen äidin näkökulma on hallitseva. Jotta voisin ottaa huomioon myös toisen huoltoriidan osapuolen näkökulman, otin mukaan ulkomaalaistaustaisten isien kokemuksia. Tutustuin aluksi suomi 24 –sivuston englanninkieliseen keskusteluosioon, josta en löytänyt yhtään huoltoriitoja käsittelevää keskustelua viime vuosilta. Sitten sain maahan-

muuttajatuttavaltani vinkin kahdesta englanninkielisestä keskustelupalstasta, joista toinen oli valitettavasti lakkautettu, mutta toinen osoittautui hedelmälliseksi aineiston hankinnan kannalta.

Tutkimuksen varsinainen aineisto on kerätty tammi-heinäkuussa 2010. Keskustelut ajoittuvat ajanjaksolle 2006-2010. Suomalaisten naisten keskusteluketjuja on kaksitoista ja viestejä 345. Miesten aloittamia englanninkielisiä keskusteluja on yhdeksän, joissa on yhteensä 311 viestiä. Keskustelijoiden sukupuolesta ei voi internetkeskustelujen perusteella saada varmuutta, koska keskustelupalstat ovat kaikille avoimia, mutta jatkossa nais- ja mieskeskustelijoista puhuessani oletan keskustelijoiden esiintyvän keskustelupalstalla omalla sukupuolellaan.

Aineistokorpus koostuu siis yhteensä 656 viestistä. Viestiketjut ovat pituudeltaan ja viestien määrältään hyvin vaihtelevia. Pisin viestiketju on isän aloittama keskustelu, jossa on yhteensä yli 200 viestiä, ja keskustelua on jatkettu noin puolen vuoden ajan siten, että aloittaja on käynyt säännöllisesti päivittämässä tilannetta ja kertomassa kuulumisiaan. Aineiston keräämisen yhteydessä kaikki viestit on selkeyden vuoksi merkitty siten, että ensimmäinen luku kuvaa viestiketjua ja toinen luku taas kommentin järjestyslukua. Viestiketjut on jaoteltu sukupuolittain siten, että sekä naisten että miesten keskusteluketjut alkavat luvusta yksi. Nämä edellä mainitut tunnusluvut on analyysiluvuissa merkitty aineisto-otteiden perään sulkeisiin.

Juhilan ja Suonisen (1999, 241-242) mukaan aineistoa on hyvä fokusoida tutkimusprosessin aikana erottamalla aineistokorpuksesta analysoitava aineisto. Tutkimuksen edetessä yksityiskohtaisempi analyysini on kohdistunut noin 300 viestiin. Olen jättänyt huomiotta muun muassa hyvin lyhyet, asiaankuulumattomat ja keskustelun häirintään pyrkivät viestit, koska tarkoitus on tutkia nimenomaan monikulttuurisista parisuhteista eronneiden vanhempien puhetapoja, ja käsitteellistää siten huoltoriitojen sosiaalista maailmaa.

Aineiston rajauksen kriteerinä käytetään laadullisessa tutkimuksessa yleensä aineiston sopivuutta tutkimusongelman ratkaisemisessa (Eskola & Suoranta 1998, 65). Tutkimus-

ta ei ole rajattu pelkästään avioeron kokeneisiin vanhempiin, koska oikeudellisen ongelman näkökulmasta ei ole välttämättä olennaista, ovatko lapsen vanhemmat olleet naimisissa vai ei. Aineistossa onkin sekä avioliitosta että avoliitosta eronneita ja eroamassa olevia vanhempia. Kaikista keskusteluista ei kuitenkaan selviä, onko pari ollut avio- vai avoliitossa. Huoltoriitakeskusteluissa kuudessa tapauksessa kahdestakymmenestä yhdestä lapsi on keskustelun aloittajan mukaan syntynyt avioliiton ulkopuolella. Tämän lisäksi on neljä epäselvää tapausta, joista ei käy selvästi ilmi, onko taustalla avioliitto vai ei.

Suomalaiset naiset solmivat avioliittoja eniten yhdysvaltalaisien, turkkilaisten ja brittien kanssa, mutta huoltoriidoissa yleisin yhdistelmä on suomalainen äiti ja pohjoisafrikkalainen isä (Valkama & Lasola 2008, 31-33). Aineiston naisten käymissä keskusteluissa ei kerrota yleensä kovin tarkasti ulkomaalaistaustaisten miesten kansalaisuutta. Tämä voi johtua siitä, että halutaan suojella perheen yksityisyyttä, koska miehen kansalaisuuden perusteella voi olla mahdollista päätellä kenestä on kyse. Miesten keskusteluissa käytetään usein Euroopan unioniin viittaavia ilmauksia, kuten EU:n ulkopuolisesta maasta kotoisin oleva tai EU-kansalainen. Aineiston naiset taas puhuvat usein ulkomalaisesta, ulkomaalaistaustaisesta tai muslimimiehestä. Kahdessa naisten keskustelussa mainitaan, että mies on marokkolainen ja kolmessa keskustelussa miehen kerrotaan olevan kotoisin Afrikasta, mutta kansalaisuutta ei kerrota tarkemmin. Lisäksi yksittäiset muut keskusteluissa mainitut kansalaisuudet ovat turkkilainen, kuubalainen, yhdysvaltalainen ja hollantilainen.

Aineiston keskusteluaiheet liittyvät usein johonkin ongelmaan, ja keskeisiä aiheita ovat mm. huoltomuoto, valvotut tapaamiset, oleskeluluvat, lasten matkustaminen, kaappausuhka sekä lasten kasvatukseen, kieleen ja uskuntoon liittyvät erimielisyydet. Keskusteluissa pyydetään yleensä neuvoja kanssakeskustelijoilta, mutta lisäksi keskustelun aloittajat haluavat jakaa omia kokemuksiaan muiden kanssa. Internetkeskustelupalstat toimivat siten myös vertaistuen lähteenä monille kirjoittajille. Tietokoneen välityksellä tapahtuva vuorovaikutus luo uudenlaista yhteisöllisyyttä, joka tuo yhteen samanlaisia kokemuksia, kiinnostuksen kohteita ja asiantuntijuutta keskusteluaiheesta omaavia ihmisiä.

Keskustelijat ovat nimettömiä ja kasvottomia, joten äidit ja isät uskaltavat puhua melko avoimesti erokokemuksistaan. Toisaalta nimettömänä esiintyminen voi mahdollistaa myös tilanteen kärjistämisen ja liioittelun (Kuula 2006, 185). Tämän vuoksi analyysissä on mielekästä tarkastella pääosin puhetapoja ottamatta kantaa esitetyn väitteen totuudenmukaisuuteen, kuitenkin vähättelemättä keskustelijoiden todellisia ongelmia ja tunnepitoisia ilmauksia. Omassa aineistossani keskustelijat eivät myöskään välttämättä ole täysin kasvottomia, koska nimimerkit tuntuvat olevan melko vakiintuneita, varsinkin eroperhe-palstalla, jossa osa keskustelupalstan aktiivisista keskustelijoista tuntuu tietävän ainakin jonkin verran toistensa taustoista aiempien keskustelujen perusteella. Voisi olettaa, että tällöin nimimerkki ei mahdollista täydellistä kasvottomuutta, mutta sen avulla luodaan identiteettiä.

Suomi24-, eroperhe- ja Finland Forum -sivustojen keskustelupalstat ovat kaikille avoimia, eikä viestien lukeminen edellytä rekisteröitymistä, joten en ole kysynyt lupaa viestien käyttöön sivustojen ylläpitäjältä tai keskusteluun osallistuneilta. Lisäksi eroperhe- ja Finland Forum-sivustoilla on olemassa erikseen lukittu keskustelupalsta, jonka viestejä pääsevät lukemaan vain rekisteröidyt käyttäjät, ja tämän sivuston viestit olen tarkoituksella rajannut aineiston ulkopuolelle. Tutkimusluvan kysyminen jälkikäteen keskustelijoilta olisi ollut lähes mahdotonta, koska keskustelijoista on tiedossa usein pelkästään nimimerkki, jos sitäkään, jolloin ainoa mahdollisuus olisi ollut pyytää tutkimuslupaa palstan kautta. Ongelmaksi muodostuisi tällöin, että osa keskustelijoista ei välttämättä seuraa palstaa aktiivisesti varsinkaan, jos henkilökohtainen ero- tai huoltoriita -kokemus ei ole enää yhtä ajankohtainen ja läsnä oleva kuin aikana, jolloin henkilö on palstalle kirjoittanut. Vakiokeskustelijoiden lisäksi keskustelupalstoilla on myös paljon satunnaisia osallistujia, joiden tavoittaminen olisi lähes mahdotonta.

Internet-tutkimuksen eettiset säännöt eivät ole vielä vakiintuneet, koska hyvistä käytännöistä ei ole päästy yhteisymmärrykseen ja internet muuttuu koko ajan teknologian kehittyessä. Internet-aineiston käytössä keskeisiksi eettisen pohdinnan kohteiksi muodostuvat kuitenkin yksityisyyden suojaaminen, luottamuksellisuus, tutkimukseen osallisten informointi ja toisten ihmisten henkilökohtaisten tarinoiden omiminen. (Sharf 1999,

245.) Tarkoituksena on analysoida niitä puhetapoja, joilla monikulttuuristen huoltoriitojen sosiaalista todellisuutta rakennetaan internetkeskustelujen välityksellä, joten ei ole tarkoituksenmukaista tavoittaa yksittäisiä henkilöitä tai heidän henkilökohtaisia elämäntarinoitaan keskustelujen takaa, vaan monikulttuurisille huoltoriidoille annettuja yleisiä merkityksiä internetkeskustelujen kontekstissa.

Aineisto tarjoaa näin mahdollisuuden päästä sisälle monikulttuurisista parisuhteista eronneiden vanhempien sosiaaliseen maailmaan, jota he puheensa välityksellä kuvaavat ja merkityksellistävät vuorovaikutuksessa muiden palstan keskustelijoiden kanssa. Esimerkiksi haastattelututkimuksen avulla tämän sosiaalisen maailman kielenkäyttötapoihin ja ongelmiin olisi ollut todennäköisesti vaikeampi päästä käsiksi. Avioero tai avoerosinänsä on jo hyvin henkilökohtainen ja arka tutkimusaihe. Lisäksi monikulttuuriseen parisuhteeseen saattaa kohdistua ennakkoluuloja, jotka saattavat vaikeuttaa avointa keskustelua lapsen huoltoa koskevista ongelmista ja riidanaiheista. Aineiston rajoitteena voidaan pitää sitä, että internetkeskustelut jättävät osittain avoimia kysymyksiä, koska keskustelijat paljastavat itsestään ja tilanteestaan juuri sen verran kuin haluavat eikä tutkijalla ole mahdollisuutta esittää tarkentavia kysymyksiä. Monesti internetkeskustelut jäävät myös ikään kuin kesken, kun keskustelun aloittajan ja kommentoijien kiinnostus lakkaa.

4.3. Diskurssianalyysi

Analyysimenetelmänä käytän sosiaaliseen konstruktionismiin perustuvaa diskurssianalyysiä, jossa lähtökohtana on se, miten ihmiset luovat ja tekevät ymmärrettäväksi sosiaalista todellisuutta sanallisen kielen välityksellä. Sosiaalisessa konstruktionismissä asiat ja ilmiöt tulevat tutkimuksen kohteiksi merkityksellistämisen eli nimeämisen kautta. Merkityksellistäminen tapahtuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa merkityksiä yritetään samanaikaisesti sekä vakiinnuttaa yhteisesti jaetuiksi puhetavoiksi että muokata uusiksi merkityksiksi. (Jokinen, 1999, 39.)

Diskurssianalyysissä ei pyritä etsimään yksiselitteistä totuutta, vaan tutkimuskohteena ovat tavat, joilla toimijat itse kuvaavat ilmiöitä ja niiden selityksiä (Suoninen 1999, 18-19). Esimerkiksi internet on kaikille avoin, julkinen tila, jossa rakennetaan yleisiä merkityksiä ja tulkintoja ilmiöille, joten ei ole yhdentekevää, miten vanhemmuudesta, erosta tai lapsista internetin keskustelupalstoilla puhutaan. Kielenkäytön analysointi voidaan aloittaa vaikkapa siitä, minkälaisella sanastolla tutkittavasta aihealueesta puhutaan (Suoninen 1999, 18-19), koska kielelliset valinnat ovat aina diskursiivisesti latautuneita (Pälli 1999, 207).

Suonisen (1999, 20-21) mukaan diskurssianalyysin tutkimuskohdetta kuvataan usein selontekoina, koska pyrkimyksenä on erottautua todellisuuden kuvaukseen suuntautuneista lähestymistavoista. Selonteolla tarkoitetaan niitä tapoja, joilla ihmiset kuvaavat ja merkityksellistävät sosiaalista maailmaa sekä perustelevat omaa toimintaansa (Jokinen & Juhila 1999, 67). Selonteot vaihtelevat vuorovaikutustilanteen ja puhujan position mukaan. Ne toimivat siten myös erilaisina retorisisina strategioina, joita voi olla esimerkiksi uhrin asemaan asettuminen tai aggressiivinen puhetapa. Strategioita voidaan myös korjata vuorovaikutuskumppaneilta saadun kritiikin perusteella. Tyypillisiä korjauskeinoja ovat tutkimuksiin viittaaminen tai henkilökohtainen kertomus siitä, minkälaisen prosessin kautta nykyiseen tilanteeseen on jouduttu. (Suoninen 1999, 31.) Aineiston internetkeskusteluissa muilta keskustelijoilta saatu negatiivinen palaute vaikuttaa yleensä siten, että keskustelun aloittaja palaa palstalle oikomaan muiden keskustelijoiden virheellisiä käsityksiä ja samalla kertoo tarkemmin tilanteestaan ja huoltoriidan taustoitusta.

Vaikka sosiaalinen tilanne vaikuttaa puhujien mielipiteisiin ja argumentaatioon, ”todellisten” asenteiden sijaan kielen keinoja analysoidaan diskurssin tasolla (ks. Pälli 1999, 208, 215). Diskurssianalyysissä tarkastellaan siis asennepositioita, joihin puhuja asemoituu argumenttien välityksellä. Argumentteja voidaan käyttää retorisisina keinoina joko oman position vahvistamiseen tai vastaposition heikentämiseen. (Jokinen 1999, 127.) Positiolla tarkoitetaan sitä, että ihmiset rakentavat kielenkäytöllään itselleen ja toisille erilaisia identiteettejä, jotka vaihtelevat tilanteen mukaan (Jokinen & Juhila 1999, 68). Internet-keskustelujen kannalta kielen keinojen analysointi onkin hedelmälli-

sempää kuin todellisten asenteiden etsiminen, koska puhujan henkilöllisyyttä tai taustaa ei tarkasti tiedetä.

Diskurssianalyysiin liittyy episteeminen ja ontologinen tutkimussuuntaus. Episteemisen konstruktionismin lähtökohtana on, että diskursiiviset käytännöt tuottavat sosiaalisen maailman. Ontologisessa konstruktionismissa taas ajatellaan, että on olemassa diskursiivisten käytäntöjen ulkopuolinen maailma, joten on hedelmällistä pohtia myös tutkitavan ilmiön ja kielellisten käytäntöjen vastaavuutta. (Juhila 1999, 162.) Tämä tutkimus sijoittuu lähemmäs ontologista tutkimussuuntausta, koska pyrin tietoisesti ylittämään aineiston rajoja ja tarkastelemaan vanhempien positioita myös sisällöllisesti laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Diskurssianalyysin keinoin voidaan tutkia puheeseen vaikuttavia valta-asetelmia sekä ihmisten ja ilmiöiden välisiä suhteita ja ristiriitoja (ks. Eskola & Suoranta 1998, 203).

Kriittisen diskurssianalyysin koulukunta painottaa kielen ja yhteiskunnan tiivistä suhdetta. Diskurssit eivät yleensä ole vain yhden ihmisen tuottamia tekstejä, vaan ne neuvotellaan vuorovaikutuksessa ja hallitsevista diskursseista käydään valtataisteluita. Valtataistelun jäljet näkyvät yleensä tekstissä eriävinä diskursseina. Diskurssianalyysin keinoin voidaan tutkia myös sosiaalista eriarvoisuutta, jota tuotetaan ja legitimoidaan kielen avulla. (Wodak 2007, 185-187.) Analyyttinen diskurssianalyysi poikkeaa kriittisestä siten, että se perustuu mahdollisimman aineistolähtöiseen analyysiin, jossa välteetään ennakko-oletusten tekemistä ja tulkitaan aineistoa avoimin silmin. Mahdollisten valtasuhteiden rakentumiseen otetaan kantaa vasta analyysin jälkeen. Etukäteisoletuksista huolimatta aineistoa voi eritellä avoimesti, jolloin pyritään huomioimaan myös oletuksille vastakkaiset tulokset. (Jokinen & Juhila 1999, 86-87.) Tässä tutkimuksessa on tarkoitus yhdistää kriittistä ja analyyttistä diskurssianalyysiä. Toisin sanoen aineiston analysointi perustuu aineistolähtöiseen tutkimusotteeseen. Kriittinen ulottuvuus on kuitenkin vahvasti läsnä, koska tarkoitus on tutkia vanhempien välisiä valtasuhteita huolto-riita-kontekstissa.

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta tutkijaa ei voida pitää objektiivisena totuuden raportoijana, koska tutkija kuvaa ja muokkaa sosiaalista todellisuutta tutkimustulos-

tensa avulla. Olen valinnut analyysimenetelmäkseni diskurssianalyysin, joten myös omaan kielenkäyttöni tulee suhtautua refleksiivisesti. (Jokinen 1999, 41.) Vaikka pyrin tulkitsemaan muiden antamia merkityksiä, annan samalla myös itse sekä tietoisia että tiedostamattomia merkityksiä tutkimuskohteelle ja osallistun siten myös itse sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen. Analyysi perustuu siis omiin tulkintoihini, joita pyrin perustelemaan aineistonäytteiden ja teorian avulla. Diskurssi mahdollistaa tutkimusaiheen näkemisen tietyllä tavalla, mutta samalla se myös rajaa ulkopuolelle muut mahdolliset näkökulmat (Hall 1999, 98). Diskurssianalyysiä ei ole tarkoitus tai mahdollistakaan noudattaa orjallisesti, joten käytän diskurssianalyysin mahdollistamia työkaluja joustavasti analyysin tukena.

4.4. NVivo ja Grounded theory

Olen analysoinut aineistoa NVivo 8 -ohjelmaa hyödyntäen. NVivo on tutkijoiden kehittämä aineiston laadullinen analysointiohjelma. Tietokoneen ei ole tarkoitus syrjäyttää aikaa vievää aineistolta oppimista, vaan tehostaa sitä tarjoamalla työkaluja analyysin tueksi. Tietokoneen avulla tehtävää laadullista analyysiä on kritisoitu siitä, että se etäännyttää tutkijan aineistosta ja toisaalta siitä, että tutkija saattaa joutua ”koodiansaan” eli liian lähelle aineistoa. Toisaalta sekä lähentymistä että etääntymistä aineistosta voidaan pitää myös hyvinä puolina analyysin kannalta, koska aineiston tutkiminen sekä sisä- että ulkopuolelta mahdollistaa hyvän laadullisen analyysin. (Bazeley 2007, 2, 8.) Tietokoneen käyttöä laadullisen analyysin apuvälineenä on kritisoitu myös siitä, että se rajaa liian tiukasti tutkimusmenetelmää ja ohjaa tutkimusta grounded theoryyn eli aineistolähtöiseen tutkimusotteeseen. Tämän vuoksi aineisto ja analyysimenetelmä tulisi valita ensin ja miettiä vasta sitten, onko tietokoneen käyttö tutkimuksen kannalta järkevää. (Ezzy 2002, 116-120, 132.)

Grounded theory on metodologinen lähestymistapa, jossa tutkija suhtautuu aineistoon sensitiivisesti ja tutkimusteoria tuotetaan aineistolähtöisesti. Grounded theoryssä aineiston analysointi perustuu koodaamiseen ja kategorisointiin. Kategoriat ovat aineiston avainkäsitteitä ja ne voivat jalostua vähitellen tutkimuksen aikana. Kategorisointi auttaa

kokonaiskuvan hahmottamisessa tutkittavasta ilmiöstä. Grounded theory tarjoaa käytännön apua aineiston rajaamisessa ja tutkimuksen päättämisessä. Aineiston keruu lopetetaan, kun kategoriat saavuttavat saturaatiopisteensä eli kun lisäaineisto ei enää tarjoa uusia näkökulmia. Aineiston analyysi on puolestaan valmis silloin, kun tutkija on kiteyttänyt havaitsemansa kategoriat tarinan muotoon. (Dey 2007, 80-81.)

Kvantitatiivisen aineiston koodaaminen etenee yleensä siten, että aineistoon sovellettavat koodit valitaan ennakoita. Grounded theoryssa koodit syntyvät vähitellen, kun tutkija aineiston tarkastelun perusteella käsitteellistää havaintonsa. Tutkija ei ole ulkopuolinen toimija, koska hänen kielenkäyttönsä ja käsitevalintansa ohjaavat tutkimusta ja heijastavat tutkijan omia näkemyksiä ja arvoja. Koodit syntyvät siten sekä tutkijan että tutkittavien kielellisistä valinnoista. Tutkija yrittää asettua tutkittavien asemaan määritellesään koodeja, joten grounded theoryn edellytyksenä on syvälinen perehtyminen aineistoon. (Charmaz 2006, 46-47.)

Grounded theoryssa koodaaminen voi edetä vaiheittain avoimesta tai alustavasta koodaamisesta kohti valikoivaa kategorisointia. Avoimessa koodaamisessa tuotetaan mahdollisimman monia erilaisia kategorioita eikä ideoita rajoiteta tai tuomita ennakoita analyysiä silmällä pitäen (Dey 2007, 85). Alustavat koodit ovat väliaikaisia, koska niiden käyttökelpoisuudesta ei vielä tiedetä, ja ne yleensä muuttuvat tai korvautuvat kokonaan uusilla koodeilla analyysin edetessä. Alustava koodaaminen on hyödyllinen vaihe, koska se auttaa hahmottamaan aineiston mahdolliset aukot ja puutteet. Aineisto on tarkoitus käydä aluksi nopeasti läpi avoimin mielin, ja koodit on tarkoitus pitää mahdollisimman yksinkertaisina ja lyhyinä. Valikoivassa koodaamisessa valitaan alustavista koodeista analyysin kannalta keskeisiksi ja merkittäviksi koetut koodit, joiden avulla aineistoa lajitellaan ja koodeja järjestetään kategorioiksi. Koodeista muodostuu näin ollen koodiperheitä. (Charmaz 2006, 46-48.) Koodausprosessin tarkoituksena on hajottaa aineisto osiin, jotta koodit voidaan yhdistää uudelleen kategorioiksi (Dey 2007, 86).

Sulkusen ja Kekäläisen mukaan aineisto kannattaa poimia ja jäsentää aluksi siten, että jäsenitys on konkreettinen ja mahdollisimman lähellä tutkimuksen lähtökohtaa. Esimerkiksi haastattelututkimuksissa voisi hyödyntää haastattelurunkoa aineiston koodaami-

sessä. Sulkunen ja Kekäläinen esittävät, että tutkijoiden kohtaamat vaikeudet aineiston jäsentelyssä johtuvat usein siitä, että jo tutkimuksen alkuvaiheessa etsitään liian abstrakteja käsitteitä ja yleistyksiä, jotka estävät analyysin jatkokehittelyn. Järjestelmällisen analyysin aikaansaamiseksi aineiston jäsentäminen kannattaakin tehdä vaiheittain ja vähitellen konkreettisista koodeista kohti abstraktin tason teorioita. (Sulkunen & Kekäläinen 1992, 18-20.)

Teorian yhteydestä grounded theoryn koodausprosessiin on kuitenkin olemassa erilaisia näkemyksiä. Charmazin (2006, 46) mukaan teoria tulee mukaan analyysiin, kun alustavasta koodaamisesta siirrytään valikoivaan koodaamiseen. Dey (2007, 86) taas kokee grounded theoryn metodina, jossa havaintojen ja koodien välinen aito yhteys pyritään säilyttämään mahdollisimman pitkään, ja teoria ilmaantuu analyysiin vasta kategorioiden muodostamisen jälkeen. Töttö (2000, 38-42) kritisoi grounded theorya ja laadullista aineistoa koskevaa harhakäsitystä, jonka mukaan aineiston pitäisi antaa puhua vapaasti ja luokitusten tulisi ikään kuin nousta aineistosta. Tötön mukaan aineistolta pitää osata kysyä saadakseen vastauksia, ja teoria pitää keksiä itse.

Tämä tutkimus pohjautuu osittain grounded theoryyn ja aineistolähtöiseen luokitteluun, mutta aineiston koodaamista ovat ohjanneet lisäksi tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat. Koodien ja teorioiden väliset suhteet ovat kuitenkin muuttuneet analyysin edetessä. Tutkimuksen koodausprosessi eteni siten, että tulostin aluksi keräämäni internetkeskustelut paperille. Luin ne läpi muutamia kertoja, ja tein samalla alleviivauksia ja muistiinpanoja, jotta saisin ennakkokäsityksen mahdollisista luokituksista. Siirrettyäni aineiston NVivoon aloin käydä aineistoa läpi aiempaa systemaattisemmin ja tarkemmin. Samalla luokittelin ja keräsin kommentteja tiettyjen avainsanojen alle eli NVivon kielellä koodasin solmuja. Aluksi käytin avainsanoina muun muassa seuraavia: oleskelulupa, tapaamiset, lapsikaappaus, oikeudenmukaisuus, sukulaiset, huoltajuuspeli, ulkopuolinen apu ja lapsen etu. Tämän jälkeen jäsensin aineistoa teorian avulla. Käytin Ewickin ja Silbeyn teoriaa oikeustajun muodoista eli lain edessä, lain kanssa ja lakia vastaan sekä Bourdieun taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, joiden avulla yritin muodostaa alkukategorioista vähitellen laajempia kategorioita ja hierarkkisia solmupuita. Analyysivaiheessa kävi kuitenkin ilmi, että Ewickin ja Silbeyn teoria ei sopinutkaan sellaisenaan

aukottomasti aineiston luokitteluun, joten jäsentelin aineistoa uudelleen mukailen Ewickin ja Silbeyn teoriaa. Ylätason kategorioiksi muodostui lopulta näin ollen laki auktoriteettina, laki välineenä ja lain ohitse, joita kuvaan seuraavaksi tarkemmin analyysiluvuissa.

NVivo 8 -ohjelma on ollut tämän tutkimuksen kannalta hyödyllinen analysoinnin apuväline, koska internetkeskusteluaineisto oli jo valmiiksi tekstimuodossa ja siten helposti siirrettävissä ohjelmaan. Tietokoneohjelman käyttö helpotti myös pirstaleisen aineiston jäsentämistä. Tässä tutkimuksessa on käytetty lähinnä ohjelman perustoimintoja, joten koko ohjelman kapasiteettia ei ole hyödynnetty. Erityisen hyödyllinen aineiston analysoinnin kannalta on ollut mahdollisuus koodipuiden eli koodeista muodostuvien verkostojen rakentamiseen, koska se on auttanut hahmottamaan kokonaiskuvaa aineistosta eli luokitusten välisiä suhteita ja hierarkioita. Eskolan ja Suorannan (1998, 209) mukaan tietokone-ohjelma voikin parhaimmillaan helpottaa olennaisiin kohtiin keskittymistä ja siten lisätä kvalitatiivisen analyysin luotettavuutta.

5. ANALYYSIN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kerron lyhyesti analyysin lähtökohdista. Aluksi kerron huoltoriidan taustoista vanhempien oikeuksien ja lapsen edun näkökulmasta. Sen jälkeen kuvaan suomalaisten naisten ja ulkomaalaistaustaisten miesten internetkeskustelujen luonnetta sekä havaitsemiani eroja nais- ja mieskeskustelijoiden välillä. Lisäksi esitän empiirisen aineiston avulla, miten tämän tutkimuksen kannalta olennaiset käsitteet, laki ja oikeus, määrittyvät analyysissä. Myöhemmin varsinaisissa analyysiluvuissa (luvut 6-8) esittelen lakia ja oikeutta käsitteellistäviä diskursseja eli oikeustajun muotoja vanhempien internetkeskustelupuheesta.

5.1. Kamppailua lapsen edun ja vanhempien oikeuksien määrittelystä

Yhteydenottoa institutionalisoitunutta laillisuutta edustaviin viranomaisiin perustellaan usein yhteisen edun nimissä, ja yhteiseen etuun perustuvan motiivin taustalla on käsitys

laista puolueettomana auktoriteettina (Ewick & Silbey 1998, 87-88). Aineiston keskusteluissa lapsen etu nähdään yhteisenä etuna. Eroperheissä ja uusperheissä lapsi asetetaan usein aikuisten edun edelle (Castrén 2009, 136). Lapsen etu nähdään oikeudenmukaisuuden mittarina, ja sitä voidaan pitää myös huoltoriidan ja vanhempien välisen taistelun oikeuttavana tekijänä. Lapsen etu diskurssissa yhteishuolto näyttyy keskustelijoiden puheessa usein ihanteena, jossa lapsi voi ammentaa molempien vanhempien kulttuureista, kielistä ja uskonnoista. Sekä äidin että isän läsnäolo esitetään lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeänä:

Fathers are just as important as mothers. Neither is more special than the other once the child is in this world, if we are talking about keeping a baby safe and loved and growing up healthy and happy. You are as important to that baby as she is! (3.16 tummansininen)

Vaikka monikulttuurisuus nähdään rikkautena, lapsen kasvattaminen yhdessä esitetään kuitenkin käytännössä haastavana:

Kaksi kieltä ja kulttuuria on lapselle rikkaus, mutta lähtökohta on hirveän huono, jos toinen vanhemmista haluaa viedä lapsen kokonaan ja kasvattaa hänet yksinomaan oman kulttuurinsa normien mukaan. (5.119 Kalypso)

Nimimerkki Modesty näkee vanhempien yhteishuollon ihanteena, jossa lapsi kasvatetaan valitsemaan parhaat puolet kummankin vanhemman kulttuurista. Käytännössä puhuja pitää kuitenkin lapsen kasvattamista yhteistyössä lähes mahdottomana tehtävänä:

Ihannetapauksessa tietenkin vanhemmat yhteisymmärryksessä kasvattavat lapsen monikulttuurisuuteen poimimaan viisaasti molemmista kulttuureista vain niiden hyvät puolet. Lapsesta kasvaa täyspäinen, monta kieltä hallitseva maailmankansalainen, joka sujuvasti surfailee kahden suvun välillä ja elää täyttä elämää. Kuitenkin taidamme entisinä ydinperheeläisinä tietää, että tällainen utopistinen kasvatus ei ole aina mahdollista avioliittossakaan saati sitten kahden jo alkuunsa eripuraisen ihmisen yhteistyönä. On siis valittava jokin muu vaihtoehto. Mikä se mahtaa olla? Kuka määrää, mikä on lapselle parhaaksi? Kenellä on oikeus asettua tässä tuomarin asemaan: äidillä vai isällä? (5.131 Modesty)

Äidin ja lapsen välillä on usein luontainen kiintymyssuhde, joka säilyy myös eron jälkeen, koska miehet taas eivät yleensä ole ensisijaisia hoivaajia perheessä, heidän suh-

teensa lapseen on usein etäisempi kuin äideillä. Isien laillisten oikeuksien nähdään siten mahdollistavan isien eron jälkeisen vanhemmuuden sidoksen ja isä-lapsi suhteen syvenemisen. (Smart & Neale 1999, 166.) Ensisijaisesti kyse on kuitenkin lapsen oikeuksista eikä isien oikeuksista. Lapsen etuun vedotaankin miesten keskusteluissa pääosin yhteishuollon puolesta:

I am trying to get into better and best outcome for both of us... I dont want to take the child away from his mum an I dont want anybody to take a child from me either.... as the children need both parents so the don't suffer emotionally...Children need love from both parents. (3.57 Zakaria)

Seuraavassa lainauksessa miespuolinen besky kuvaa yhteishuollon ihannetta. Hän tekee lapsen huollosta taistelemisen oikeutetuksi vetoamalla lapsen etuun:

my child is the reason, it is so clear. i think the child needs both parents (mother and father). or you want tell me in finland the child needs only the mother. if so i disagree. (4.4 besky)

Besky jatkaa puolustamalla isän oikeuksia:

but to ask whats my right as a father in time when this woman the one who asking for divorce, it is big mistake in your eyes. i am not the one who enforce her to get marry me, or let her be pregnant. or you want tell me that she has the right to get marry any time she want and make divorce when she want. not just that, but to seperate me from my child. i am in time of need... need of advice. (4.7 besky)

Vaikka miehet voivat nykyisin valita myös koti-isyyden, traditionaalinen perheen elättäjän rooli on edelleenkin miehille yleisin tapa toteuttaa vanhemmuuttaan (Smart & Neale 1999, 52). Aineistossa on yksi tapaus, jossa mies kertoo olevansa koti-isä ja tavoittelevansa eron jälkeen lapsen yksinhuoltajuutta. Muissa miesten keskusteluissa ei puhuta perheen sisäisestä työnjaosta. Naisten keskusteluissa sen sijaan korostetaan koti-äitiyden merkitystä ja äitien kasvatusvastuuta. Strategisena keinona käytetään siten tukeutumista kaavamaisiin sukupuolirooleihin ja äidin vastuuseen. Seuraavassa lainauksessa Muslimin ex-vaimo kertoo kotiäitiydestään:

Tutustuin, ihastuin ja rakastuin samettisilmään vuonna -93.Olin 27-vuotias. Menimme naimisiin v.-95 ja samana vuonna syntyi tyttärenne.

Seuraavana vuonna syntyi poikamme. Elämä ensimmäiset 6 vuotta oli ihan ok, *olin kotiäiti ja hoidin lapsia. Hoidin oikeastaan kaikki.* (1.1 Muslimin ex-vaimo)

Äitinä oleminen määrittää yleensä merkittäväällä tavalla perheellisten naisten identiteettiä, koska he omistautuvat lapsille yleensä miehiä enemmän. Osa naisista vaihtaa työuransa kokopäivä-äitiyteen, ja myös työssäkäyvät äidit kokevat olevansa päävastuussa lapsesta huolehtimisessa. Isien näkemys roolistaan perheessä voi olla kuitenkin erilainen. Moni mies yllättyy eron yhteydessä siitä, että äidit ovat kokeneet olleensa yksin vastuussa lapsesta. Naiset saattavat kokea lapsesta huolehtimisen velvollisuudekseen ja ensisijaisena huoltajana toimimisen siten luonnolliseksi jatkumoksi eron jälkeen. Äitien on usein vaikea ymmärtää, miksi yhteishuoltajuutta eron jälkeen perustellaan lapsen edulla, jos lapsesta ei ole huolehdittu yhteisvastuullisesti parisuhteen aikana. (Smart & Neale 1999, 50-52, 166.) Seuraavassa nimimerkki Väsynyt esittää, että isillä tulisi olla oikeuksien ohella myös velvollisuuksia:

Näyttää siltä että lapset eivät kiinnosta häntä ollenkaan vaan minun kiusaaminen. myös sanoi ettei halua hoitaa lapsia että ne kuuluvat pelkästään naisen tehtäviin. on se hyvä ku *toinen pääsee kuin koira veräjältä laistamalla kaikista velvollisuuksista mutta silti ei suostu siihen että olisin yksinhuoltaja.* (8.5 ^^väsynyt^^)

Äitien puheessa lapsen kannalta parhaana vaihtoehtona perustellaan yleensä yksinhuoltajuutta. Myös valvottujen tapaamisten tarvetta perustellaan lapsen edulla, erityisesti lapsikaappauksen tai väkivallan uhan yhteydessä. Isien yhteishuoltoa ja tapaamisia koskevien vaatimusten esitetään olevan ristiriidassa lapsen edun kanssa. Äidit näkevät lapsen edun ohittavan isän oikeudet ja joissain tapauksissa myös lapsen oikeudet. Lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa ei pidetä yhtä tärkeänä kuin lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutumista, joista vain äiti kykenee vastaamaan:

Olet lapsen yksin odottanut, yksin synnyttänyt ja elänyt yksin vaativan vauva vaiheen. Nyt sinulla on haasteellinen huoltajuuskuvio ja mahdollinen kaappausuhka. *Kehottaisin lakimiehen hankkimista heti, jos sinusta tuntuu, ettei lapsesi etu toteudu isän vaatimusten kanssa.* Et ole yksin, samassa liemessä marinoituja on tälläkin palstalla sinua auttamassa :) (5.13 Patsy)

Seuraavassa lainauksessa äidin etu samastetaan lapsen etuun, joka on puolestaan ristiriidassa isän oikeuksien kanssa:

Jos on olemassa oleva tapaamissopimuskin, jota ei todellakaan isän puolelta edes vaivauduta toteuttamaan, lapsen elatuskin on täysin suomalaisen äidin harteilla, niin siinä *ei tarvi paljon saarnata tapaamissopimuksista tai isän oikeuksista. Mikä on huolehtivan äidin ja ikävöivän lapsen etu?* Ei ainakaan kidnappauksella uhkaileva, pimeitä töitä tekevä luuseri jolle lasten olemassa olo paperilla tarkoittaa oleskeluluvan jatkoa helposti, tai sukulaistensa silmissä hyvää isää sanojensa mukaan leikkivä baari-heikki. (3.9)

Nimimerkki Jantsu 1 perustelee äidin yksinhuoltajuutta sillä, että ratkaisu on lopulta lapsen parhaaksi:

En ymmärrä miten joku voi sanoa että tekisin tätä huvin vuoksi poika on mulle tärkein ja niin on aina oma lapsi(toivottavasti)*Tietysti lapsella on oikeus molempiin vanhempiin mutta aina se ei ole mahdollista ja välillä on paremmat oltavat vaan toisen vanhemman kans,kyllä mä tiedän että poika myöhemmin tulee kyselee ja raivoamaan mulle mutta se on kestettävä/Eikä mulle tulis pieneen mieleenkään antaa poikaa tavata isäänsä ilman valvottuja tapaamisia,en varsinkaan uhkauksien jälkeen, (5.38 Jantsu 1)*

Lapsen edun toteuttaminen nähdäänkin olevan ensisijaisesti äidin vastuulla:

Ap sanoi varsin selvästi, ettei isä ole ollut halukas isäksi raskauden aikana ja myös kieltänyt koko isyytensä aikaisemmin. Ap:n kannattaa olla näin tuuliviiri isän suhteen varovainen ja tosiaan harkita kaikkea ihan rauhassa ja erityisesti olla allekirjoittamatta yhtään mitään ilman perusteellista harkintaa ja asioista selvää ottamista. *Tämä on lapsen etu ehdottomasti ja isälläkään ei voi olla mitään sitä vastaan, että edes toinen vanhempi ottaa vanhemmuutensa vakavasti ja haluaa harkiten tehdä päätöksensä, jotka lapsen elämään vaikuttavat.* Tapaamiset ehdottomasti valvotuiksi, jos on epäily kaappausuhasta tai henkilö on muutenkin epävakaa, siis ei pelkää isyytensä kanssa. Muussa tapauksessa tapaamiset tuetuiksi, kyseessä on pieni lapsi, vauva ikäinen, jonka etu on, että häntä hoidetaan ja tavataan asianmukaisesti. [valvotut tapaamiset = tuetut tapaamiset] (5.6 Patsy)

5.2. Tukea ja käytännön neuvoja

Internetkeskustelupalstoilta kerätyn aineiston valossa suomalaisnaisten ja ulkomaalaisnaisten miesten tavoissa keskustella erosta ja huoltoriidasta on havaittavissa eroja.

Aineiston perusteella näyttää siltä, että naiset hakevat internetkeskustelupalstoilta pääosin vertaistukea. Naiset haluavat usein jakaa oman erotarinansa ja keskustella muiden vastaavassa tilanteessa olevien kanssa. Miehet taas käyttävät internetkeskustelupalstaa enemmän käytännön neuvojen lähteenä kuin kokemusten jakamiseen. Naisten keskusteluketjut etenevät yleensä siten, että kanssakeskustelijat kertovat kommenttien lomassa myös omia kokemuksiaan. Miesten keskusteluketjuissa keskitytään pääosin oikeudellisiin ongelmiin ja niiden ratkaisuihin, joten keskusteluun osallistujat vastaavat lähinnä vain aloittajan esittämiin kysymyksiin eivätkä yleensä kerro omia erotarinoitaan.

Keskustelujen kahtiajako naisten vertaistukipalstoihin ja miesten ongelmakeskeisiin keskusteluihin ei ole kuitenkaan aukoton, sillä aineistosta löytyy myös vastakkaisia esimerkkejä. Naisten aloittamista keskusteluista kolmessa tapauksessa kahdestatoista kysytään käytännön neuvoa muilta keskustelijoilta. Käytännön neuvoja pyydetään kaksoiskansalaisuudesta, yksinhuoltajuuden perusteluista ja lastenvalvojan toiminnasta. Muut keskustelun aloitukset ovat sellaisia, joissa naiset haluavat vain kertoa oman tilanteensa eivätkä varsinaisesti kysy muilta keskustelijoilta mitään konkreettista neuvoa, vaan lähinnä mielipiteitä. Keskustelun aloituksessa tiedustellaan yleensä, onko muilla vastaavia kokemuksia tai mitä kannattaisi tehdä tällaisessa tilanteessa. Yhdessä keskusteluketjussa aloittaja vain kertoo oman tilanteensa varoittavana esimerkkinä.

Naisten keskusteluissa seitsemässä tapauksessa kahdestatoista keskeisenä ongelmana nähdään olevan yksinhuoltajuus. Naiset joko tavoittelevat yksinhuoltajuutta tai yrittävät pitää kiinni huoltajuudestaan. Ainoastaan yhdessä keskustelussa nainen kertoo vanhemmilla olevan yhteishuoltajuus. Loput huoltoriidoista liittyvät lapsen tapaamisten järjestämiseen eli lasten matkustamiseen, valvottuihin tapaamisiin sekä tapaamissopimusten noudattamattomuuteen. Miesten internetkeskusteluissa ongelmat koskevat seitsemässä keskustelussa yhdeksästä yhteishuoltajuutta. Näistä viidessä tapauksessa miehet tavoittelevat tai yrittävät pitää kiinni lapsen yhteishuoltajuudesta, ja kahdessa tapauksessa yhteishuoltajuuden käytännön järjestämisessä nähdään ongelmia. Useissa keskusteluissa ongelma koskee huoltajuuden ohella myös tapaamisjärjestelyjä. Ainoastaan yksi aineiston mieskeskustelijoista pyytää keskustelupalstalta neuvoa yksinhuoltajuuden

hankkimisessa. Lisäksi yhdessä keskustelussa jää epäselväksi, tavoittelee ko mies yksinhuoltajuutta vai yhteishuoltajuutta.

Kaikissa miesten aloittamissa keskusteluissa pyydetään käytännön neuvoja muilta keskustelijoilta. Miehet kysyvät neuvoa muun muassa ulkopuolisen avun hankkimisessa, ja monelle tuntuu olevan yleisesti epäselvää, kehen viranomaiseen tulisi ottaa yhteyttä erotilanteessa ja huoltajuusasioissa. Englanninkielisiä palveluita etsitään muun muassa asianajajan, oikeusavun, lastensuojelun ja poliisin kanssa asioimisen helpottamiseksi. Keskusteluissa pyydetään tietoa myös oleskeluluvista, huoltosopimuksesta sekä Suomen laeista ja oikeuskäytännöistä, avioeron ja avoeron merkityksestä huoltajuudelle, isän oikeuksista, käytännön huoltajuusjärjestelyistä ja tapaamisista. Useimmissa miesten keskusteluissa pyydetään apua moneen eri ongelmaan.

Miesten keskustelun aloitukset ovat usein melko lyhyitä eikä kysymyksiä pohjusteta taustatiedoilla yhtä paljon kuin aineiston naisten keskusteluissa. Miehet kertovat kuitenkin yleensä vähitellen tilanteestaan keskustelun edetessä ja vastatessaan muiden keskustelijoiden esittämiin tarkentaviin kysymyksiin. Poikkeuksen muodostaa yksi keskusteluketju, jossa mies kertoo hyvin avoimesti omasta tilanteestaan. Keskustelu käy vilkkaana useita kuukausia, koska keskustelun aloittaja käy palstalla säännöllisesti kommentoimassa ja päivittämässä tilannetta. Hän kuvailee muita keskustelijoita jopa ystävikkseen, vaikka käytännön neuvot ovat silti tässäkin keskusteluketjussa keskeisellä sijalla.

5.3. Lain ja oikeuden useat lähteet

Laki ja oikeus määrittyvät analyysissä väljinä käsitteinä. Tarkoituksena ei ole tässä tutkimuksessa pitäytyä pelkästään esimerkiksi lakiteksteihin tai oikeudenkäynteihin liittyvissä tulkinnoissa, koska huoltoriitoihin osallistuu paljon erilaisia perheen ulkopuolisia toimijoita, joista osa on myös lain kentälle hieman epätyypillisemmäksi koettuja. Vanhemmat käsitteellistävät puheensa välityksellä lain ja oikeuden kaltaisiksi toimijoiksi usein esimerkiksi lakia soveltavat sosiaaliviranomaiset, lastensuojeluviranomaiset, ul-

komaalaisviraston ja järjestöjen edustajat. Seuraavassa lainauksessa laki ja sosiaaliviranomaiset liitetään yhteen:

Koeta erottaa kuitenkin omat kokemasi lapsen tulevaisuudesta. Vaikka Sinä olet joutunu pahoinpitelyn uhriksi, ei se välttämättä tarkoita sitä että hän pahoinpitelisi lastaan. *Ainakin näin Suomen laki ja sosiaaliviranomaiset asian ottaa.* (5.62)

Nimimerkki sinikettu kuvaa maahanmuuttoviranomaisia:

Legal advice can only be based on "What is the law?". *The immigration authorities can give you that..* It says: " A non Finn..not a EU citizen can stay in Finland if he/she is married to a Finn." It goes on to say "that if there is any reason to believe that the marriage was one of convenience, just to obtain the right of residence, that disqualifies the applicant". As the Immigration authorities have told you..."your case is weak!".... The fact that your wife is pregnant..is one factor on your side...but without your wifes support for your application....not very much help. (3.39 sinikettu)

Keskustelussa käytetään retorisia keinoja suorina sitaatteja ja internetlinkkejä. Lakien ohella keskusteluissa siteerataan viranomaisten ja järjestöjen internetsivuja. Asiantuntijoihin vetoamalla ja sitaatteja käyttämällä puhuja vahvistaa omaa argumenttiaan osoittamalla, että kyse ei ole henkilökohtaisesta mielipiteestä vaan yhteisesti jaetusta tosiasia-asta (Jokinen 1999, 138). Suorien lainausten ohella keskustelijat myös viittaavat tekstis-ään internet-sivuihin vahvistaakseen omaa argumenttiaan. Internet-linkkejä käytetään lähteiden tapaan osoittamaan kommentin perustuvan faktatietoon. Tekstiin sijoitetuilla linkeillä annetaan muille keskustelijoille mahdollisuus tarkastaa itse tietojen todenperäisyys:

Well, for a non-EU... You have an excuse to apply in Finland. (With the old law it was "go back home and apply"). Then the part of actually *Getting* a residence permit... it isn't automagical - they have a bit of a bad habit of questioning motives - hot items found on a holiday don't have a good ring. Neither do catalog finds. Then when you get it, you're you're eligible to work etc. without hassles - in other words free to go hear the "no" - that is if you get the time of day. Basically after the first permit it works like any other category. One year first etc. *Theres the small print at <http://www.uvi.fi>* Also getting the citizenship theres some advantages being married vs. on other residency. (3.121 Hank W)

Keskeisiä ulkopuolista apua tarjoavia asiantuntijajärjestöjä huoltoriidoissa ovat aineiston perusteella erityisesti Kaapatut lapset ry ja Miessakit ry. Useissa keskusteluissa kehoitetaan miehiä tutustumaan Miessakkien internetsivustoon. Miessakit ry on kansalaisjärjestö, joka tarjoaa muun muassa eroneuvontaa, tukee maahanmuuttajamiesten kotoutumista ja auttaa väkivaltaongelmaisista miehistä (Miessakit ry 2010).

Unfortunately this is a very *common occurrence* in Finland and I speak from personal experience. *I suggest you call Miessakit, a men's advocacy group. They will have some referrals for you.* Here is a link: <http://www.miessakit.fi/index.php?mid=10> (2.10 ronrubies) [Keskustelun aloittaja on aiemmin kertonut entisen vaimonsa muuttuneen eron jälkeen hirviöksi, joka yrittää viedä lapsen pois isältään]

Naisten keskusteluissa taas puhutaan usein Kaapatut lapset –järjestöstä. Kaapatut lapset ry pyrkii ehkäisemään kansainvälisiä lapsikaappauksia ja auttaa vaikean huoltoriidan kohteena olevia lapsia sekä heidän vanhempiaan (Kaapatut lapset ry 2010). Seuraavassa lainauksessa järjestöä kuvataan luotettavana tietolähteenä:

Meillä isä mainitsi jokin aika sitten, että jos hän päättää, että lapsi jää hänen luokseen, niin jää. Uhkaili muutenkin kaikenlaisella lapsen poisvientiin liittyvällä ja *otin yhteyttä Kaapatutlapset Ry:n erääseen henkilöön. Sain sieltä rutkasti faktatietoa oikeuksistani ja velvollisuuksistani.* (10.5 Deja)

5.4. Yhteenveto

Lapsen etu nähdään sekä miesten että naisten näkökulmasta huoltoriidan oikeuttavana tekijänä. Lapsen etuun vedotaan äitien vastuuta ja hoivaajan roolia korostavassa puheessa pääosin yksinhuollon puolesta. Miesten puheessa yhteishuolto ja tapaamisoikeus nähdään sen sijaan lapsen etuna ja isien oikeutena. Tämän aineiston perusteella näyttää siltä, että naiset hakevat internetkeskustelupalstoilta pääosin vertaistukea, kun taas miehet käyttävät internetkeskustelupalstaa enemmän käytännön neuvojen lähteenä kuin kokemusten jakamiseen. Laki määrittäyty tässä tutkimuksessa väljästi ja sillä tarkoitetaan yleisesti oikeusjärjestelmää sekä huoltoriitaan osallistuvia viranomaisia ja järjestöjä.

6. LAKI AUKTORITEETTINA

Laki auktoriteettina viittaa tapaan nähdä laki ulkopuolisena, yhtenäisenä ja puolueettomana auktoriteettina. Lakia pidetään usein staattisena sääntöjen ja oikeudellisten menettelytapojen muodostelmana, jossa arkielämän käytäntöjen ja abstraktin laillisuuden välillä ei koeta olevan yhteyttä. (Ewick & Silbey 1998, 74-82.) Laki auktoriteettina diskurssi on yhteydessä proseduraaliseen oikeuskäsitykseen, jossa oikeudellisen ongelman menettelytavat muodostuvat keskeiseksi.

6.1. Yleisiä havaintoja

Lain kohteena olevat kansalaiset sivuuttavat omat käsityksensä ja asettavat viranomaisen objektiivisena pidetyn näkökulman oman subjektiivisen käsityksensä yläpuolelle. Lakia toteuttavien ihmisten toimintaa rajoittavat kuitenkin lain omat säännöt. (Ewick & Silbey 1998, 74-82.) Esimerkiksi nimimerkki Lastenvalvojasetä puhuu käräjäoikeuden tuomareista yhtenäisenä joukkona. Lasten hyvinvointia kuvataan tuomarien päätösten universaalina edellytyksenä ja yksilön valtaa rajoittavana tekijänä:

Lapsilla on oikeus isään ja isällä on tapaamisoikeus lapsiin. Näinhän se on, mutta viestisi ei paljon tulkintaa jätä. Missään nimessä sinun ei tarvitse mahdollisia oikeudenkäyntejä pelätä. *Yksikään käräjäoikeuden tuomari ei pakoita lapsia vieraaseen maahan ilman vahvaa näyttöä lasten hyvinvoinnista.* Näytöksi ei kelpaa, että on tavannut lapsia 3 kertaa vuodessa viikon ajan kerrallaan. (4.3 lastenvalvojasetä)

Lain edessä olevat ihmiset puhuvat yleisesti laista tai käyttävät epämääräistä heilmaisua, joka kätkee yksittäiset toimijat abstraktin monikkomuodon taakse (Ewick & Silbey 1998, 79). Seuraavassa lainauksessa heilmaisulla viitataan sosiaaliviranomaisiin:

i am sick to my back teeth of going to these family social workers, they are bouncing me around all over town. all i can hear from them is, sorry we can not help you with this. to me this is bulls**t.

Vaikka lait ja säännökset muuttuvat ja uusiutuvat koko ajan, lakia auktoriteettina pitävät ihmiset näkevät lain usein ajattomana ja pysyvänä ilmiönä, joka kontrolloi sekä mennyt-

tä että tulevaa aikaa. Lain ajaton vaikutelma muodostuu sen yhteydestä lakia ilmentäviin konkreettisiin asioihin ja rakennuksiin, kuten oikeussaleihin, poliisiasemiin, asiakirjoihin ja lakikokoelmiin. Nämä laillisuutta ilmentävät paikat ja lakitekstit ovat ajatusten tasolla ja myös fyysisesti etäällä ihmisten arjesta. (Ewick & Silbey 1998, 94-97.) Internetkeskusteluissa puhutaan muun muassa oikeuteen menemisestä, oikeuden eteen joutumisesta ja asian viemisestä oikeuteen. Edellä esitetyt vakiintuneet ilmaukset viittaavat käsitykseen oikeudesta paikkana, joka nähdään olevan erillään arjen käytännöistä.

Seuraavassa nimimerkki Jantsu1 kuvaa yksinhuoltajuudesta käymäänsä taistelua monivaiheisena prosessina, joka alkaa isyyden tunnustamista koskevasta riidasta. Puhuja luonnehtii lakia edustavien henkilöiden toimintaa neutraalisti, eikä hän kyseenalaista isyyden tunnustamiseen johtaneita päätöksiä. Tämä on yllättävää siinä mielessä, että puhuja itse kertoo halunneensa juuri päinvastaista lopputulosta eli isyyden kieltämistä:

Heips..Olen uusi täällä ja ajattelin että joku voisi auttaa mua vähän..
Eli mulla on poika kohta 7kk ja olen ollut koko raskauden yksin ja nyt pojan syntymän jälkeen kans,pojan isä on turkkilainen ja teki selväksi alussa että lapsi ei ole hänen ei ole mahdiollista mutta sitten kun sai tietää että on kyse pojasta oli heti valmis isäksi ja ryhtyi haukkumaan minua,ja nyt sitten olen käynyt lastenvalvojalla ja kieltänyt isyyden mutta mies meni oikeuteen asti jossa maistraatti kielsi isyyden tyunnustamisen mutta käräjä-oikeus myönsi isälle dna testin ja kyllä sitten mentiin testeihin..Ja nyt testi oli positiivinen mutta en tied'ä miten tästä eteenpäin,kai me joudutaan valvojalle taas ja siellä meinaan kyllä vielä vaan yrittää pitää yksinhuoltajan paikkaa pystyssä (5.1 Jantsu1)

Silloin kun odotetusta ratkaisusta ei ole takeita, keskeiseksi muodostuu käsitys proseduraalisesta oikeudesta, jossa keskitytään oikeudellisen ongelman menettelytapoihin. Ihmisten kokemukset laillisista menettelyistä ja viranomaisten toiminnasta vaikuttavat arvioon menettelyjen oikeudenmukaisuudesta. Viranomaisten toiminnasta arvioidaan erityisesti reiluuutta, rehellisyyttä, eettisyyttä ja puolueettomuutta. Menettelyjen ja lopputuloksen oikeudenmukaisuuden nähdään proseduraalisessa oikeuskäsityksessä olevan usein erillään toisistaan. (Tyler 1988, 121, 128.)

Proseduraalisessa oikeuskäsityksessä on keskeistä, että auktoriteettia pidetään neutraalina toimijana. Tällöin asianosainen kokee, että hänet otetaan huomioon ja häntä

kohdellaan reilusti oikeudellisissa menettelyissä. Toisin sanoen prosessin pitkä kesto ja pettymys viranomaisiin ovat usein yhteydessä käsitykseen epäoikeudenmukaisesta menettelystä. Seuraavassa Zakaria kuvaa oleskelulupakäsittelyn pitkittymisen aiheuttamaa epätietoisuutta:

I called the legal aid again, I am safe not be kicked out, but my case si weak cuz I dont have the permit of the year yet... if I am given the permit for year, and the babe is born then willbe easy for me to stay in Finland with out any hassles... even she divorce me I will still be able to stay applying under family... reunion. *But my caze is I dont have any permit yet I am still waiting for decision from the police... so I am still waiting for that letter... I phoned the police and they say they have to much work and I have to wait until they make decision and they will sendme a letter... I asked how long they said they did not answer...* (3.124 Zakaria)

Zakaria jatkaa kertomustaan tilanteessa, jossa hän saa kuulla välikäden kautta mahdollisesta karkotuksesta. Zakaria pelkää, ettei hänelle anneta tilaisuutta kertoa omaa näkökulmaansa:

I received a phone call from my wife, cuz lately doesnt sleep at home, she says to me that the police contacted her and asked her if she still pregnant which she says yes, and they told her to come along with her husband and I have to bring my passeport. She says if they refuse my permit then it will be deportation and deportation takes only 2 days to send me back to my home country....I am so scared now. *Do I still go with her to the police? or not? -- Is the police in Finland deport foreigners just cuz their finnish partner say deport them with out hearing the story etc....* (3.146 Zakaria)

6.2. Suomalainen järjestelmä

Vanhempien arkinen ja itsestään selvänä pidetty huolenpito- ja elatusvelvollisuus lapsiaan kohtaan muotoutuvat avioeroprosessissa neuvotteluiksi sopimuksiksi, joita valvovat asianajat, tuomarit, sosiaalityöntekijät ja muut perheen ulkopuoliset toimijat. Yksittäisen tuomioistuimen, tuomarin, poliisin tai viranomaisen toiminta voidaan oman kokemuksen perusteella helposti yleistää koskemaan koko oikeusjärjestelmää. (Ewick & Silbey, 1998, 16, 79.)

Ulkomaalaistaustaisten miesten keskusteluissa Suomen laki ja vallitsevat oikeuskäytännöt esitetään usein epäoikeudenmukaisina henkilökohtaisten kokemusten perusteella. Seuraavassa lainauksessa he-sanalla viitataan sosiaalityöntekijöihin ja lapsen äitiin yhtenä rintamana:

is this a commom problem in finland,you get married to a beautiful woman and then she turns into a monster and when you try to have a voice and an opinion, they take your child from you. (2.1 pat jay)

Big papa esittää, että isillä ei ole Suomessa yhtäläisiä oikeuksia vanhempina kuin äideillä:

I'm the "nice" guy being cut off. I do have the childs best interests at heart and I'm not using the child as a pawn in some game with the ex. I only want my child a dual citizen to experience both cultures, see family and me. -- Hello, I'm starting to wonder if fathers have little rights in finland. (1.1 big papa)

Äitien aloittamissa keskusteluissa suomalainen laki esitetään puolestaan pääosin oikeudenmukaisena. Keskusteluissa puhutaan suomalaisesta systeemistä, joka asetetaan erityiseen asemaan muiden maiden käytäntöihin verrattuna. Arvostus Suomen lakia kohtaan näkyy erityisesti lapsikaappauksista ja Haagin lapsikaappausopimuksesta keskusteltaessa. Haagin kansainvälisen lapsikaappausopimuksen tavoitteena on lapsen aseman suojaaminen, kaappausten ennaltaehkäisy ja kaapattujen lasten nopea palauttaminen lähtömaahan (Kemppainen, Norros & Salmenkylä 2001, 677). Suomalaisia käytäntöjä verrataan keskusteluissa usein ulkomaalaistaustaisten miesten kotimaiden oikeuskäytäntöihin, jotka nähdään sekä lain että käytännön tasolla epäoikeudenmukaisina ja puolueellisina:

Turkki on allekirjoittanut Haagin lapsikaappausopimuksen - tosin en tiedä, kuinka paljon tämä käytännössä merkitsee (5.22 Sojourner)

Niin kuin varmaan tiesät, Marokko ei ole liittynyt Haagin sopimukseen, joten millään papereilla ei paljon painoa varmaan ole. Ja jos pahin tapah-tuisi, niin tuskin paikallisviranomaiset mitään mahtaisivatkaan. (10.4 Categoricala fraxini)

Paukku kuvaa seuraavassa uskonnon vaikutusta islaminuskoisissa maissa:

Puhut nyt siis ns. Haagin sopimuksesta? Afrikassa on useita kymmeniä maita, ja niistä käsittääkseni vain muutama hassu (<http://www.kaapatutlapset.fi/apua%20ja%20neuvoja.html#>) on Haagin lapsikaappaus sopimuksen ratifioinut. Ja esim. *islaminuskoisissa maissa uskonto luultavasti ohjaa perheoikeusasioita vahvemmin kuin mitkään kansainväliset sopimukset, vaikka sellaisia olisikin.* (9.13 Paukku)

Nimimerkki Mrs Papu esittää suomalaiset käytännöt ainutlaatuisen oikeudenmukaisina muihin maihin verrattuna:

Monessa maassa systeemit tosi erit kun Suomessa, ja *täköläiset kohtuu- tai tasapuolisuus- tai rehellisyyskäsitteet on siellä aivan ufo juttu.* Ei kannata olla liian sinisilmäinen. (5.53 Mrs Papu)

Mrs Papu jatkaa kuvaamalla suomalaista järjestelmää:

Kyllä tässä on lähdettävä siitä että lapsella on oikeus perusturvallisuuteen ja molempiin vanhempiin. Jos hänet kaapataan muslimimaahan, se merkitsee sitä että äiti leikataan hänen elämästään pois. *Mahdollisuus molempiin vanhempiin toteutuu tässä vain jos lapsi jää maahan jossa systeemi jo lähtökohtaisesti tunnustaa lapsen oikeuden molempiin vanhempiinsa.* (5.59 Mrs Papu)

Suomi nähdään aineiston naisten keskusteluissa yleensä turvallisena oikeusvaltiona. Erityisesti islaminuskoisia maita kuvataan sen sijaan vaarallisina paikkoina, joissa viranomaiset nähdään voimattomina ja kansainväliset sopimukset merkityksettöminä. Edellä esitetyt kärjistetyt näkemykset ulkomaisten käytäntöjen arvaamattomuudesta vaikuttavat vahvistavan äitien lapsikaappauspelkoa. Mielenkiintoista on, että suomalaisten naisten ja ulkomaalaistaustaisten miesten näkemykset oikeudenmukaisesta järjestelmästä näyttävät tämän aineiston perusteella olevan vastakkaisia. Suomalaiset naiset näkevät miesten kotimaiden oikeuskäytännöt pääosin melko primitiivisinä ja arveluttavina verrattuna suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Ulkomaalaistaustaiset miehet taas pitävät suomalaista oikeusjärjestelmää useimmiten epäoikeudenmukaisena.

6.3. Alistuminen lain edessä

Lakia toteuttavilla toimijoilla oletetaan olevan institutionalisoitunutta ja kollektiivista valtaa, joka ei ole palautettavissa yksittäisen tuomarin mielipiteeseen. Laillisuus samastetaan inhimillisten käytäntöjen sijaan usein muodolliseen oikeusinstituutioon. (Ewick & Silbey 1998, 92-94.) Seuraavassa lainauksessa tavallisten kansalaisten mielipiteet esitetään merkityksettöminä auktoriteettiasemassa olevan maahanmuuttoviranomaisen näkemyksen rinnalla:

Its not your opinion in the matter that counts nor it is my opinion in the matter that counts, but it is what the immigration officials opinion of the whole matter what counts, and you need to have a look inside their head. Of course, the child is the "reason" for you, but it may not be "reason" enough if they think you went and married and made the woman pregnant just to get a residence permit- if that is what they "think" then you are in trouble. (4.6 Hank W.)

Yksittäisten toimijoiden piiloutuminen byrokraattisten käytäntöjen ja vaikeaselkoisen lakikielen taakse voi saada oikeudelliset prosessit vaikuttamaan monimutkaisilta, hämmentäviltä ja turhauttavilta. Arjen ja laillisuuden välistä yhteyttä murentaa vallan keskitäminen erilaisiin sosiaalisiin instituutioihin, joihin liittyy byrokraattisia ominaisuuksia, kuten hierarkia, roolijako, kirjalliset säännöt ja rationaalisuus. Lain kapasiteetti hämärtää oikeudellista prosessia yksittäisen ihmisen näkökulmasta, joka saattaa kokea jääneensä ulkopuoliseksi itseään koskevissa asioissa. (Ewick & Silbey 1998, 77-82, 92-94.) Asianosaisilla ei nähdä olevan sananvaltaa tai vaikutusmahdollisuuksia huoltoriidassa sen jälkeen, kun perheen sisäiset asiat on annettu auktoriteettien käsiin:

Of course we can give some advise, suggestions and tell places that might be able to help. But we cant fix the relationship between you and your wife. That is the cause of the problem here, whatever happens next has no control as it will be up to the authorities. They make the choices. (3.43 Sara)

Ulkomaalaistaustaiset miehet esittävät itsensä usein voimattomiksi lain edessä, koska he eivät ole tietoisia oikeuksistaan, Suomen laeista tai eron jälkeiseen vanhemmuuteen

liittyvistä menettelyistä. Treparcsille on epäselvää, miten huoltajuusprosessi etenee ja missä vaiheessa lakimiehiä tarvitaan:

-- We are not married so I assume that the kid goes straight to her unless the court says the opposite or not. So is there any tip to get the custody? *I have started checking for lawyers but I don't know if there should be any steps before or what's the way to go in this case.* (5.1 treparcs)

Lisäksi hän pohtii varovaisesti, onkohan Suomen laki sama kaikissa kaupungeissa:

The kid is officially recognized and we both share custody at the moment but I'm not married. Since I have to leave the country due to I will get no job here, then I need the whole custody to live with him. If my ex partner and I live in different countries then I think that it is a bit hard to share the custody. I don't know if there is someone in the forum that had the same problem in the past. *We live in Helsinki but I guess law is the same in the whole Finland.* Thanks for he social services tip, I'll check in internet where are they. (5.3 treparcs)

Edellä esitetty lainaus osoittaa, että lain edessä alistuminen on usein yhteydessä epätoisuuteen suomalaisesta oikeusjärjestelmästä ja lain mukaisista menettelyistä. Ulkomaalaistaustaisten miesten kotimaiden lait ja oikeuskäytännöt saattavat olla suomalaisiin verrattuna varsin erilaisia. Internetkeskustelujen perusteella osa miehistä on ollut Suomessa hyvin lyhyen aikaa, ja monilla on oleskelulupaprosessi vielä kesken, joten he eivät todennäköisesti ole ehtineet vielä integroitua kunnolla suomalaiseen yhteiskuntaan. Lisäksi heidän tietonsa Suomen laeista saattaa olla täysin huoltoriidan vastakkaisen osapuolen kertoman varassa.

6.4. Yhteenveto

Internetkeskusteluissa tuotetaan puheen välityksellä proseduraalista oikeuskäsitystä, jossa korostetaan huoltoriidan menettelyjen tärkeyttä. Kokemus menettelyjen oikeudenmukaisuudesta tai epäoikeudenmukaisuudesta on yhteydessä vanhempien suhtautumistapoihin lakia kohtaan. Laki auktoriteettina –diskurssia kuvaa luottamus suomalaiseen oikeusjärjestelmään ja toisaalta alistuminen lain edessä. Suomalaiset naiset näyttävät aineiston perusteella pääosin luottavan suomalaiseen systeemiin ja oikeudellisiin

menettelyihin. Ulkomaalaistaustaiset miehet taas esittävät itsensä usein lain edessä alistuvina uhreina, jotka eivät tunne Suomen lakeja eivätkä oikeuksiaan.

7. LAKI VÄLINEENÄ

Laki välineenä diskurssissa korostuu näkemys laista pelinä, jossa on tietyt säännöt, roolit ja päämäärä, joka pyritään saavuttamaan. Pelissä pitää olla hyvin menestyvä osapuoli, joka taitaa lain ja hyödyntää sitä omiin tarkoituksiinsa sekä huonosti menestyvä osapuoli, joka ei kykene käyttämään lakia välineenä. Laillisuus on pelikenttä, jossa toimijat kilpailevat ja taistelevat saavuttaakseen tavoitteensa. Laillisuuden pelikenttä ei ole tasapuolisesti kaikkien ulottuvilla, koska pelaajien ominaisuudet määrittävät heidän asemaansa. (Ewick & Silbey 1998, 131-132, 136-137.)

7.1. Pelin asetelma

Reilun pelin henkeen kuuluu, että jäsenillä on samanlaiset mahdollisuudet voittoon ja pelin ulkopuoliset asiat, kuten sosiaalinen status jätetään pelin ulkopuolelle (Ewick & Silbey 1998, 136-137). Vanhempien huoltajuuspelejä on harvoin ”reilua”, koska lasten huoltoa koskevaa kilpailua ei aloiteta puhtaalta pöydältä, vaan taustalla on erilaisia taitoja, valmiuksia ja kokemuksia, jotka vaikuttavat pelin kulkuun ja asettavat vanhemmat eriarvoiseen asemaan. Suomalaisnaisten vahvuutena nähdään laillisten menettelyjen tuntemus ja oikeuksien taitava hyödyntäminen. Lisäksi suomalaisuuden ja äitiyden esitetään asettavan naiset etulyöntiasemaan suhteessa ulkomaalaistaustaisiin miehiin:

Lapsella on oikeus molempiin vanhempiin. Vaikka toinen vanhemmista olisi eri kulttuurista ilman oleskelulupaa ja vaikka olisi taloudeltaan heikommasta maasta. *Lapset eivät ole "tuotteita", jotka voi omia sillä perusteella, että on omassa maassaan ja on oikeusjärjestelmämme käytännössä (vaan ei päämäärissä) vahvempi osapuoli. (2.7)*

Seuraavassa lainauksessa esitetään, että miehet joutuvat taistelemaan oikeuksiensa eteen ja hankkimaan ulkopuolista apua, koska heillä on huonommat lähtökohdat huoltoriitapeliin kuin naisilla:

As a father you have rights to a lot of things but you have to fight much harder than the mother would, so make sure you get these things settled through lawyers... (9.4 Rosilla)

Ulkomaalaistaustaiset miehet selittävät heikkoa asemaansa taloudellisilla vaikeuksilla, jotka johtuvat usein työttömyydestä. Miehet puhuvat ongelmista suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisessa, työn hankkimisessa ja uusien verkostojen luomisessa. Ongelmien kasaantumista selitetään usein kielitaidon puutteella. Lisäksi miehet selittävät altavastajan asemaansa sillä, että he eivät tunne suomalaisen yhteiskunnan käytäntöjä, lakeja eivätkä oikeuksiaan isinä:

-- i just don't know what to do... who to call... *what my rights are...* i don't know anything!! my prayer is that we work this out, but right now she won't even communicate with me and she is thousands of miles away!! (6.3 johnevano)

Työttömyys, rahattomuus ja sosiaalisen tukiverkoston puute vaikeuttavat Rinson mukaan mahdollisuuksia toimia lapsen huoltajana:

You can try to get custody, but in your situation (no job, no money and no relatives here) it will be difficult. If you have to take care of a baby, you cannot work if there are no relatives or friends who can babysit every day. If your wife gets custody, she might be easy on the visiting, but from what you tell of her, I wouldn't count on it. So prepare yourself for a struggle. In the end you have to decide how much you are willing to accept and how you want to live your life. That is something you have to do yourself, we cannot help with that. (3.161 rinso)

Laki nähdään välineellisenä, koska laki tarjoaa keinon päämäärän saavuttamiseen. Laki voi toimia pelin ”valttikorttina”, ja sillä voidaan kikkailla tai pyrkiä vahingoittamaan toista osapuolta. Laillisuuden pelissä tavoiteltu päämäärä saattaa joskus unohtua ja pelistä tulee itsetarkoitus. (Ewick & Silbey 1998, 132-135.) Auvinen (2002, 114) vertaa huoltoriitaa sotaan, jossa käydään hyökkäys-, puolustus- ja viivytystaisteluita. Joskus huoltoriitastaistelu käy jopa niin raadolliseksi, että vanhemmat tavoittelevat huoltoriidan voittamisen ohella myös toisen vanhemman tuhoa (mt., 114).

Lakia ei voida tarkastella kuitenkaan pelkästään kiistan välineenä, koska laillisuus on sosiaalinen konstruktio eikä sen avulla välttämättä saavuteta toivottua ratkaisua (Ewick

& Silbey 1998, 132-135). Riidan ratkaiseminen lain avulla esimerkiksi oikeudenkäyntiteitse ei automaattisesti tarkoita sitä, että asian vireille laittanut osapuoli saisi haluamansa ratkaisun huoltajuuskiistaan, vaan asia voi ratketa myös toisen vanhemman hyväksi. Auvisen (2002, 114) mukaan huoltoriidassa on kuitenkin lähes mahdotonta päätyä hyvään lopputulokseen ilman tuomioistuimen ja asianajajien apua.

Ihmiset turvautuvat lakiin ratkaisun aikaansaamiseksi yleensä silloin, kun riitaa ei saada sovittua neuvottelujen tai epämuodollisten menettelyjen avulla. Ihmisten keskinäiset neuvotteluprosessit jäävät kuitenkin usein oikeuden päätösten varjoon. (Ewick & Silbey 1998, 149.) Monikulttuuristen huoltoriitojen internetkeskusteluissa epäviralliset neuvotteluprosessit tulevat näkyväksi. Neuvottelut saattavat jatkua pitkään ja myös oikeuden virallisen päätöksen jälkeen. Nimimerkki Big papa on laillinen huoltaja yhdessä lapsen äidin kanssa, mutta oikeuden päätös ei ole lopettanut vanhempien välistä riitaa ja neuvotteluprosessia:

For everyone who wants to send me emails about working with mom and best for kids stuff please be advised *unfortunantly that has been tried going on 5 years now with no succes*. I'm the "nice" guy being cut off. (1.1 big papa)

7.2. Tavoitteita, positioita ja keinoja

Huoltoriitapelissä lapsen kautta voidaan välillisesti saavuttaa puutteellisia resursseja huoltajan statuksen avulla. Joillekin ulkomaalaistaustaisille miehille lapsen huoltajana oleminen voi mahdollistaa muun muassa pysyvän Suomessa asumisen ja yhteiskunnan tarjoamat palvelut. Naisten aloittamissa keskusteluissa käytetään usein termiä oleskelulupalapsi. Naiset kertovat miesten tavoittelevan yhteishuoltajuutta joissain tapauksissa pelkästään oleskeluluvan takia ja käyttävän siten lasta välineenä omien tavoitteidensa saavuttamiseen:

Siis asiallisia neuvoja kaipaisin tyhmyyksiä tehtyäni...Seurustelin ulkomaalaisen miehen kanssa ja saimme lapsen. Nyt haluan yksinhuoltajuuden ja hän yhteishuoltajuuden. *Hän on itse minulle sanonut, että sen avulla*

saa pysyvän oleskeluluvan Suomeen. En siis halua hänen käyttävän hyväksyen lastamme tässä asiassa. (2.1 Mirkkuuu)

Nimimerkki Apua kaipaava näkee huoltajuspäätöksen olevan yhteydessä miehen oleskeluluvan jatkamiseen:

Olen eroamassa avomiehestäni. Meillä on pieni poika ja oleskelulupaa on haettu perhesiteen perusteella. Passi edelleen poliisilla ja päätöstä ei luettu tiedoksi. Nyt mies yrittää että tekisimme yhteishuoltajuspaperit oleskeluluvan takia. Miten on, vaikuttaako jos minulla on yksinhuoltajuus, kielteisesti jatkoon? Miten pääsisin eroon miehestäni? (11.1 apua kaipaava)

Seuraavassa lainauksessa isän ja lapsen suhteen katkaisemista perustellaan sillä, että mies käyttää lasta lippuna Suomeen. Lapsen isän kuvaamista huonossa valossa voidaan käyttää myös strategisena keinona yksinhuoltajuuden puolustelemiseksi. Apua kaipaava kertoo aluksi tuntevansa sääliä isätöntä lasta kohtaan, mutta toisaalta hän kysyy kuitenkin tarvitseeko lapsi tällaista isää:

Haluaisin miehen pysyvästi pois kuvioista, sääli lapsen kannalta mutta itse en muuten elämäni voi elää enää ollenkaan. Ja tarvitseeko lapsi isän joka käyttäytyy tällä tavalla ja käyttää vielä lasta lippuna Suomeen?(11.4 apua kaipaava)

Ulkomaalaistaustaisten isien puheenvuoroissa oleskelulupaa tai Suomeen muuttoa ei nähdä kuitenkaan avaimena onneen, vaan pikemminkin päinvastoin. Muuttaessaan Suomeen miehet ovat saattaneet joutua luopumaan lähes kokonaan entisestä elämästään, kuten työstä, elintasosta, perheestä ja ystävistä. Parisuhteen epäonnistuminen saattaa asettaa Suomeen muuton uudelleenarvioitavaksi. Zakaria torjuu puheessaan syytökset suomalaisnaisen hyväksikäytöstä oleskeluluvan hankkimiseksi. Hän vakuuttaa rakkautaan ja tarvetta pysyä lähellä lastaan:

I had a job back home and I resigned and left everything to join her....Using her I don't think so....even all this problems I still love her and hoping she is back the way she was before...If not that I cant do nothing about it...All my concerns is about child and how I can be close to him. — When you said I used her that was not nice of you...at the end of the day papers in Finland don't take you to heaven... life is not permanent... after this life there is death... and when you die u don't take ur finnish

passepport with you to show it to god and let u in heaven....Doesnt make sense Goldie? (3.57 Zakaria)

Zakaria jatkaa kuvaamalla Suomea maana, jonka hän viimeisenä valitsisi maahanmuuton kohteeksi:

Finland was not my choice to immigrate and i never thought of immigrating to finland in my life ....ppl when they think about immigration they want to go to usa etc....at least in this country i be able to speak english and spanish and integrate in that society.i will never choose finland to live if i had to choose from countries to immigrate to. my marriage was very genuine and with good intention and destiny... (3.106 Zakaria)

Seuraavassa lainauksessa Besky käyttää retorisenä keinona hyökkäävää argumentointia ja yrittää murentaa vasta-argumenttia kuvaamalla suomalaisen yhteiskunnan huonoja puolia. Lisäksi Besky korostaa, että vaimo ei ole ollut tilanteen uhri, vaan ennemminkin itsenäinen ja aktiivinen toimija:

To HANK W :i couldn't understand the way how you reply ? depending to you i am here to make business "made the woman pregnant just to get a residence permit" for you getting residence permit in finland means sharing you the paradise in earth ...you are totally wrong. whats in finland ? coldness,darkness,drunk people...but to ask whats my right as a father in time when this woman the one who asking for divorce, it is big mistake in your eyes. i am not the one who enforce her to get marry me,or let her be pregnant. (4.7 besky)

Kokemus laista pelinä yhdistää lakia ja jokapäiväistä elämää, koska pelin koetaan olevan sidoksissa aikaan ja paikkaan. Toisaalta pelitodellisuuden taistelut voidaan myös erottaa jokapäiväisestä elämästä, koska lain kentän ulkopuolella kiistakumppaniin voidaan suhtautua jopa myönteisesti. (Ewick & Silbey 1998, 158-163.) Henkilö voi samassa puheenvuorossa esittää sekä myönteisen että kielteisen suhtautumisen samaan asiaan. Asenne voidaan diskurssianalyysissä tulkita argumentaatiopositioiksi, jolla on myös kilpailevia positioita. (Pälli 1999, 207-208.) Nimimerkki Illipilli aloittaa keskusteluketjun kertomalla lapsikaappauspelostaan, jonka jälkeen muut keskustelijat pääsääntöisesti tukevat äitiä lapsen matkustamisen estämisessä. Seuraavassa lainauksessa Illipilli kuitenkin kuvaa miestä hyväksi isäksi. Saman lainauksen lopussa hän torjuu jo ennakoita

kanssakeskustelijoiden mahdolliset väitteet isän puolustelemisesta:

Nyt täytyy kyllä isän puolesta sanoa sen verran, että hän on kyllä pätevä huolehtimaan lapsista any day. En millään muotoa arvostele hänen isän kykyjä, puolison kyvyistä ei voi samana päivänä edes puhua. Tyttäreemme on kyllä niin isän tyttö, etten usko hänen jäävän toisten hoitoon, kun hän ei täälläkään jää esim. siskoni kanssa.. En siis puolustele mitenkään, ruusunpunaiset lasit ovat tippuneet jo aikaa sitten mun silmiltä. (10.10 Illipilli)

Laillisuuden kentällä on oma rakenne ja säännöt, jotka saattavat poiketa jokapäiväisen elämän normeista. Pelissä voidaan käyttää myös moraalisesti arvelluttavia keinoja. Esimerkiksi valehtelua tai luottamuksen rikkomista voidaan vanhempien näkökulmasta pitää laillisuuden kentällä sallittuina keinoina. Pelaajat voivat myös yrittää rikkoa tai luoda uusia sääntöjä edistääkseen asemaansa. (Ewick & Silbey 1998, 141-145.) Riidan toista osapuolta saatetaan tarkoituksellisesti mustamaalata, ja arvelluttavia keinoja käyttämällä voidaan hankkia todisteita toisen vanhemman soveltumattomuudesta lapsen huoltajaksi. Keskusteluissa puhutaan muun muassa vanhempien välisten keskustelujen nauhoittamisesta ja seurantapäiväkirjan pitämisestä. Karibu korostaa seuraavassa lainauksessa että toisen puheen nauhoittaminen on täysin laillista toimintaa:

Get some device which can record all the conversations between you and your ex. If she directly tell you that she "claims that you abuse children only because she simply hates you so much", that is a nice piece of evidence if this case ever gets to court. It is perfectly legal to record your own conversations and you don't have to seek permission of that from another person. (2.2 Karibu)

Muut keskustelijat saattavat yllyttää todisteiden hankkimiseen keinolla millä hyvänsä, vaikka keskustelun aloittaja itse näkisi ehdotettujen menetelmien olevan moraalisesti väärä:

I also think no matter how it goes against your morals you should keep a diary of your wifes activities. (3.22 aguinness)

Moraalisesti arvelluttavia keinoja käyttävät keskustelujen perusteella sekä miehet että naiset. Nimimerkki Jantsu kertoo seuraavassa lainauksessa perättömistä lastensuojeluilmoituksista:

Lv ei hoida asiaansa lapsen kannalta ja neuvo vääriin eikä tiedä miten pitäisi edetä, nyt maanantaina on Lv aika mies tulee mukaan, pyysin jonkun turvaamaan selustani kun pelkään miestä kun uhkasi viedä pojan multa ja *on soittanut nyt 3 kertaa sossuu ja tehnyt perättömiä ilmopituksia voinko nostaa syytetä jos mies on mulle sanonut tehneensä ilmoitukset mutta sossuun tehnyt nimettömänä?* (6.3 Jantsu)

Zakaria puolestaan pohtii, houkutteleeko hänen vaimonsa tarkoituksellisesti lain rikkomiseen, jotta saisi miehen karkotettua maasta ja lapsen huoltajuuden itselleen:

Even i tell her if i can study finnish , she doesnt want me to study finnish , all she wanted is ask me to work in black market to bring her money or maybe to report me to the police so i be kicked out and she can have a child with her:((((3.4 Zakaria)

7.3. Taloudellinen pääoma

Bourdieuun mukaan pelikentän rakenne muodostuu pääomista, jotka ovat vaihdettavissa olevia resursseja. Kentällä käydään taistelua siitä, mikä pääoma muodostuu arvokkaimmaksi suhteessa muihin pääoman muotoihin. (Bourdieu 1984, 125.) Erityisesti juridisella asiantuntijuudella, omien oikeuksien tuntemuksella ja lain kentän toimintatapojen hallitsemisella on merkitystä lain pelissä. Varallisuutta voi hyödyntää asiantuntijuuden eli kulttuurisen pääoman ostamiseen esimerkiksi hyvän asianajajan muodossa, mikä asettaa pelaajat eriarvoiseen asemaan. Tavalliseen kansalaiseen verrattuna lakimiehet ovat ammattipelaajia (Ewick & Silbey 1998, 151-153). Hyvä rahatilanne mahdollistaa etulyöntiaseman varakkaalle osapuolelle, koska ilmaista oikeusapua pidetään huonolaatuisena ja sitä on usein vaikea saada (Genn 1999, 234). Tosin Suomessa julkisen oikeusapujärjestelmän palveluita pidetään kuitenkin pääsääntöisesti hyvälaatuisena. Julkista oikeusapua voidaan Lasolan (2009a, 147-148) mukaan kuvata ennemmin kansalaisoikeutena kuin köyhäinapuna.

Internetkeskusteluissa esitetään jonkin verran rasistisia puheenvuoroja ja syytöksiä erityisesti suomenkielisillä keskustelupalstoilla. Ulkomaalaistaustaisia miehiä syytetään usein siitä, että he ovat tulleet Suomeen veronmaksajien elätettäväksi. Naisia taas hau-

kutaan hyväuskoisiksi hölmöiksi, jotka ovat mahdollistaneet miehille oleskeluluvan ja suomalaisen sosiaaliturvan synnyttämällä heille lapsia. Miesten keskusteluissa Suomea ei kuitenkaan kuvata taloudellisen pääoman lähteenä, vaikka he voivat välillisesti saavuttaaakin taloudellista pääomaa naisen kautta. Miehet puhuvat taloudellisesta riippuvaisuudesta nykyiseen tai entiseen puolisoon ja vaikeuksista saada töitä. Parisuhteen päättyminen tekee taloudellisen riippuvuussuhteen ongelmaksi ja voi aiheuttaa miehille esimerkiksi köyhyyttä ja asunnottomuutta. Lisäksi miesten vaikeudet työn ja elannon hankkimisessa voivat johtaa siihen, että ainoana vaihtoehtona nähdään Suomesta lähteminen.

Kososen (2001, 169) mukaan globalisaatio horjuttaa hyvinvointivaltion mahdollisuuksia ylläpitää korkeaa työllisyysastetta ja taloudellista tasa-arvoa, koska globaaleiden työmarkkinoiden aiheuttama kilpailu heikentää erityisesti huonosti koulutettujen henkilöiden työllistymismahdollisuuksia. Tässä tutkimuksen kohteena olevan aineiston perusteella myös kielitaidottomuus on keskeinen tekijä, joka vaikeuttaa ulkomaalaistaustaisten miesten työllistymistä Suomessa. Seuraavassa aineistokatkelmassa Sara kuvaa taloudellisen pääoman puutetta esteenä Suomessa asumiselle ja lapsen huollosta taistelemiselle. Lisäksi hän kuvaa valtasuhdetta, jossa dominoivassa asemassa oleva vaimo voi päättää miehen kohtalosta, lopettaa tämän taloudellisen tukemisen, kieltää isyyden ja lähettää hänet takaisin kotimaahansa:

Well the law is that you need to be able to support yourself while you are here. You cant do, as I assume you didnt bring any savings with you, you dont have a job and your wife is paying the rent, bills and buying the food. Why should the state support you for being here? Of course you can tell yourself you will go and find a job, but I suggest you read the job forums, its not so easy to get a job here and you might never find one that you can fully support yourself on. If you want to fight to stop here and keep your child you need money to do that. But if your wife turns round and tells the authorities she wont support you anymore there is nothing they can do. They will send you back home. Im sorry to say it but your wife could even say its not your child, it would be your word against hers. (3.43 Sara)

Yhteishuoltajuus sekä lapsen ja etävanhemman tapaamisten järjestäminen nähdään erityisen haastavana, jos vanhemmat asuvat eri maissa ja kaukana toisistaan. Treparcs se-

littää yksinhuoltajuuden tarvetta sillä, että hän ei voi eron jälkeen jäädä Suomeen asumaan:

The kid is officially recognized and we both share custody at the moment but I'm not married. *Since I have to leave the country due to I will get no job here, then I need the whole custody to live with him.* If my ex partner and I live in different countries then I think that it is a bit hard to share the custody. (5.3 treparcs)

Miesten internetkeskusteluissa kolmessa tapauksessa puhutaan siitä, että parisuhteen päättyminen vaikeuttaa mahdollisuuksia jäädä Suomeen, ja lisäksi kolme miehistä kertoo asuvansa internetkeskustelupalstalle kirjoittamisen ajankohtana ulkomailla, mikä vaikeuttaa huoltoriidan sovittelua ja yhteydenpitoa viranomaisiin. Suomessa asumisen esteenä nähdään olevan oleskelulupa ja taloudelliset syyt. Oleskeluluvalla on vaikutusta taloudelliseen tilanteeseen ja toisinpäin. Miehet puhuvat keskusteluissa siitä, että oleskelulupaprosessin aikana ainoa mahdollisuus tienata rahaa perheelle on harmaan talouden töissä. Laiton työnteko voi kuitenkin vaikuttaa kielteisesti oleskelulupaan. Toisaalta työnteon ja valmiuden elättää lasta katsotaan helpottavan oleskeluluvan saamista:

Now can you show them that you have the intention and ability to support your child? If so that would help your case. (4.8 sinikettu)

OviSilmä kertoo miehensä tekevän pimeitä töitä, joten hänen todelliset tulonsa eivät vastaa ilmoitettuja tuloja. Puhuja ei kuitenkaan näe tarpeelliseksi vaatia mieheltä rahaa hyvän taloudellisen asemansa vuoksi:

Mitä tulee elareihin, niin olen hyvin toimeentuleva, enkä jaksa pyydellä persaukiselta rahaa hänen(kin) lapsensa elättämiseen. *Lapsen isä tekee (pimeitäkin) töitä, mutta (ilmoittamiensa) tulojensa perusteella on vapautettu elareista.* Kela siis kyllä maksaa - tai me veronmaksajat siis. (12.43 OviSilmä)

Taloudellinen epätasapaino parisuhteen sisällä altistaa konflikteille (Breger 1998, 145). Keskustelujen perusteella työttömyys ja taloudellinen hyväksikäyttö nähdään myös eroon vaikuttaneina tekijöinä. Naisten aloittamissa keskusteluissa puhutaan usein miesten taloudellisista vaikeuksista. Naiset puolestaan kuvailevat itseään hyvin toimeentuleviksi ja osa kertoo elättävänsä lapsen yksin. Vanhempien taloudellista epätasapainoa

kuvataan sekä parisuhteen aikaisena että sen jälkeisenä ilmiönä. Miesten kerrotaan eron jälkeen lainlyövän elatusmaksuja ja lahjojen ostamista lapsille. Naisten puheessa miesten taloudelliset vaikeudet nähdään myös esteenä yhteishuoltajuudelle ja toisaalta perusteena äidin yksinhuoltajuudelle:

Elämä ensimmäiset 6 vuotta oli ihan ok, olin kotiäiti ja hoidin lapsia. Hoidin oikeastaan kaikki. Lasten kasvettua halusin työelämään. Mies jäi *työtömäksi*. — Sanottakoon että suhteeseen liittyi myös henkistä ja fyysistä väkivaltaa ja *taloudellista hyötykäyttöä*. — Nyt, kohta kolme vuotta myöhemmin haen lasten *yksinhuoltajuutta*. (meillä yhteishuoltajuus). *Mies ei osta lapsille mitään*. (1.1 Muslimin ex-vaimo)

Huonoa taloudellista asemaa voi käyttää oikeudessa aseena miestä vastaan:

Älä missään nimessä suostu yhteishuoltajuuteen! *Jos tällä miehellä ei ole vielä työtä tai kunnan toimeentuloa tai omaa asuntoa, vetoa oikeudessa siihenkin*. Jos nyt oikeuteen asti homma menee. (2.4)

Lähtökohtaisesti molemmilla vanhemmilla on lain mukaan oikeus tavata lastaan eron jälkeen. Jos isä ei osallistu lapsen elättämiseen, hänellä ei kuitenkaan seuraavan lainauksen perusteella nähdä olevan tapaamisoikeuttakaan:

Jos on olemassa oleva tapaamissopimuskin, jota ei todellakaan isän puolelta edes vaivauduta toteuttamaan, *lapsen elatuskin on täysin suomalaisen äidin harteilla, niin siinä ei tarvi paljon saarnata tapaamissopimuksista tai isän oikeuksista*. (3.9)

Naisten taloudellista etulyöntiasemaa kuvaa tapa, jolla seuraavassa aineistonäytteessä eroa kuvataan jopa naisen taloudellisen aseman kohentajana, koska elätettävien määrä vähenee miehen lähdön seurauksena:

Muista yksi asia: raha ei ole tässä nyt tappalemisen arvoinen vaan mielekäs elämä, huoltajuusasiat ja tapaamisten järkevä hoito. *Joudut luultavasti elättämään lapsesi yksin ja elatusmaksusi tai lasten saamat lahjat eivät tule olemaan suuria*. Älä katkeroidu siitä. *Pärjäätkyllä, kun sinulla on yksi suu vähemmän ruokittavana*. (3.7)

7.4. Suomen kieli ja äitiys kulttuurisena pääomana

Huoltoriitatapauksissa lakimiesten lisäksi myös erilaisten ammattiauttajien kanssa asiointi saattaa asettaa toisen vanhemman erityisasemaan. Usein suomalaisäitien esitetään olevan etuoikeutetussa asemassa suhteessa ulkomaalaistaustaisiin isiin, koska kokemus suomalaisen yhteiskunnan toimintatavoista ja tieto lainmukaisista viranomaismenettelyistä nähdään olevan äitien etuna. Seuraavassa lainauksessa neuvotaan äitiä tapaamissopimuksen muotoilussa:

*Tee tapaamissopimuksin tyyliin: Saa tavata lastaan etukäteen sovittuna ajankohtana. Ei mitään joka toinen viikonloppu tai lomien aikaan. (Lomien aikana lapsi voi hävitä isänsä kotimaahan, onhan näitä tapauksia.)
Itse tein ko. sopimuksen. Lapsen isä ei alkuun halunnut tavata lastaan, kunnes tapasi uuden naisen, hänen "isäntunteensa" heräsi. Hän alkoi uhkailla uuden naisensa kanssa minua tapaamisuhkasakoilla. Kävin lakimiehen juttusilla ja hän sanoi, että olipa viisaasti laadittu sopimus. Exä ei pystynyt uhkauksiaan toteuttamaan koska hän ei etukäteen sopinut tapaamisia. Hän saattoi edellisenä tai samana päivänä soittaa, että haluaisi tavata lasta. Meillä oli jo omat suunnitelmat tehty, joten minun ei tarvinnut antaa lasta hänelle, ja näin ollen ei mitään rikkomusta tullut. (2.4)*

Lisäksi naisille annetaan aineiston internetkeskustelupalstoilla neuvoja siitä, miten suomalaista oikeusjärjestelmää voi mahdollisimman monipuolisesti hyödyntää yksinhuoltajuuden hankkimisessa:

Kuulepa tyttönen, varaa aika oikeusaputoimistoon ja juttele siellä asianajajan kanssa yksinhuollosta. Varaa aika myös lastenvalvojalle ja perheneuvolan tai perhesovittelun tai vastaavan perheterapeutille tai -sosiaalityöntekijälle. En siis ohjaa sinua psykologille, vaan saamaan käytännön apua jaksamiseen ja arkipäivän ongelmiin. Heidän kanssaan asioimalla näytät, että olet tosissasi ja haluat omaasi ja lasten elämään muutosta. Ehdota myös isän ja lasten valvottuja tapaamisia, jos ex-miehesi elämänhallinta on kertomasi mukainen. — Kun sinulla on kirjattuna ex-miehesi tapa toimia ja elämäntyyli, sinulla on näyttö yksinhuoltajuuden puolesta. (8.6 Penelope Billgate)

Ulkomaalaistaustaisten miesten keskusteluissa sen sijaan kehoitetaan ottamaan yhteyttä pääsääntöisesti vain yhteen ulkopuoliseen asiantuntijaan, kuten kunnan sosiaalityöntekijään. Tämä johtunee siitä, että keskusteluun osallistuvilla miehillä ei ole usein itsellä-

kään tarkkaa tietoa siitä, kehen viranomaiseen kannattaisi ottaa yhteyttä ongelman selvittämiseksi:

I know you need concrete advice, and *I am not competent in doing that*. Where does she live? *Social services* should know what are your rights. (6.9 EP)

Aineiston mieskeskustelijat selittävät naisten etulyöntiasemaa huoltoriidassa kielitaidolla. Bourdieun (1991) mukaan kieli ei ole pelkkä kommunikointiväline vaan vallan mekanismi, koska kielitaito on muunnettavissa taloudelliseksi ja sosiaalisesti pääomaksi. Kielitaito ja suomen kielen osaamattomuus muodostuu keskeiseksi ulkomaalaistaustaisten miesten internetkeskustelu-aineistossa. Kieliongelmat estävät maahanmuuttajia hyödyntämästä hankkimaansa koulutusta, ammattitaitoa ja työkokemusta, joten kielitaidolla on näin ollen merkittävä vaikutus myös taloudelliseen pääomaan (Liebkind ym. 2004, 80-81). Suomalaiset naiset taas näkevät suomen kielen taitamattomuuden vaikeuttavan lasten ja isän välisiä tapaamisia:

Minulla on 4- ja 6-vuotiaiden lasten yksinhuoltajuus. *Lasten isä on ulkomaalainen ja puhuu todella huonosti suomea. Lapset eivät puhu hänen kieltään, joten kommunikointi lasten ja isän välillä tosi heikko*. Itse olen tulkkina jatkuvasti. Isä on käynyt Suomessa tapaamassa lapsia 2-3 kertaa vuodessa korkeintaan parin viikon ajan kerrallaan. Yhteyttä ovat pitäneet netin kautta videokameran kanssa. Nyt isä haluaa, että lähetän lapset hänen luokseen lomalle!! Lapset tuskin tuntevat häntä, koska erosimme jo kolmisen vuotta sitten ja hän lähti takaisin kotimaahansa silloin. *Olen sanonut, että opiskelisi suomea lasten vuoksi, mutta herralta löytyy mahtavia tekosyitä miksi hän ei voi opiskella*. (4.1)

Moni aineiston miehistä puhuu vaikeuksista suomalaisten viranomaisten kanssa asioimisessa, ja englanninkielisiä palveluita on keskustelujen perusteella usein vaikea löytää. Zakaria kertoo, että pysyvän oleskeluluvan puuttuminen vaikeuttaa avunsaantia entisestään:

I spoke to foreigner office they said to me my case is very weak, cuz I am only in Finland for short time... and my case still pending with police and I don't have permit yet — *I spoke also to social centre and help from them seems too difficult to get it from them... It is very hard... a lady who*

was working then she says: your question are difficult to answer... she says they only help people who have permit residence and I dont have one....she has no idea at all if I have right to stay in the house if my wife wants to kickme out...she doesn't know any case like that... very strange .....she says to get my wife to call them....Hell no... as I said I dont want to burn more fire in my situation.....the reason she says to get my wife to call cuz she speaks finnish.... then if it is that case I will never get help cuz she will interpreter things on her own way.....they will listen to the native speaker who is more dominant in the language than me and I be left out with out any help...even with my English I wont express my self fully as it is my second language..... (3.17 Zakaria)

Edellä esitetyssä lainauksessa mies kertoo sosiaaliviranomaisen kehottaneen häntä asiomaan vaimonsa kautta, koska mies itse ei puhu suomea. Tämä on ongelmallista, koska huoltoriitatilanteessa vanhempien välit ovat usein tulehtuneet ja luottamussuhde saattaa olla rikkoutunut. Lisäksi keskustelujen perusteella vaikuttaa siltä, että oikeus julkiseen oikeusapuun ei ole kovin hyvin ulkomaalaistaustaisten miesten tiedossa, vaikka Suomen oikeusapulain mukaan myös ulkomaalaisilla henkilöillä on mahdollisuus valtion kustantamaan oikeudelliseen avustajaan. Seuraavassa lainauksessa nimimerkki John123 pyytää neuvoa englanninkielisen avun hankkimisessa:

Can anyone recommend an English-speaking family law lawyer in Tampere?It is an international child custody case. Or is there any free legal assistance, who speaks English? I am not in Finland so it is very difficult to pursue the case, and it appears to involve immigration and child protective services as well. How can I find an English-speaking person in child protective services to answer my questions? How about Tampere police, if the law has been broken, how can I report a crime to them in English? I could only find information for Helsinki and they have not responded to me yet. Thanks! (8.1 john123)

Keskustelun aloittajaa ohjataan ottamaan yhteyttä asianajajiin, jotka osoittautuvat maksullisiksi, ja hän palaa palstalle uudelleen etsimään ilmaista apua:

Thank you. People I contacted wanted 1,000 euro retainer. Any chance of free advice in English somewhere? (8.4 john123)

Keskustelu päättyi kommenttiin, jossa Rinso vastaa, että ainoastaan sosiaaliviranomaisen neuvot ovat ilmaisia:

The social services ajdias mentioned, but they don't do the fighting in court. (8.5 rinso)

Huoltajuuskiistoissa naissukupuoli ja feminiiniset piirteet nähdään positiivisina resursseina. Äitien kokemus lapsen hoidosta saattaa asettaa naiset etulyöntiasemaan erossa. Äidit ovat usein lapsen ensisijaisia hoivaajia, ja heillä on myös päävastuu lapsesta. He ovat fyysisesti läsnä lasten arjessa ja antavat emotionaalista tukea. (Smart & Neale 1999, 50.) Äideillä katsotaan olevan kulttuurista pääomaa lapsenhoitotaitojen muodossa. Millake korostaa traditionaalista äidin roolia, jossa nainen hoitaa yksin lapset ja kodin:

Olemme eroamassa mieheni kanssa. Mieheni on muuttanut eripaikkakunnalle ja haluaisi yhteishuoltajuuden, minä taas en. Mieheni ei ole koskaan hoitannut lapsia vaan se on ollut minun hartioillani. (3.1 Millake)

Isien mahdollisuutta toimia huoltajana rajoittaa naisten puheiden perusteella kyvyttömyys huolehtia lapsesta. Mirkkuuuu kuvaa seuraavassa lainauksessa miehen avuttomuutta:

Lapsen isä opiskelee vasta, tekee kylläkin pimeitä töitä kaverilleen. En aio yhteishuoltoon suostua ja tapaamisetkin pitää jotenkin sopia, lapsi on vasta 2kk ja isä ei ymmärrä lapsenhoidosta mitään. Yhden vaipan on yrittänyt vaihtaa, ja sekin jäi tekemättä kun olikin kakat. (2.5 Mirkkuuuu)

Lapsenhoitotaidottomuuden ohella miehiä luonnehditaan myös vastuuttomiksi. Toisaalta keskusteluissa perustellaan miesten osallistumattomuutta lastenhoitoon kulttuurieroilla. OviSilmä kertoo, että miehen kiinnostus lapseen loppui, kun lapsen hoidon vaativuus paljastui:

Täällä joku jälkiviisasteli, kuinka olisi pitänyt tutustua miehen kulttuuriin ennen kun hänen kanssaan hankkiin lapsen. Kulttuuri on aika horjuva käsite ja ei tullut mieleen matkustaa hänen kotimaahansa vaan tutkailemaan kulttuuria. Tunsimme pari vuotta ennen kun lapsi syntyi ja siinä ajassa sitä kuvittelee tuntevansa toisen jo joten kuten. Mies oli innoissaan kuullessaan raskaudestani. Lapsi ei ole oleskelulupalapsi. Osti lapselle tarvittavia

tarvikkeita, jopa silitti tulevan lapsen vaatteita! Oli mukana synnytyksessäkin. *Siihen loppui kiinnostus. Huomasi että lapsen hoito on vaativaa ja yöunetkin saattavat mennä. Jokaiseen lapsen tarpeeseen on vastattava, huvitti tai ei.* (12.43 OviSilmä)

7.5. Vahva suku sosiaalisena pääomana

Ennakko-oletuksena oli aiemman tutkimuksen perusteella, että suomalaisilla naisilla olisi enemmän sosiaalista pääomaa suhteessa ulkomaalaistaustaisiin miehiin. Internet-keskustelujen perusteella näin ei kuitenkaan näytä olevan, koska aineistossa ei tuoda esiin naisten ystävien tai perheen tukea lainkaan. Tämä voi johtua siitä, että läheisten tuki on suomalaisille naisille itsestäänselvyys. Toisaalta suomalainen ydinperhekeskeisyys voi vaikuttaa siihen, että ydinperheen ulkopuoliset sukulaiset tai ystävät saatetaan kokea etäiseksi. Khatib-Chahidin, Hillin ja Patonin (1998, 62) mukaan osa naisista haluaa tarkoituksellisesti kapinoida esimerkiksi omia vanhempiaan ja sukuaan vastaan valitsemalla ”ei-toivotun” puolison eli ulkomaalaistaustaisen miehen. Monikulttuurisen perheen perustaminen saattaa siten etäännyttää suomalaisia naisia sosiaalisista verkostoistaan, eivätkä naiset välttämättä halua myöntää tarvitsevansa tukea henkilöiltä, jotka ovat suhdetta ja sen kestävyyttä alusta asti epäilleet.

Useissa naisten keskusteluissa korostuu kuitenkin ulkomaalaistaustaisten miesten vahvan suvun merkitys. Suku esitetään naisten puheessa yleensä isän tukijoukkona, joka asettuu äitiä vastaan ja painostaa huoltoriidassa.

Nyt kun isyys on tullut esille *koko hänen suku painostaa*, pojalla väärä nimi, uusi nimi pitäisi olla turkin kielinen, kaikki oli heidän mielestä huonosti kun kävin poikaa näyttämässä heille, *ja nyt ovat sitä mieltä että heidän kuuluu nähdä poikaa* ja blaah, *onko oikein?* kun kerran olen yh niin yh kunnes toisin todistetaan..eikö? ??? (5.1 Jantsu1)

Sojourner kertoo, että joissakin kulttuureissa kasvatustuun ajatellaan kuuluvan isän suvulle:

Suvun painostus voi olla joskus ihan äärettömään rankkaa ja vankkaa. Lapsen isän kulttuurin mukaisesti voi olla myös niin, että lapsen katsotaan automaattisesti kuuluvan isänsä/sukunsa kasvatettavaksi. Nämä asiat kannattaa pitää mielessä. (5.14 Sojourner)

Sukulaisten henkinen tuki nähdään naisten puheessa hyvin vahvana, vaikka miehen perhe ja sukulaiset eivät olisikaan fyysisesti lähellä. Seuraavassa lainauksessa esitetään, että suvun maantieteellisellä sijainnilla ei ole kovin paljon merkitystä. Lisäksi suvun painostuksen nähdään olevan yhteydessä lapsikaappaukseen:

Ap:n tapauksessa on kaksikin lapsikaappauksen uhan hälytysmerkkiä. Ulkomaalainen isä, joka on lähdössä pois Suomesta sekä ilmeisen vahva suku jonka mielestä ns kaikki oli väärin. Ei selvinyt, asuuko suku Suomessa vai Turkissa ja sillä ei välttämättä ole oleellista merkitystä. (5.29 Patsy)

Seuraavassa Wingu kuvaa isän sukua lapsikaappauspelon aiheuttajana:

Totta kai lapsi saa tavata sukulaisiaan TÄÄLLÄ SUOMESSA, tervetuloa vaan tänne kaikki. Lähtisin oitis sukuloimaan itse lapsen kanssa jos kuvittelisin että saan vapaasti lähteä sieltä lapsen kanssa kotiin kun haluan, mutta se edellyttää kirjallista lupaa lapsen isältä - moniko teistä luottaisi siihen? Varsinkin kun isä on kovasti sitä mieltä että siellä kasvatetaan parempia ihmisiä ja että äitinsä voisi kasvattaa tämänkin lapsen. (9.22 Wingu)

Patsy kehottaa seuraavassa lainauksessa äitiä pitämään yhteyttä miehen sukuun lapsikaappauksen varalta:

Lisäksi sukulaisiin kannattaa yrittää muodostaa nyt jo joku etäinenkin side. Laitaan jokunen yksilöity lahja lapsen mukaan, joita isä ei voi väittää omiksi lahjoikseen. Suku saattaisi puhua isälle järkeä, jos heillä olisi sinusta hyvä kuva. Jos isä taasen saa heidät uskomaan sinun olevan huono äiti, niin auttavat lapsen piilottelussa. (10.37. Patsy)

Sukulaisten tuesta ei puhuta miesten keskusteluissa, mikä saattaa johtua siitä, että miesten keskustelut eroavat luonteeltaan naisten keskusteluista. Naisten keskusteluissa oikeudellista ongelmaa ja sen taustatekijöitä käsitellään yleensä kokonaisvaltaisesti, mutta miehet eivät yleensä kerro keskusteluissa kovin paljon itsestään, vaan he kuvaavat lä-

hinnä oikeudellista ongelmaa. Poikkeuksen muodostaa Zakaria, joka kertoo hyvin yksityiskohtaisesti itsestään. Hän kuvaa keskustelussa sosiaalisen tukiverkoston puuttumista. Tosin hänelläkin on läheiset välit kaukana asuviin sukulaisiin, koska hän kertoo saaneensa perheeltä taloudellista avustusta vaikeina aikoina. Internetkeskustelupalsta voi mahdollistaa joillekin keskustelijoista ainakin virtuaalisen verkostoitumisen. Zakaria näkee muut keskustelijat ystävinään ja turvaverkkonaan:

as i said i dont have friend i dont have no one here ...and i guess this is my only way of comunication and gettign some information about my situation ....and i consider u my friends of support ....thank you so much ...any sugesiton or any idea jsut please write to me as i need all this information. (3.10 Zakaria)

Huoltoriidan kannalta hyödyllisiä resursseja voidaan myös tarkoituksenmukaisesti hankkia. Zakariaa kehoitetaan verkostoitumaan suomalaisen yhteiskuntaan, jotta hänen asemansa oikeudenkäynnissä paranisi:

*One thing I also thought of, play calm. Be nothing but calm and responsible no matter how upset you get. Always be perfectly calm on the outside. To the police, to KELA, to everyone. And join lots of organisations! Lots! Find churches, everything. *You need to have lots of local people who know you are responsible and kind, because when custody comes up you need character witnesses who can say, "Yes, Zakaria helped me build my garage... Zakaria is a great person who volunteers at church... Zakaria has been wonderful helping with this and that... Zakaria worked as a charity helper... he has been helping the children learn Spanish... he always offers to help out (anything like this)".* Talk to everyone! Talk to the local shopkeeper every day, just say hello. Say hello to everyone. *Build your network of people who know you. You will need them.* (3.165 tummansininen)*

7.6. Yhteenveto

Laki näyttäytyy usein välineenä huoltoriitapelissä, jossa vanhemmat positioivat itsensä suhteessa toiseen vanhempaan joko ennakkosuosikin tai altavastaajan asemaan. Suomalaisnaisten ja ulkomaalaistaustaisten miesten asemia määrittävät erilaiset pääomat. Naiset nähdään taloudelliselta pääomaltaan rikkaammiksi. Ero tekee usein näkyväksi mies-

ten köyhyyden, koska liiton kautta muodostuva taloudellinen elatussuhde katkeaa. Heikon työmarkkina-aseman vuoksi miesten mahdollisuudet jäädä Suomeen ja toimia lapsen huoltajana vaarantuvat. Kulttuurisen pääoman nähdään myös kerääntyvän naisille. Naiset esittävät kulttuurisen pääomansa muodostuvan erityisesti hoivaajan roolista. Miehet taas näkevät suomenkielen taidon ja suomalaisen yhteiskunnan pelisääntöjen tuntemuksen asettavan naiset etulyöntiasemaan. Sosiaalisen pääoman nähdään naisten keskustelujen perusteella kerääntyvän pääsääntöisesti miehille vahvojen sukulaisuussuhteiden ansiosta. Naiset pitävät usein miesten sukua uhkana, mutta miehet itse eivät tuo keskusteluissa esille suvun merkitystä huoltoriidassa.

8. LAIN OHITSE

Lain ohitse diskurssissa laki nähdään yleensä epäoikeudenmukaisena. Lain kahleista voidaan yrittää vapautua sekä välttämällä että rikkomalla sääntöjä ja määräyksiä. Lain ohittaminen edellyttää yleensä vastarintaa valtasuhteen hallitsevaa osapuolta kohtaan. Vastarintaa on usein vaikea huomata ja siten myös sen tutkiminen voi olla vaikeaa, koska vastarintaa harjoitetaan yleensä tietoisesti piilossa tai vaikeasti tunnistettavassa muodossa, jotta valtaapitävät eivät voi käyttää tilannetta hyväkseen. Lain ulkopuolelle asetuvilla henkilöillä ei ole yleensä mahdollisuutta käydä avointa valtataistelua laillisten menettelyjen tai sääntöjen puitteissa, koska heillä ei ole tarpeeksi taloudellista, sosiaalista tai kulttuurista pääomaa. (Ewick & Silbey 1998, 184-185.)

8.1. Lain välttäminen

Laki koetaan usein vaaralliseksi ja arvaamattomaksi vallan keskittymäksi, jota vastaan ei kannata taistella. Lain kentän ulkopuolella pysyttelemistä pidetään yleensä turvallisempana ja kannattavampana vaihtoehtona kuin lain armoille asettumista. (Ewick & Silbey 1998, 196-199.) Lain ohitse -diskurssi voi näkyä pelkona siitä, että yhteydenotto viranomaisiin vain huonontaa tilannetta entisestään. Zakaria kertoo pelkäävänsä, että hänen vaimonsa karkottaa hänet Suomesta ja samalla pois lapsensa elämästä, jos hän ottaa yhteyttä viranomaisiin:

Is it wise to contact them now , or leave it until she asked me out of the house and wants a divorce? cuz i am hoping she can change and back to normal and treat as human ....*cuz i am worried if i contact them now and then suddnely she change to normal and i feel like i have done seomthign behind her back which make her very angry with me:(* (3.6 Zakaria)

8.1.1. Uhrin positio

Miehet käyttävät keskusteluissa retorisenä strategiana usein uhrin asemaan asettumista. Vetoamalla uhrin asemaansa mies esittää itsensä heikkona ja avuttomana osapuolena. Uhrin positiolla voidaan selittää, että tilanteeseen on ajauduttu vastentahtoisesti ja ilman omaa syytä. Lapsen äiti nähdään usein uhrin vastakohtana eli valta-asemaansa hyväksikäyttävänä ja huoltoriidan vahvana osapuolena. Erityisesti Zakaria kuvaa itseään toistuvasti tilanteen uhriksi:

I am a perosn who beleive in marriage is for good ...and family for me is important.i am hoping deep inside that my wife come back to normal. but liek u said if there is deep problem i would assume will be that *i am a victim of this situation* and she only used me to get pregnant and once she si done that , she doesnt wantme any more with her. (3.10 Zakaria)

Lain ohittavat ihmiset tiedostavat lain rajoitukset, ja he kokevat ettei lain avulla voida puuttua arjen todellisiin ongelmiin, vaikka laillinen prosessi päättyisikin heidän edukseen (Ewick & Silbey 1998, 199). Lain ohitse -diskurssissa lain epäkohtia tarkastellaan lain ulkopuolelta käsin. Alla olevassa lainauksessa Greg Kite esittää lailliset sopimukset voimattomina ja kyseenalaistaa niiden merkityksen arjen sääntelyssä. Hän ilmaisee pettymystään tilanteessa, jossa yhteishuoltajuudesta tehty kirjallinen sopimus ei ratkaissutkaan vanhempien välistä riitaa lopullisesti:

After a year of endless fighting over custody arrangements, my -ex and I finally agreed on a deal. I will have the kids just under 40% of the time (I wanted 50/50), long summer vacations and all that other stuff. We went to the Lastenvalvoja (child custody officer), got everything down on paper and signed. We have joint custody but she is considered the primary caregiver. I was, overall, happy because I thought it totally guaranteed that I would get to be a 'real father' (i.e. one who sees his kids a lot) to my kids.

– – [Sopimuksen teon jälkeen lasten äiti haluaa muuttaa lasten kanssa toiselle puolelle Suomea, jolloin tapaamisten käytännön järjestelyt vaikeutuvat] My question: Can this REALLY be true? *Doesn't the signed custody agreement mean anything?* And, if it is true, wouldn't the courts consider the possibility that maybe it's a horrible thing for the children if they are ripped away from their loving father? *I just can't believe that 1) this would be possible even after everything has been signed and 2) the courts would consider it the benefit of the children to basically take them away from their father.* (9.1 Greg Kite)

Kokemukseen laista ja sen yhteydestä omaan elämään saattaa liittyä käsitys jonkinlaisesta häiriötilasta. Kontaktia viranomaisiin pyritään usein välttämään, koska yhteydenotto tai kohtaaminen lakia edustavien viranomaisten kanssa tapahtuu yleensä jonkin poikkeavan tilanteen tai ongelman vuoksi. Toisaalta lain ulkopuolella pysyttelemistä pidetään myös itsenäisen ja vahvan ihmisen merkinä. Lain välttäjä nähdään altruistina, joka asettaa muiden edun oman etunsa edelle ja saavuttaa siten moraalisen ylemmyyden tunteen. (Ewick & Silbey 1998, 77-78, 85-88.) Nimimerkki RobF perustelee virallisten laillisten menettelyjen välttämistä reiluidella puolisoaan kohtaan. Seuraavan lainauksen lopussa hän toteaa, että oikeusapuun turvautuminen olisi kuitenkinärkevin ratkaisu:

I'm a Dutch citizen who just recently (6 months ago..) got married to a Finnish woman. We got married in Finland and have a 1 year old son together (born before marriage, both parents have joint custody). My wife has now left me for another (married) man and as such I am looking into our (legal) options. *I think I'm pretty fair and reasonable towards her and as such don't need official legal assistance in coming up with agreements between us both. (though it would probably be the wiser thing to do..)* (7.1 RobF)

8.1.2. Syrjintä

Lain ohitse asettuvat ihmiset kokevat yleensä, että laki ja lakia edustavat viranomaiset eivät kykene asettumaan heidän asemaansa tai arvioimaan heidän elämässään tapahtuneita vastoinkäymisiä oikeudenmukaisesti. Laillisuuden vastaisuus voi johtua siitä, että ihminen on kokenut tullessaan petetyksi viranomaisten taholta (Ewick & Silbey 1998, 189-192.) Liebkindin ja Jasinskaja-Lahden (2001, 80) mukaan maahanmuuttajien koh-

taamat ongelmat sopeutumisessa suomalaiseseen yhteiskuntaan johtuvat pääosin syrjinnästä ja resurssien puutteesta.

Suomalaiseen yhteiskuntaan integroituminen edellyttää mahdollisuutta sosiaaliseen, taloudelliseen, lailliseen ja kulttuuriseen osallistumiseen. Kansainvälinen liikkuvuus johtaa integraation sijasta usein sosiaaliseen eristämiseen, jossa valtaapitävät sosiaaliset ryhmät sekä tietoisesti että tiedostamatta sulkevat ulkopuolelle vähemmän valtaa omaavat. (Heikkilä & Pikkarainen 2008, 28.) Miesten internetkeskusteluissa ulkomaalaistaustaiset miehet puhuvat suomalaisviranomaisten puolueellisuudesta, syrjinnästä ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Nimimerkki Big papa esittää, että naisia suositaan Suomessa ero- ja huoltajusasioissa:

Hello, I'm starting to wonder if fathers have little rights in finland. Maybe I am bias, I love to hear they have equal rights as the woman here in regards to children and divorce. (1.1 Big papa)

Liebkind ja Jasinskaja-Lahti (2001) ovat tutkineet maahanmuuttajien syrjintäkokemuksia Suomessa. Heidän kyselytutkimuksensa tulosten perusteella näyttää siltä, että miehet ovat kokeneet keskimäärin naisia enemmän syrjintää, ja heidän luottamuksensa suomalaisia viranomaisia kohtaan oli naisia heikompaa. Kauemmin Suomessa asuneet maahanmuuttajat olivat kokeneet enemmän syrjintää kuin äskettäin Suomeen muuttaneet, mutta myös maahanmuuttajaryhmien välillä havaittiin eroja, kun Suomessa-oloaika vakioitiin. Arabit, somalit ja turkkilaiset olivat kokeneet syrjintää muita maahanmuuttajaryhmiä enemmän. Eniten syrjintää palvelujärjestelmissä kokivat somalit ja he myös luottivat vähiten suomalaisviranomaisiin. Tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella luottamuspuola suomalaisiin viranomaisiin kasvaa Suomessa oloajan pidentyessä. (Mt., 82-89.)

Zakaria kertoo keskustelupalstalla olleensa yhteydessä useisiin viranomaistahoihin, kuten ulkomaalaisvirastoon, kriisikeskukseen, poliisiin, oikeusaputoimistoon ja sosiaaliviranomaisiin. Hän puhuu keskustelun kuluessa usein vaikeuksistaan suomalaisten viranomaisten kanssa asioimisessa muun muassa yhteisen kielen puuttumisen vuoksi. Seu-

raavassa lainauksessa Zakaria käyttää varovaisesti rasismi-termiä kysymyksen muodossa:

....i felt i had to do this to proof to the officer that i am not making up story ...as foreiner i dont get trusted that easily same as finnish person.once the office heard this he spoke to her on finnish and god knows wat tey were saying ...and then he come back to me saying try to negotiate with her.... As foreigner with out finnish language i feel i have to proof my self and work harder to get my point cross...do you think is this racism? (3.200 Zakaria)

Syrjintää kokeneet ihmiset eivät yleensä hae apua oikeudellisiin ongelmiinsa, koska he saattavat ajatella, ettei heidän ongelmiaan oteta vakavasti (Bumiller 1988, 29). Miehet kokevat usein erityisesti naispuolisten sosiaaliviranomaisten suosivan äitejä ja toimivan epäammattimaisesti sekä emotionaalisiin perustein arvioidessaan lapsen etua (Smart & Neale 1999, 168). Karibun alla oleva lainaus tukee mielikuvaa sosiaaliviranomaisten asettumisesta naisten puolelle huoltoriidassa:

In most cases social workers strongly support the woman. Man is almost always "guilty without charge" in these cases. I wonder if it has anything to do with the case, that majority of social workers are women... (okay, this is IMO, but it is based on documents I have seen on TV and general discussions I have seen over the web and newspapers). (2.2 Karibu)

Sukupuolen lisäksi myös ulkomaalaistaustaisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti huoltoriitaan osallistuvien viranomaisten suhtautumiseen. Zakarian puheessa Suomen kansalaisuutta kuvataan perusteena äidin etuoikeutettuun asemaan ja jopa viranomaisille valehtelua voidaan suomalaisuuden perusteella katsoa läpi sormien:

i always was told that finnish citizen have more right than foreigner well here is my real example for you guys .... she lied and she had back up ....and now she threatenedme to deportme back to my country and i will never see the babe.....mmmm and she always teachme: i am finnish woman and i have more right than you i can do wat ever i want on you ...and deport u inthe first plane..... can she do that?does she have all right to do that? she seems pretty confident when say it .... perhaps she can create scenario and convince them to deportme ...even she lie again she will be forgiven as she is finnish citizen. (3.204 Zakaria)

Ronrubies esittää, että ulkomaalaisuus ja miessukupuoli yhdessä asettavat isän epäedulliseen asemaan huoltoriidassa ja altistavat syrjinnälle:

Sorry about your situation. This type of thing has happened before. *As a foreigner and as a father (i.e. not the mother) you are at a clear disadvantage.* Unfortunately, I have had a similar experience, though not the same. (3.231 ronrubies)

Aineistossa on kuitenkin myös yksi vastakkainen esimerkki, jossa mieskeskustelija vetoaa henkilökohtaiseen kokemukseen sosiaaliviranomaisista. Hän korostaa puheessaan sitä, että kielitaito ei ollut hänen tapauksessaan esteenä avun saamiselle:

'In most cases social workers strongly support the woman.'
I didn't experience this myself *I always found the social workers to be helpful even though I do not speak Finnish.* (2.11 littlefrank)

8.2. Sääntöjen rikkominen

Vastarinta edellyttää tietoisuutta valtasuhteesta, jossa henkilö on itse heikommassa asemassa verrattuna johonkin toiseen. Toisaalta henkilön tulee olla myös tietoinen mahdollisuudesta kääntää asetus omaksi edukseen. Edellytyksenä vastaiskulle on pyrkimys muuttaa epäreilu ja eriarvoistava asetus omassa mielessään oikeudenmukaiseksi. (Ewick & Silbey 1998, 183.) Naisten näkökulmasta vastarintaa voi tehdä esimerkiksi tapaamissopimusta rikkomalla, kuten Väsynyt seuraavassa kuvaa:

hei! olen ollut erossa ex-miehestäni 2-vuotta ja minulla on ollut ulkomaalainen mies. kaikissa käytännön asioissa esim. kun lapseni aloittivat koulun meidän uskonto on eri ja näissä asioissa meidän asiat eivät käy yhteen olisin halunnut laittaa lapseni kristilliseen opetukseen mutta ex mieheni ei suostu siihen. kaikella tavalla muutenkin mikään asia ei toimi hänen kanssaan, käyttää liiallisesti alkoholia ja sairastaa epilepsiaa. *tapaamisetkin ovat sitä että mies tulee millon haluaa ja joka kerta tulee katsomaan lapsia humalassa, rikkoo jatkuvasti tapaamisoikeutta.* En voi ajatella yhteishuoltajuutta liiallisen alkoholinkäytön takia. ja kun ei ole kiinnostunut lapsistaan eikä halua suostua minkälaiseen yhteistyöhön kanssani lasten suhteen. Väillä hänellä ei ole asuntoa ja en voi koskaan antaa hänelle edes lapsia ilman valvontaa. minkälaiset mahdollisuudet minulla on saada yksinhuoltajuus ja mitkä siihen perusteet että voisin hakea yksinhuoltajuutta koska *tämä mies ei ole missään asiassa yhteistyöhaluinen ja hankaloittaa elämäni kaikin mahdollisin tavoin lasteni kautta.* (8.1 ^^väsynyt^^)

Nimimerkki Nixun exä kertoo, ettei hän ole saanut elatusmaksuja mieheltä, vaikka elatusmaksut voidaan lain mukaan periä myös takautuvasti viimeistään ulosoton kautta:

Meilläkään ei ole noudattanut tapaamissopimusta, johon rustattiin tapaamissajat hänen omien toiveidensa mukaisesti (tyyliin muutama tunti lauantaisin). Elarit maksoi vielä, kun maksatus meni kaupungin elatusaputoimiston kautta. Kelan aikana on onnistunut keplottelemaan itsensä irti niistäkin maksuista. Minulle suoraan maksoi kerran, senkin myöhässä, seuraavia ei lainkaan. (12.19 Nixun exä)

Vastarintaa harjoitetaan ja sääntöjä rikotaan pääasiassa omien etujen saavuttamiseksi. Usein tavoitellaan juuri niitä etuja, jotka asettavat ihmiset valtasuhteessa eriarvoiseen asemaan. (Ewick & Silbey 1998, 186-187.) Huoltajuus tai lapsen kanssa ajan viettäminen voivat olla etäisien näkökulmasta lain ohittamisen arvoisia etuja. Useissa naisten keskusteluissa lapsi esitetään kuitenkin vain isien tekosyynä hankaloittaa äidin elämää tosiasiallisen lapsesta huolehtimisen sijaan:

Muutenkin isä esittää mitenhän muka voi tavata lapsia joka viikko ja ostaa heille vaikka mitä. Nämä ovat kuitenkin vain puheit, joita hän ei täytä. Entinen mieheni yrittää lstenkautta hallita elämääni, jos hluaisinreisst johonkin hän ei silloin katso lapsia vaan keksii jonkun syyn. (3.6 Millake)

Seuraavassa lainauksessa nimimerkki Väsynyt kuvaa vastaavaa tilannetta:

Kyllä saa tavata mutta ei humalassa ja ei minun kotiini koska hän ahistelee minua. sopimukset on tehty mutta hän ei suostu noudattamaan niitä. sanoi vain että ei halua tavata lapsia ollenkaan jos ei saa tulla kotiini. hänellä ei ole siihen edes oikeutta. näyttää siltä että lapset eivät kiinnosta häntä ollenkaan vaan minun kiusaaminen. myös sanoi ettei halua hoitaa lapsia että ne kuuluvat pelkästään naisen tehtäviin. on se hyvä ku toinenpääsee kuin koira veräjystä laistamalla kaikista velvollisuuksista mutta silti ei suostu siihen että olisin yksinhuoltaja (8.5 ^^väsynyt^^)

Lain ohitse -diskurssissa perheen sisäisiä asioita pidetään usein lain keinojen ulottumattomissa olevina (Ewick & Silbey 1998, 198). Yhteydenottoa viranomaisiin mietitään huoltoriitojen kohdalla usein tarkemmin myös lapsen vuoksi. OviSilmä kertoo sietävän-

sä entisen miehensä häiriköintiä, uhkailua ja tapaamissopimusten rikkomista, koska kyseessä on kuitenkin lapsen isä:

Mies ei ole noudattanut yhtä ainuttakaan kertaa tapaamissopimusta. Hän soittaa kotimme ovikelloa ja vaatii päästä katsomaan lastaan tai sitten soittaa ja vaatii saada nähdä lastaan N.Y.T tai esim. huomenna heti aamusta. Kun tällaiseen pelleilyyn en suostu joko uhkailee tai anelee, riippuen siitä millä tuulella ollaan. Kiinnostus lasta kohtaan on satunnaista. Saattaa mennä viikkojakin että herra ylhäisyydellä on muita menoja ja ei häiriköi meitä. Sitten taas saattaa olla tarve kovastikin nähdä lastaan monta kertaa viikossa. — Tästä kaikesta lapsi on tietenkin kovin hämmäntynyt. Se minua jurppii. *Jos hän ei olisi lapsen isä hakisin jo lähestymiskieltoa.* (12.1 OviSilmä)

8.2.1. Väkivalta

Kokemus laillisten prosessien tehottomuudesta voi johtaa lain ohittamiseen. Tällöin henkilö ottaa tuomarin tai poliisin roolin ja puuttuu itse kohtaamiinsa oikeudellisiin ongelmiin. Lain ottaminen omiin käsiin voi äärimmäisessä muodossaan tarkoittaa rikollisten keinojen käyttöä, uhkailua ja fyysistä väkivaltaa. Fyysinen pahoinpitely voidaan nähdä myös vastaiskuna muiden ihmisten aiheuttamille vääryyksille, joita yritetään korjata väkivallan keinoin. (Ewick & Silbey 1998, 201-202.) Tämän aineiston internetkeskusteluissa hallitsevaksi muodostuu väkivallan uhrin näkökulma. Suomalaisnaiset puhuvat keskusteluissa kiusaamisesta, väkivallasta ja väkivallalla uhkailusta. Väkivaltaa kuvataan internetkeskusteluaineistossa sekä parisuhteen aikaisena ilmiönä ja eron vaikuttaneena tekijänä että eron jälkeisenä väkivallan uhkana. Väkivalta-diskurssi mainitaan kuudessa eli joka toisessa naisten aloittamassa keskustelussa. Lisäksi yksi keskusteluun osallistuneista kertoo omista väkivaltakokemuksistaan.

Väkivallasta on vaikea puhua julkisesti, ja väkivallan uhrin on usein hankala löytää ymmärtäväistä kuuntelijaa, joka ei väistele aihetta, tuomitse tai ahdistu kuulemastaan. Väkivaltakokemuksista kertominen on kuitenkin tärkeää uhrin selviytymisen ja elämönhallinnan kannalta. (Husso 2003, 260.) Internetkeskustelupalsta voi olla hyvä kanava

väkivaltakokemusten jakamiseen, koska se mahdollistaa väkivallasta puhumisen kasvotomasti, ja muut keskustelijat voivat toimia hyvinä virtuaalisina kuuntelijoina.

Parisuhdeväkivallan uhrin syylistävät usein itseään siitä, että he eivät ole pystyneet lopettamaan suhdetta aiemmin. Parisuhdeväkivallan vähättely ja usko väkivallan loppumiseen vaikeuttavat eroamista. Väkivaltaisesta parisuhteesta irrottautuminen on hidasta, ja lopullinen ero tapahtuu harvoin kerralla. (Husso 2003, 271, 297.) Apua kaipaava kertoohakeneensa jo kerran ulkopuolista apua ongelmaansa, mutta väkivallan jatkuttua hän ei ole tehnyt uutta ilmoitusta viranomaisille. Puhuja syylistää itseään siitä, että hän on palannut väkivaltaiseen parisuhteeseen:

Kun kerroin aikoinaan miehelle raskaudestani, hän pahoinpiteli minut, josta myöhemmin tuli *tuomio*. *Ja minä tyhmä otin hänet takasin. Pahoinpitelyä niin henkistä kuin fyysistäkin on jatkunut edelleen, mutta en ole ilmoitusta tehnyt.* Miten nyt pääsen miehestä eroon? Kaikki neuvot ovat tärkeitä, olen kohta henkisesti ihan rikki. Vuokrasopimuksemme on nimissäni joten riittääkö pelkkä lähtöilmoitus ja uusi talonkirjaote siihen että voin heittää hänet pellolle? (11.1 apua kaipaava)

Hautasen (2010, 148) mukaan väkivallan ohittamista huoltoriitaratkaisussa perustellaan usein sillä, että väkivalta on aikuisten välinen asia eikä se ole kohdistunut lapsiin. Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ei aineiston keskusteluissa puhuta muuten kuin korostamalla sitä, että lapsiin ei ole kohdistunut väkivaltaa. Naiset tekevät tällä tavoin eroa puolison ja isän roolin välille:

Väkivallalla tarkoitan sitä, että lasten ollessa 3- ja 4-vuotiaita, olin heidän kanssaan turvakodissa minuun kohdistuneen henkisen&fyysisen (lähinnä nyt tönimistä ja läppäisyä) vuoksi. *Lapsiin tämä väkivalta ei ole kohdistunut.* Henkinen väkivalta: en saanut ex-mieheni mielestä olla naapureiden kanssa tekemisissä, meillä sai käydä kylässä mutta itse en saanut käydä missään. Olin kotona 7 vuotta käymättä yhtään missään muualla kuin lomilla lasten kanssa. Minulta vietiin harrastukset ja elintila. Ahdistuini ja tuntui pahalta, yritin kuitenkin kaikkeni että hyvin menisi. (1.8)

Toisaalta naiset perustelevat yleensä valvottujen tapaamisten tarvetta parisuhdeväkivallan tai eron jälkeisen väkivallalla uhkailun vuoksi. Hautasen (2010, 138-139) mukaan

äidin pelkoa voidaan käyttää huoltoriitaratkaisussa perusteluna yksinhuollolle ja isän ja lapsen välisille valvotuille tapaamisille. Alla olevassa lainauksessa muistutetaan kuitenkin keskustelun aloittanutta äitiä siitä, että arkielämän kokemukset ja lain käytännöt ovat jossain määrin erillisiä, eikä puolisoa pahoinpitelevä mies ole sama asia kuin lasta kohtaan väkivaltainen isä:

Koeta erottaa kuitenkin omat kokemasi lapsen tulevaisuudesta. Vaikka Sinä olet joutunut pahoinpitelyn uhriksi, ei se välttämättä tarkoita sitä että hän pahoinpitelisi lastaan. Ainakin näin Suomen laki ja sosiaaliviranomaiset asian ottaa. (5.62 Mrs Papu)

Edellä esitetty väite, väkivaltaisen puolison ja hyvän isän roolien kahtiajaosta tuntuu epäloogiselta. Useissa keskusteluissa äitien sopivuutta lapsen yksinhuoltajaksi perustellaan nimittäin vanhempien parisuhteeseen liittyvillä asioilla, kuten äitien hoitovastuulla ja isien vastuuttomuudella. Parisuhteessa tapahtunutta väkivaltaa ei kuitenkaan pidetä yleisesti riittävänä perusteena isän ja lapsen suhteen katkaisemiselle. Hautasen (2010, 171) mukaan väkivalta voidaan kuitenkin nähdä esteenä yhteishuollolle vanhempien riitaisten välien vuoksi.

8.2.2. Lapsikaappausuhka

Väkivallalla uhkailu on äitien keskustelujen perustella usein yhteydessä lapsen kaappaamisella pelotteluun. Lapsikaappausta voidaan pitää yhtenä keinona ottaa laki omiin käsiin. Lapsen kaappaaminen nähdään äitien puheessa huoltoriidan kärjistymisen mahdollisena seurauksena. Lapsikaappaus esitetään isien uhkailun ohella usein myös äitien pelkona koskien lasten matkustamista. Lapsikaappauksista ei tehdä sukupuolijakauman osalta kattavaa tilastoa, mutta vuonna 2009 ulkoasiainministeriön tietoon tulleista kaappauksista kahdeksan kaappaajista on miehiä ja kolme naisia (Räisänen 2010, Kaapatut Lapset ry, henkilökohtainen tiedonanto). Tämän tutkimuksen aineistossa ei kuitenkaan ole yhtään tapausta, jossa uhkauksen tai pelon olisi kerrottu toteutuneen.

Lapsen kaappauksen syynä on usein vanhemman kokemus siitä, että hänen etunsa toteutuisi paremmin kotimaan oikeuskäytännöissä tai että oikeudenkäynti vieraassa maassa ei ole tasapuolinen. Tapaamisoikeuden estäminen voi lisätä kaappauksen todennäköisyyttä, jos ulkomailla asuva vanhempi näkee lapsen kaappaamisen ainoaksi mahdollisuudeksi tavata lastaan. (Kempainen, Norros, Salmenkylä 2001, 677, 684.) Keskustelujen perusteella pääomien puutteen nähdään lisäävän lapsikaappauksen todennäköisyyttä. Jos mies ei ole sitoutunut Suomeen eikä hän ole onnistunut hankkimaan pääomia, hän saattaa ajatella, ettei hänellä ole mitään menetettävää. Seuraavassa lainauksessa E.T. esittää, että lapsikaappausta estäviä tekijöitä olisivat muun muassa tiivis integroituminen eli hyvä työ ja oma asunto sekä toinen lapsi Suomessa:

Täytyy miettiä sitäkin, onko lapsen isällä mitään *intressejä* (muuta kuin toisen lapsensa kaappaaminen) muuttaa kotimaahansa takaisin. Onko hänellä täällä *vakituinen työ, hyvä ammatti, oma talo/asunto* ja muuta sellaista, joiden yhteenlaskettu vaikutus painaisi vaakakupissa enemmän kuin muutto kotimaahansa mahdollisesti paljon huonompiin olosuhteisiin. *Hänellähän on kuitenkin kaksi lasta; hylkäisikö hän toisen heistä*, koska ap:n mukaan hän on kuitenkin hyvä ja vastuuntuntoinen isä, joskaan ei hyvä puoliso. (10.27 E.T.)

Lapsikaappausta kuvataan keskusteluissa rikoksena, joka saattaa olla yhteydessä myös muuhun rikolliseen toimintaan:

Sitten on vielä sellainen juttu, että jos isä on valmis tekemään kaksi rikosta, niin asia mutkistuu. *Rikos yksi olisi lapsen vieminen pois huoltajaltaan ja rikos kaksi voisi olla joko väärennetyin dokumentein haettu oikea passi / väärennetty passi / jotenkin hankittu oikea passi samanikäisestä ja näköisestä lapseta* (ei niitä passien kuvia niin syynätä, omatkin lapset ihan erinäköisiä kun omissa passeissaan). Ei kannata koskaan aliarvioida toista osapuolta. (10.57 Patsy)

Vaikka lapsikaappauksesta puhutaan pääsääntöisesti suomalaisäitien keskusteluissa, kaappauspelko ei kuitenkaan koske pelkästään äitejä. Aineistosta löytyy myös yksi tapaus, jossa isä pelkää, että hänen suomalainen vaimonsa kaappaa heidän yhteisen lapsensa Ruotsiin:

i hear rumours from pple that she wanted to escape to sweden and take a child a way with her , i dunno if is true or not as i dont know where she

lives , i don tknow her mobile ....nothing she disappeared , i dont even know if she still in finland or is true that she flee to sweden to take a child away with her.... (3.236 Zakaria)

Nimimerkki apua kaipaava kysyy palstalla, miten lapsikaappauksella uhkailevasta miehestä pääsisi eroon:

Miten pääsisin eroon miehestäni? *Koko ajan uhkailee että vie minulta lapsen ja etten näe häntä enää.* (11.1 apua kaipaava)

Yksi keskusteluun osallistuneista tarjoaa ratkaisuksi lapsen viemistä pois Suomesta. Lapsen vieminen ulkomaille toisen vanhemman tietämättä kesken huoltajuuskiistan tulkitaan lain mukaan lapsikaappaukseksi. Äidin ja lapsen matkustusta Suomen rajojen ulkopuolelle ei nähdä tässä tapauksessa kuitenkaan lapsikaappauksena, vaan ennemminkin hyväksyttävänä äidin keinona suojella lasta:

Lähde pois maasta vaikkapa Yhdysvaltoihin tai johonkin sellaiseen paikkaan mihin mies ei voi sinua seurata. Tai lähetä mies sinne mistä on tullutkin. *Yksinhooltajuus ehdottomasti koska tuoloin mies ei voi viedä lastasi mihinkään mutta sinä kuitenkin voit,* luulisin. (11.3 Kylmä järki)

Toisessa keskusteluketjussa yksinhooltajuutta tavoittelevaa äitiä kehoitetaan kertomaan käräjäoikeudelle, että isä yrittää viedä lapset ulkomaille, vaikka keskustelun aloittaja ei ole maininnut mitään kaappausuhasta:

Älä anna yhteishuoltajuutta haluavat valtaa lapsiin, mutta ei kantaa "isän vastuuta missään nimessä.....täysiä lorvakkeita. Usko minua! *hae itsellesi käräjäoikeudesta yksinhooltajuus. saat sen varmasti, kun sanot että isä yrittää viedä lapset ulkomaille.* ja sekin on ihan täysin varteenotettava uhka. meillä isä ei suostu ottamaan lapsia edes yöksi luokseen, koska häiritsee liikaa omaa elämää, miksi siis antaa yhteishuoltajuuttakaan. Osaisi ensin pitää huolta edes itsestään. rankkaa tekstiä mutta kaiken tämän sonnan läpikäyneenä tiän. (3.3 sama tilanne)

Edellä esitetty lainaus aineistosta osoittaa, että lapsikaappaukseen vetoaminen keskustelupalstalla saattaa olla ainakin osittain liioittelua. Vaikka osa naisten peloista on luulta-

vasti myös aiheellisia, keskustelupalstalla lietsotaan lapsikaappauspelkoa. Puhumalla lapsikaappauksen mahdollisuudesta naiset voivat parantaa omaa asemaansa huoltoriidassa ja vaikeuttaa isän yhteydenpitoa lapseen, koska viranomaiset suhtautunevat kaappausepäilyihin syystäkin vakavasti.

8.3. Yhteenveto

Lain ohitse diskurssissa lakia yritetään yleensä joko välttää tai rikkoa, koska lain ohitse asettuvilla ei ole tarpeeksi pääomia laillisin keinoin käytävään taisteluun. Lain välttäminen on yhteydessä miesten syrjintäpuheeseen. Ulkomaalaistaustaiset miehet puhuvat internetkeskusteluissa suomalaisviranomaisten syrjinnästä ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. He esittävät erityisesti sosiaaliviranomaisten suosivan äitejä huoltoriidassa.

Lain rikkominen ilmenee huoltoriidassa usein lain ottamisena omiin käsiin. Naiset kuvaavat väkivaltakokemuksia sekä eroon johtaneena tekijänä että miesten turhautumisena huoltoriidan lopputulokseen. He korostavat kuitenkin, että väkivalta ei ole kohdistunut lapseen. Toisena keskeisenä tapana rikkoa lakia nähdään lapsen kaappaaminen. Lapsikaappaaminen esiintyy naisten keskusteluissa lähinnä miesten uhkauksina tai naisten omina pelkoina.

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

Perheen yhteiselon päättyessä vanhempien eroon, aikuisten oletetaan neuvottelevan keskenään, miten lapsen huolto, asuminen ja tapaamiset jatkossa järjestetään. Jos neuvottelu ei syystä tai toisesta onnistu, tuloksena on huoltoriita, jonka jatkokäsittelyssä oikeusjärjestelmä ja sitä koskevat käsitykset tulevat näkyväksi. Perheen sisäinen asia muuttuu kahden aikuisen välisestä erimielisyydestä kolmen väliseksi huoltoriidaksi, jossa kolmas osapuoli edustaa lakia ja yhteiskuntaa. Näin ollen vanhempien oikeustaju eli heidän suhteensa oikeusjärjestelmään muodostuu merkitykselliseksi henkilökohtaisesti koetun oikeudellisen ongelman kautta.

9.1. Havaintoja tutkimusprosessista

Tässä tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää, miten suomalaisäidit ja ulkomaalaistaustaiset isät käsittävät asemansa suhteessa lakiin ja toiseen vanhempaan. Tarkoituksena oli näin ollen analysoida vanhempien oikeustajua Ewickin ja Silbeyn (1998) kolmijaon avulla. Lain edessä, lain kanssa ja lakia vastaan tuntuivatkin aluksi sopivan aineiston kategorisointiin. Analyysin edetessä ne osoittautuivat kuitenkin toimivan heikosti empiirisen aineiston luokittelamiseen, joten olen edellä analyysiluvuissa esittänyt aineiston avulla uuden sovelluksen, joka pohjautuu Ewickin ja Silbeyn kolmijakoon. Eskolan ja Suoran (1998, 211) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tärkein luotettavuuden kriteeri on tutkimusprosessin läpikäynyt tutkija itse. Olen teorian ja aineistonäytteiden avulla perustellut valitsemani lakia käsitteellistävät diskurssit ja esittänyt samalla myös omia tulkintojani vanhempien puheesta. En ole kuitenkaan poiminut aineistonäytteitä satunnaisesti, vaan analyysiä on ohjannut aineiston systemaattinen koodaus.

Aineiston jakaminen kolmeen eri luokkaan voi olla ongelmallista, koska se saattaa johtaa yksinkertaistukseen, jossa yksilön nähdään ilmaisevan jatkuvasti tiettyä oikeustajua sanoilla ja teoillaan. Tarkoituksena ei ole tässä tutkimuksessa ollut kuitenkaan jakaa yksilöitä tiettyihin kategorioihin, vaan esittää erilaisia tapoja tuottaa oikeustajua oikeudellisen ongelman kontekstissa. Tällaiseen yleiseen diskurssien analysointiin edellä esitetty kolmijako sopiikin hyvin, koska se auttaa hahmottamaan eroja ja yhtäläisyyksiä vanhempien lakia ja oikeusjärjestelmää koskevissa käsityksissä ja teoissa.

Tutkimuksen internetkeskustelu-aineisto tuottaa tietynlaisen käsityksen oikeudellisesta ongelmasta. Internetiin erokokemuksistaan kirjoittaa vain osa vanhemmista, mikä saattaa aiheuttaa vinouman aineistoon. Internetkeskusteluun osallistuminen vaatii ensinnäkin tietoa keskustelupalstan olemassaolosta ja myös mahdollisuutta tietokoneen ja internetin käyttöön, mikä ei välttämättä vielä nykyisinkään ole kaikille itsestäänselvyys. Toisaalta jos huoltoriidan lopputulokseen tai menettelyihin on oltu tyytyväisiä, ei niistä myöskään vaivauduta välttämättä kertomaan julkisesti. Huoltoriidan tutkiminen oikeudellisen ongelman näkökulmasta on kuitenkin jo lähtökohtaisesti rajannut tutkimuskoh-

detta ongelmiin. Aineiston vahvuutena voidaan nähdä sen autenttisuus, sillä ihmiset puhuvat internetkeskustelupalstoilla suhteellisen avoimesti huoltoriitakokemuksistaan. Tutkimuksesta on myös saatu selkeitä tuloksia siitä, että vanhempien näkökulmat lapsen edusta, huollon järjestämisestä ja omasta roolistaan huoltoriidassa ovat usein keskenään vastakkaisia. Tutkimus osallistuu siten osaltaan myös kulttuuristen jäsennysten ja mielikuvien tuottamiseen äitien ja isien puhemaailmojen kautta. Vanhempien huoltoriitakerptomusten ristiriitaisuus saa pohtimaan, ovatko näkemykset vain saman asian eri puolia, vai ovatko keskustelupalstalle kirjoittavat ulkomaalaistaustaiset miehet ollenkaan samoja miehiä, joista suomalaisnaiset keskusteluissa puhuvat.

Tämä pro gradu -työ antaa vain yhden rajatun näkökulman monikulttuurisiin huoltoriitoihin, ja monikulttuuriset perheet ovat keskenään hyvin erilaisia, joten tuloksia ei ole mahdollista yleistää koskemaan kaikkia monikulttuurisia huoltoriitoja. Toisaalta laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei olekaan tuottaa päteviä yleistyksiä, vaan lähinnä tarjota näkökulmia, jotka auttavat ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Monikulttuurista huoltoriitaa on tutkittu toistaiseksi hyvin vähän, ja tämän tutkimusprosessin aikana tarve jatkotutkimukselle on osoittautunut ilmeiseksi. Tässä tutkimuksessa muodostuu hallitsevaksi vanhempien näkökulma huoltoriidasta. Huoltoriidan keskellä on kuitenkin naiset ja miehet vanhemmiksi tekevä yhteinen lapsi, joten olisi hyödyllistä tutkia monikulttuurista huoltoriitaa myös lasten näkökulmasta. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi myös verrata tämän tutkimuksen asetelmaa esimerkiksi suomalaisten miesten ja ulkomaalaistaustaisten naisten huoltoriitoihin. Lisäksi suomalaisten keskinäisistä huoltoriidoista tarvittaisiin syventävää tietoa.

9.2. Keskeiset tulokset ja niiden pohdintaa

Tutkimuksen yksi keskeisistä tavoitteista oli selvittää, minkälaisia oikeudellisia ongelmia suomalaisten naisten ja ulkomaalaistaustaisten miesten huoltoriitoihin liittyy. Monikulttuuriset huoltoriidat liittyvät yleensä lapsen huoltomuotoon eli vanhemmat ovat erimielisiä siitä, tulisiko lapsi määrätä toisen vanhemman yksinhuoltoon vai molempien

yhteishuoltoon (Valkama & Lasola 2008, 35). Aineiston perusteella näyttää siltä, että suomalaisten äitien mielestä yksinhuoltajuus tuntuu olevan paras ja tavoitelluin ratkaisu, ja ulkomaalaistaustaiset isät taas ovat valmiita taistelemaan yhteishuoltajuuden puolesta. Lapsen huollosta riitely nähdään sekä äitien että isien näkökulmasta oikeutettuna keinona lapsen edun tavoittelemiseksi. Miesten kohtaamia ongelmia huoltoriitojen yhteydessä ovat internetkeskustelujen perusteella lisäksi muun muassa oleskelulupabyrokratiasta, syrjintäkokemuksista, suomalaisen oikeusjärjestelmän heikosta tunnettavuudesta sekä englanninkielisten palvelujen puutteesta aiheutuvat ongelmat.

Sekä naisten että miesten aloittamissa internetkeskusteluissa on havaittavissa useita oikeustajun muotoja: laki auktoriteettina, laki välineenä ja lain ohitse. Laki edustaa osalle sekä mies- että naiskeskustelijoista auktoriteettia, mutta keskeinen ero sukupuolten välillä on erilainen suhtautuminen auktoriteettiin. Naiset ilmaisevat puheensa välityksellä pääosin luottamusta huoltoriitoihin puuttuvia viranomaisia ja suomalaisia oikeuskäytäntöjä kohtaan. Miehet sen sijaan näkevät lailliset menettelyt usein epäoikeudenmukaisina. Tutkimuksen keskeinen tulos on, että aineiston suomalaisnaiset käyttävät lakia useimmiten välineenä, kun taas ulkomaalaistaustaiset miehet esitetään pääsääntöisesti lain ohitse asettuvina. Miesten lain ohitse asettuminen näkyy lain välttämisenä sekä sääntöjen ja lakien rikkomisena. Naisilla sen sijaan esitetään olevan huoltoriidan kannalta hyödyllisiä resursseja, jotka mahdollistavat lain käyttämisen välineenä.

Laki välineenä diskurssi korostuu tässä tutkimuksessa oikeudellisen ongelman luonteen vuoksi, koska huoltoriita on sekä kahden yksilön että toisaalta yksilön ja oikeusjärjestelmän välinen ongelma. Ewickin ja Silbeyn tutkimuksen perusteella lakia voidaan käyttää välineenä esimerkiksi vuokran maksua, auton korjaamista tai työsuhdetta koskevissa riidoissa (Ewick & Silbey 1998, 108-129). Huoltoriita poikkeaa edellä mainituista ongelmista, koska vanhemmat eivät käytä lakia välineenä vain haastaakseen toista vanhempaa lain kentällä käytävään kilpailuun, vaan taustalla on yleensä vanhempien aito huoli lapsesta.

Suomalaisäidin nähdään olevan huoltoriidan kannalta ulkomaalaistaustaista miestä vahvempi osapuoli erityisesti taloudellisen ja kulttuurisen pääoman perusteella. Pääomien

kokonaismäärä ja koostumus määrittävätkin sosiaalista asemaa suhteessa sosiaalisen tilan muihin toimijoihin (Bourdieu 1984, 114). Keskusteluissa puhutaan miesten köyhyydestä ja varattomuuteen liittyvistä ongelmista sekä hyvin toimeentulevista, taloudellisesti itsenäisistä naisista. Naisten kulttuurinen pääoma muodostuu pääasiassa hoivajan roolista, suomenkielen taidosta ja suomalaisen oikeusjärjestelmän tuntemuksesta. Sosiaalisen pääoman nähdään kuitenkin naisten keskustelujen perusteella kerääntyvän miehille sukulaissuhteiden ansiosta. Toisaalta esimerkiksi sosiaaliviranomaisten esitetään tukevan äitejä huoltoriidassa. Bourdieun (1984, 114) mukaan taloudellinen ja kulttuurinen pääoma ovat keskeisimmät pääoman muodot, jotka määrittävät yksilön asemaa. Näin ollen miesten altavastaajan asema korostuu, koska sosiaalisella pääomalla ei voida korvata taloudellisen ja kulttuurisen pääoman puuttumista.

Tutkimuksen tulosten valossa ulkomaalaistaustainen mies on lain kentällä yleensä heikompi osapuoli verrattuna suomalaiseen naiseen, joten miehet käsittelevät huoltoriita-ongelmaansa asettumalla lain ulkopuolelle. He voivat joko alistua asemaansa tai taistella lapsen huoltajuudesta keinoilla, jotka eivät aina ole lain mukaan sallittuja. Äärimmäisenä keinona ja huoltoriidan kärjistyksenä voidaan pitää lapsikaappausta, jonka uhasta pääsääntöisesti naiset keskustelupalstoilla puhuvat. Toisaalta on hyvä muistaa, että lapsikaappaus ei ole kuitenkaan pelkästään miesten käyttämä keino, sillä myös naiset kaappaavat lapsia.

Tämän tutkimuksen perusteella ulkomaalaistaustaiset miehet kohtaavat oikeudellisia ongelmia suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisessa yleensä jo ennen huoltoriitaa ja huoltoriidan aikana. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat miehet hakevat harvemmin ratkaisua ongelmiinsa kuin valtaväestöön kuuluvat naiset (Pleasence ym. 2004, 49-55), joten miesten ongelmat jäävät usein selvittämättä. Aiemmin koetut oikeudelliset ongelmat vaikuttavat tapaan, jolla miehet suhtautuvat oikeusjärjestelmään. Ulkomaalaistaustaisten miesten ongelmista voi tulla eron ja huoltoriidan kautta myös suomalaisten naisten ongelmia, koska naisten oikeudelliset ongelmat aiheutuvat pääsääntöisesti miesten asettumisesta lain ohitse. Yksilön henkilökohtaisesta oikeudellisesta ongelmasta tulee siten myös yhteiskunnan ongelma.

Laki ilmentää kulttuuria yhteiskunnassa, jossa se on syntynyt. Vaikka lain ideologinen funktio on näyttää neutraalilta ja tasa-arvoiselta, oikeusjärjestelmä, jossa valtio toimii tuomarina, hyödyttää joitakin kansalaisia enemmän kuin toisia (Cotterell 1984, 26, 115.) Tämän tutkimuksen tulosten perusteella monikulttuurisen huoltoriidan muodostuminen oikeudelliseksi ongelmaksi näyttää asettavan suomalaisen äidin etuoikeutettuun asemaan yhteishuollon ihanteesta huolimatta. Valta-asetelman muuttaminen olisi kuitenkin myös äitien etu, koska ulkomaalaistaustaisten miesten aseman parantaminen mahdollistaisi isien osallistumisen huoltoriitastaisteluun lain kentällä lain ohitse asettumisen sijaan.

LÄHTEET

Auvinen, Maija (2002): Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa: Litmala, Marjukka (toim.). 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY Lakitieto Oy, 113-168.

Bazeley, Pat (2007): *Qualitative Data Analysis with NVivo*. London: Sage.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (1995): *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre (1984): *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Trans. Richard Nice. Boston: Harvard University Press.

Bourdieu, Pierre (1987): *The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field*. *The Hastings Law Journal* vol. 38, 814–853.

Bourdieu, Pierre (1991): *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D. (1992): *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.

Breger, Rosemary & Hill, Rosanna (1998a): *Introducing Mixed Marriages*. Teoksessa Rosemary Breger & Rosanna Hill (toim.): *Cross-Cultural Marriage. Identity and Choice*. Oxford: Berg, 1–32.

Breger, Rosemary & Hill, Rosanna (toim.) (1998b) *Cross-Cultural Marriage. Identity and Choice*. Oxford: Berg, esipuhe.

Breger, Rosemary (1998): *Love and the State: Women, Mixed Marriages and the Law in Germany*. Teoksessa Rosemary Breger & Rosanna Hill (toim.): *Cross-Cultural Marriage. Identity and Choice*. Oxford: Berg, 129-152.

Bumiller, Kristin (1988): *The Civil Rights Society. The Social Construction of Victims.* Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Castrén, Anna-Maija (2009): *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe.* Helsinki: Gaudeamus.

Charmaz Cathy (2006): *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis.* London: Sage.

Cotterell, Roger (1984): *The Sociology of Law. An Introduction.* London: Butterworths.

Cotterell, Roger (1995): *Law's Community, Legal theory in sociological perspective.* Oxford: Clarendon Press.

Dey, Ian (2007): *Grounded theory.* Teoksessa Seale, Clive, Gobo, Giampietro, Gubrium, Jaber & Silverman, David (toim.): *Qualitative Research Practice.* London: Sage, 80-93.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino.

Ewick, Patricia & Silbey Susan (1998): *The common place of law, stories of everyday life.* Chicago: The University of Chicago Press.

Ezzy, Douglas (2002): *Qualitative analysis. Practice and innovation.* London: Routledge.

Garth, Bryant & Sarat, Austin (1998): *Justice and Power in Sociological Studies.* Evanston, Illinois: Northwestern University Press.

Genn, Hazel (1999): *Paths to justice. What People Do and Think About Going to Law.* Oregon: Hart Publishing.

Giddens, Anthony (2006): *Sociology*. Cambridge: Polity Press.

Hall, Stuart (1999): *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (2003): *Monikulttuurisuus*. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.): *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 233-278.

Hautanen, Teija (2010): *Väkivalta ja huoltoriidat*. Acta Universitatis Tamperensis: 1544. Tampere University Press.

Heikkilä, Elli & Pikkarainen Maria (2008): *Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Husso, Marita (2003): *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.

Jackson, Stevi (1999): *Heterosexuality in Question*. London: Sage.

James, Allison & Prout, Alan (toim.) (1997): *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. London: The Falmer Press.

Jamrozik, Adam & Nocella, Luisa (1998): *The Sociology of social problems. Theoretical Perspectives and Methods of Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jokinen, Arja (1999): *Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin*. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37-53.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999): Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54-97.

Juhila, Kirsi (1999): Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160-198.

Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999): Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 233–252.

Kemppainen, Outi, Norros, Merja & Salmenkylä, Hilikka (2001): Kansainvälisiin lapsikaappauksiin ja tapaamisoikeuksiin liittyvistä kysymyksistä. *Defensor Legis* 2001/4, 674-685.

Khatib-Chahidi, Jane, Hill, Rosanna & Paton, Rénee (1998): *Chance, Choice and Circumstance: A Study of Women in Cross-Cultural Marriages*. Teoksessa Rosemary Breger & Rosanna Hill (toim.): *Cross-Cultural Marriage. Identity and Choice*. Oxford: Berg, 49-66.

Kiernan, Kathleen (2002) *Cohabitation in Western Europe: Trends, Issues and Implications*. Teoksessa Alan Booth, Ann C. Crouter (toim.): *Just Living Together: Implications of Cohabitation on Families, Children, and Social Policy*. Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates, 3-30.

Kleijkamp, Gerda (1999): *Family life and family interests. A comparative study on the influence of the European Convention of Human Rights on Dutch family law and the influence of the United States Constitution on American family law*. London: Kluwer Law International.

Kosonen, Pekka (2001): Globalization and the Nordic Welfare States. Teoksessa Robert Sykes, Bruno Palier & Pauline M. Prior (toim.): Globalization and European Welfare States. Challenges and Changes. Basingstoke: Palgrave.

Kurki-Suonio, Kirsti (1999): Äidin hoivasta yhteishuoltoon. Lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja.

Kuula, Arja (2006): Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lasola, Marjukka (2009a): Julkinen oikeusapu ja edunvalvonta. Teoksessa Lasola, Marjukka (toim.): Oikeusolot 2009. Katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 244, 147-164.

Lasola, Marjukka (2009b): Perhe-elämän oikeusolot. Teoksessa Lasola, Marjukka (toim.): Oikeusolot 2009. Katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 244, 213-232.

Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (2003): Miksi erilaisuus? Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 7-17.

Liebkind, Karmela & Jasinskaja-Lahti Inga (2001): Syrjintäkokemusten vaikutus maahanmuuttajiin. Teoksessa Karmela, Liebkind (toim.): Monikulttuurinen Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 80-89.

Liebkind, Karmela, Mannila, Simo, Jasinskaja-Lahti Inga, Jaakkola, Magdalena, Kyntäjä, Eve & Reuter, Anni (2004): Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.

Litmala, Marjukka (2000): Kansalaisarvioita oikeusongelmista ja oikeudellisista oloista. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 48.

Litmala, Marjukka (2002): Lapsi erossa – empiirisiä kuvaajia. Teoksessa: Litmala, Marjukka (toim.). Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY Lakitieto Oy, 1-33.

Merry, Sally Engle (1990): Getting Justice and Getting Even. Legal Consciousness among Working-Class Americans. The University of Chicago Press.

Nieminen, Mauri (2004): Kuka on ulkomaalainen. Helsinki: Tilastokeskus. Tietoaika 3/2004.

Pleasence, Pascoe, Alexy, Buck, Balmer, Nigel, O'Grady, Aoife, Genn, Hazel & Smith, Marizol (2004): Causes of Action: Civil Law and Social Justice. London: TSO.

Pälli, Pekka (1999): "Kyllä niilläkin joku paikka pitää olla missä asua mutta ..." : Rasismi suomalaisnuorten ulkomaalais- ja pakolaispuheissa. Sosiologia: 36:3, 205-216.

Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.) (2006): Projektityhteiskunnan kääntöpuolia. Helsinki: Gaudeamus.

Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2004): Sosiologia. Helsinki: WSOY.

Salmenkangas, Mai (2008) Perhe. Teoksessa Elina Ekholm & Mai Salmenkangas: Puhumalla paras. Ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin. Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2008.

Sharf, Barbara (1999): Beyond Netiquette: the Ethics of Doing Naturalistic Discourse Research on the Internet. Teoksessa Jones Steve (toim.): Doing Internet Research Critical Issues and Methods for Examining the Net. California: Sage, 243-256.

Silbey, Susan (2005): After Legal Consciousness. Annual Review of Law and Social Science, vol. 1, 323–368.

Silva, Elisabeth & Smart, Carol (1999): The new family? London: Sage.

Smart, Carol (1989): *Feminism and the power of law*. London: Routledge.

Smart, Carol, Neale, Bren (1999): *Family fragments?* Cambridge: Polity Press.

Smart, Carol, Neale, Bren & Wade, Amanda (2001): *The changing experiences of Childhood, Families and Divorce*. Cambridge: Polity Press.

Sulkunen, Pekka & Kekäläinen, Olli (1992): *WP Index. Kevyt ratkaisu raskaan työn ongelmiin*. Helsinki: Gaudeamus.

Suoninen, Eero (1999): *Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen*. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17-36.

Tuori, Kaarlo (2000): *Kriittinen oikeuspositivismi*. Helsinki: WSOY.

Tyler, Tom R. (1988): *What is procedural justice? Criteria used by citizens to assess the fairness of legal procedures*. *Law and Society Review*, vol. 22, 103–135.

Töttö, Petti (2000): *Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.

Valkama, Elisa & Lasola, Marjukka (2006): *Lasten huoltoriidat käräjäoikeuksissa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 224.

Valkama, Elisa & Lasola, Marjukka (2008): *Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 234.

Van Velthoven, Ben & Ter Voert, Marijke (2004): *Paths to Justice in the Netherlands Looking for signs of social exclusion*. The Netherlands: Leiden University.

Wodak, Ruth (2007): Critical discourse analysis. Teoksessa Seale, Clive, Gobo, Giampietro, Gubrium, Jaber & Silverman, David (toim.): Qualitative Research Practice. London: Sage, 185-201.

Internet-lähteet:

Kaapatut Lapset ry (2010): <http://www.kaapatutlapset.fi>, 13.7.2010

Kansalaisuuslaki (2003): <http://www.finlex.fi>, 3.6.2010

Miessakit ry (2010): http://www.miessakit.fi/fi/miessakit_ry, 13.7.2010

Oksi-Walter, Päivi (2004): Monikulttuuristen parisuhteiden ja perheiden dynamiikka-käytännön näkökulmasta tarkasteltuna. Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Helsinki: Siirtolaisuusinstituutti, 22-27:
<http://www.migrationinstitute.fi/pdf/webreports2.pdf>, 15.7.2010

Julkaisemattomat lähteet:

Räisänen, Tarja (2010): Kaapatut Lapset ry:n toiminnanjohtaja, henkilökohtainen tiedonanto, 6.9.2010.

Tilastokeskus (2010): Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2009 -julkaisun taulukot 12 ja 13. Helsinki: Tilastokeskus (julkaistaan marraskuussa 2010).